

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

ОПШТИНА РАЧА

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА

- Елаборат за рани јавни увид -

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ИНСТИТУТ ЗА УРБАНИЗАМ И СТАНОВАЊЕ
ЈУГИНУС ДОО – БЕОГРАД

ПЛАН УРБАН ДОО - НИШ

Београд – Ниш - Рача, март, 2023.

**ОДЛУКА О ИЗРАДИ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА
("Скупштински гласник општине Рача бр. 13/2021.)**

Наручилац плана: Општинска управа Општине Рача
Начелница општинске управе: Јована Бетулић, дипл. правник

Носилац израде плана: Општинска управа Општине Рача,
Одељење за изградњу, урбанизам, локални и економски развој
и инспекцијске послове
Шеф одељења: Ивана Богдановић, дипл. грађ. инж.

Обрађивачи плана: Југословенски институт за урбанизам и становање
ЈУГИНУС ДОО, Београд, Андрићев венац бр. 2/II
Директор: Др Горан Јововић, дипл. инг. ел.
ПЛАН УРБАН ДОО, Ниш, Бул.Св Цара Константина 103
Директор: Слободан Гроздановић, дипл. инг. грађ.

Руководилац плана: Дубравка Павловић, дипл. просторни планер,
одговорни планер (лиц.бр. 100 0008 03) и
одговорни урбаниста (лиц. бр. 201 0662 04)

Чланови радног тима:

ЈУГИНУС:

Дубравка Павловић, дипл.просторни планер, одговорни планер (лиц.бр. 100 0008 03)
одговорни урбаниста (лиц. бр. 201 0662 04)
Валентина Јанковић, дипл.инж.арх. одговорни планер (лиц.бр. 100 0167 10)
одговорни урбаниста (лиц. бр. 200 0149 03)
Мирјана Пантић, дипл. инж. саобр. одговорни урбаниста (лиц. бр. 202 1464 14)
одговорни пројектант (лиц.бр. 370 F879 08)
Весна Лимић, дипл. инж. арх. одговорни урбаниста (лиц. бр. 200 0149 03)
одговорни пројектант (лиц.бр. 300 0829 03),
Мартина Манчев – инж.арх. – мастер инжењер урбанизма
Ана Лимић, дипл. инж. арх.

ПЛАН УРБАН УРБАН:

Слободан Гроздановић, дипл. инж. грађ.
одговорни урбаниста (лиц. бр. 202 1236 10 и 312G75908)
Мирјана Савић, дипл.инж.грађ. (лиценца бр. 140И26821; 240И26921; 310Р71318)
Кристина Бошковић,дипл.инж.арх. – мастер инж. архитектуре и мастер инж. грађ.
Јелена Миладиновић,дипл.инж.арх.
Дејан Рајчић, дипл.правник – правна подршка и регулатива

САДРЖАЈ:

УВОД

- 1. ОПИС ГРАНИЦА ПЛАНСКОГ ДОКУМЕНТА**
- 2. ИЗВОД ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА,
РАЗВОЈНИХ СТРАТЕГИЈА И ДРУГЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ**
- 3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА И НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА –
ОСНОВНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ**
 - 3.1. Опис постојећег стања**
 - 3.2. Начин коришћења простора**
 - 3.3. Синтезни приказ потенцијала и ограничења за развој планског подручја – SWOT
анализа**
- 4. ЦИЉЕВИ ИЗРАДЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА**
- 5. ПЛАНИРАНА ПРЕТЕЖНА НАМЕНА ПОВРШИНА,
ПРЕДЛОГ ОСНОВНИХ ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА**
 - 5.1. Законски и плански оквир**
 - 5.2. Оквирни приказ концепције развоја планског подручја**
 - 5.3. Плански параметри и пропозиције**
- 6. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ
УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА**
- 7. ГРАФИЧКИ ПРИЛОГ**

Карта.: Концепција намене простора

ПРИЛОЗИ

ОДЛУКА О ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА

ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК ЗА ИЗРАДУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА И СТРАТЕШКЕ
ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

РЕГИСТРАЦИЈА ПРЕДУЗЕЋА ОБРАЂИВАЧА

ЛИЦЕНЦА ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА ДУБРАВКЕ ПАВЛОВИЋ – РУКОВОДИОЦА ИЗРАДЕ ПЛАНА

РЕШЕЊЕ О ОДРЕЂИВАЊУ ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА И ИЗЈАВА ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА Елаборат за рани јавни увид -

УВОД

Историјат планирања и стање планске документације за простор општине Рача

За простор општине Рача још 1991.године донешен први просторни план, а 2012.године је донешен тренутно важећи Просторни план општине Рача („Скупштински гласник општине Рача“ бр. 05/12.), који је пратио и Извештај о стартешкој процени утицаја на животну средину. Од планске документације вишег реда за подручје Општине утврђен је: Просторни план Републике Србије од 2010-2020. године („Службени гласник РС“, број 88/10), Регионални просторни план за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа („Службени гласник Републике Србије“, број 39/14), Просторни план подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш („Службени гласник РС“, број 69/03) и Измене и допуне Просторног плана подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш („Службени гласник РС“, број 121/14).

У претходном периоду рађен је низ пројеката везаних за техничку инфраструктуру, као урбанистичко-планска документација која се односи на уређење појединих мањих зона и техничких система. Изградња у селима углавном је рађена без плана, на основу пројеката за поједине објекте.

Правни основ и садржина, начин и поступак израде планског документа

Изради Просторног плана општине Рача (у даљем тексту: Просторни план или ППО) приступа се на основу Одлуке о изради Просторног плана општине Рача (Скупштина општине Рача, Број: 020-45/2021-И-01 од 05.04.2021..год, објављена у „Скупштинском гласнику општине Рача“ бр. 13/21.) (у даљем тексту: Одлука), донешене на основу члана 46. став 1 Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/2019-др.закон и 9/2020 и 52/21). У Одлуци је наведено да се за потребе израде ППО ради Стратешка процена утицаја на животну средину за чију је израду Скупштина општине Рача у складу са законом донела Одлуку о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана општине Рача на животну средину („Скупштински гласник општине Рача“ бр. 13/21).

Планирање, коришћење, уређење и заштита простора Просторног плана засниваће се на принципима уређења и коришћења простора утврђеним чланом 3. Закона о планирању и изградњи, а израда Просторног плана се спроводи у свему у складу са Законом о планирању и изградњи и Законом у о стратешкој процени утицаја на животну средину, Правилником о садржини, начину и поступку израде документа просторног и урбанистичког планирања („Службени гласник РС“, бр. 32/19) и другим законским и подзаконским актима и документима Републике Србије којима се уређује ова област.

Просторни план ће садржати правила уређења и грађења, као и уређајне основе за села, у складу са Законом и Пројектним задатком за израду Просторног плана општине Рача и Стратешке процене утицаја Просторног плана општине Рача на животну средину.

Просторни план ће бити заснован на планској, студијској и другој документацији, резултатима досадашњих истраживања и важећим документима у Републици Србији.

Саставни део Просторног плана ће чинити и Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана на животну средину.

Напомиње се да ће при изради овог Просторног плана анализирани сви постојећи плански и стратешки документи, пројектна документација и пратеће студије, а њихови резултати, закључци и планска решења су укључени у Просторни план општине Рача.

Просторни план општине Рача ће бити **основни развојни документ** и плански основ за активирање свих потенцијала са којима Општина располаже, као и истовремено санирање до сада изражених неповољних тенденција у развоју.

Разлози, предмет, задаци и циљеви израде планског документа

Разлози доношења новог просторног плана су истек рока важења Просторног плана општине Рача („Службени лист општине Рача“ 5/12) у Уводу плана где стоји да је временски хоризонт Просторног плана до 2025. године. Након девет година примене и спровођења, стекли су се услови за доношење новог Просторног плана једнице локалне самоуправе, а нарочито због:

- измена и допуна Закона о планирању и изградњи и потребе да се изврши усклађивање са новим законским прописима из области планирања и изградње;
- измена и допуна или доношења нових законских прописа након усвајања Просторног плана Општине Рачау 2012. години, из области јавних путева, животне средине, водопривреде и осталих сегмената који се обрађују у Просторном плану, па постоји потреба да се изврши усклађивање у већем делу планског документа;
- усклађивања и усаглашавања планских решења са ажурираним подацима и условима надлежних институција, који ће се прикупљати у поступку израде новог Просторног плана Општине Рача;
- преиспитивања планиране намене површина и омогућавање просторних услова за бржи развој малих и средњих предузећа (МСП), услужно-комерцијалних делатности и свих видова привређивања и пословања, у циљу стварања бољих предуслова за отварање нових радних места.

Новим планом се дефинишу новине садржане у одредбама Закона о планирању и изградњи, које се односе на садржину просторног плана и обавезу израде уређајних основа за села која немају донет плански документ, односно за села за која није предвиђена израда планског документа, чиме ће се створити услови за равномерни развој села, као и за издавање локацијских услова, грађевинских дозвола и одобрења за изградњу у смислу члана 145. Закона о планирању и изградњи.

Основни предмет израде Просторног плана - концепција планирања, коришћења, уређења и заштите подручја обухвата Плана подразумева оптимално коришћење постојећих потенцијала Општине Рача са усклађивањем свих видова коришћења и заштите подручја. Планско уређивање, регулацију и комунално опремање села кроз израду урбанистичких уређајних основа, у складу са Законом. Планирана намена простора биће у функцији остваривања веће равнотеже економског, демографског, социјалног и физичко-еколошког развоја.

Концепција се дефинише на начин којим се истовремено обезбеђује дугорочни уравнотежен и одржив просторни развој општине мобилисањем развојних потенцијала, већим ангажовањем и развојем територијалног, социјалног, хуманог, културног и природног капитала.

Израдом Просторног плана, створиће се одговарајући плански основ у смислу директног спровођења издавањем локацијских услова, за све зоне за које није планирана даља планска разрада урбанистичким плановима.

Дугорочна визија у погледу просторног развоја Општине Рача је остваривање одрживог економског раста, конкурентности, социјалне стабилности, саобраћајне приступачности, инфраструктурне опремљености, очување и заштита животне средине, природног и културног наслеђа, развијање културног идентитета и територијалне препознатљивости и функционално интегрисање у окружење.

Циљеви планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја су: заштита, контролисано и одрживо коришћење природе, природних ресурса, природног и културног наслеђа; санација, рекултивација и рехабилитација подручја са угроженијом животном средином; контрола ширења грађевинских подручја; равномерна мрежа објеката и услуга јавних служби усклађена са размештајем и потребама становништва; развој привредних активности у складу са карактеристикама просторних целина и њиховим реалним капацитетима; повећана саобраћајна приступачност и опремљеност простора техничком инфраструктуром; побољшање енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије. Уређење простора општине и њених основних категорија (пољопривредно, шумско, водно и грађевинско земљиште) заснованих на европским принципима одрживог развоја и принципима других декларација, повеља и конвенција, које обавезују Републику Србију и њене општине да их поштују и примењују, како у планирању, тако и у имплементацији планских решења.

Израдом новог Просторног плана општине Рача, створиће се сви потребни предуслови за аплицирање ка одговарајућим фондовима и другим потенцијалним изворима финансирања изградње потребне инфраструктуре.

Ошти циљ израде Просторног плана општине Рача је дефинисање дугорочног просторног концепта развоја за период до 2035. године и формирање планске основе за даљу урбанистичку разраду у оквиру одређених значајнијих просторних целина и услова за израду техничке документације за делове планског подручја.

Посебни циљеви израде Просторног плана општине Рача везани су за решавање проблема и развоја: инфраструктуре, насеља, комуналног опремања, природне и културно историјске баштине и амбијенталних целина, смањење разлика у развоју појединих делова општине, коришћења алтернативних извора енергије, развоја привредних зона и њиховог опремања, развоја и коришћења природних ресурса, дефинисање простора и коридора од општег интереса, мера заштите и др.

У складу са Одлуком о изради ППО Рача и Пројектним задатком:

- Просторни план ће се радити за целокупно административно подручје општине Рача, чија површина износи око 216 km², односно 21600 ha.
- Структуру основних намена простора и коришћења земљишта у обухвату Плана чине: пољопривредно, шумско, водно и грађевинско земљиште;
- Просторним планом утврдиће се услови за рационално коришћење простора, природних потенцијала и инфраструктурног система у складу са принципима одрживог развоја;
- Просторним планом дефинисаће се односи између водоснабдевања, површина посебне намене, заштите природних и културних добара и инфраструктурног коридора, као и интерактивних и повратних утицаја;
- Просторним планом дефинисаће се услови и мере за равномернији размештај становништва и његово интензивније обнављање, бржи развој стратешких центара и подцентара који ће подстаћи усклађенији развој мреже насеља, рационална просторна организација привредних веза у мрежи центара, чвршће повезивање градова због чега је неопходно планирати одговарајућу саобраћајну инфраструктуру;
- Просторни план мора бити усаглашен са важећом планском и пројектном документацијом на територији општине Рача;
- При изради просторног плана примениће се сва важеча законска и подзаконска регулатива, стандарди и прописи релевантни за област просторног планирања општине и заштите животне средине;
- Просторним планом утврдиће се смернице и основ за измену и допуну важећих планских документа, разраду просторног плана на нивоу планова детаљне регулације, као и даљу разраду на нивоу техничке документације;
- Просторни план мора да садржи и елементе регулационе разраде у смислу **директног спровођења**, односно да буде урађен тако да садржи елементе на основу којих се могу издати локацијски услови, за делове територије у обухвату просторног плана за које није предвиђена израда урбанистичког плана;
- Просторни план садржаће и уређајне основе за села.

Напомиње се да је при изради овог Елабората за рани јавни увид коришћен тренутно важећи Просторни план општине рача из 2012.године (у даљем тексту: ППО из 2012.год) и документациона основа овог плана, поготово Концепт плана и Извештај о стартешкој процени утицаја на животну средину, поготово у делу који се односи на анализу постојећег стања и основне податке о општини рача уз потребна ажурирања. Такође су анализирани и релевантни плански документи вишег реда и а урбанистичка и техничка документација рађена за просторе у границама општине Рача.

1. ОПИС ГРАНИЦА ПЛАНСКОГ ДОКУМЕНТА

*Напомена: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су
- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА – КОНЦЕПТ ПЛАНА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО
РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ*

Просторним планом општине Рача обухваћена је територија општине Рача, која се простира на око 216 km². На простору општине налази се 17 катастарских општина и 18 насеља, у којима је 2011.године живело 11.503 становника и 3.593 домаћинства (просечна величина домаћинства 3,2 члана). Просечна густина насељености на нивоу општине износила је око 55 ст/km² (према подацима пописа из 2011. године). На основу процене Републичког завода за статистику, крајем 2021.године, број становника је опао и износи 10.062 а просечна густина насељености је око 47 ст/km², што је знатно испод просека Шумадијског округа (116 ст/km²).

Општина Рача се налази у централном делу делу Србије и припада Шумадијском округу. Смештена у источном пределу Шумадије, захвата сливно подручје средњег и дела горњег тока реке Раче а северозападним делом своје територије залази у долину реке Јасенице.

У административном смислу, граничи се на западу са општином Топола, на северу са општином Смедеревска Паланка, на истоку са општинама Велика Плана, Лапово и Баточина и на југу са градом Крагујевцом.

Општину Рача чине градско насеље Рача и 18 села и насеља: Адовац, Борци, Бошњане, Велико Крчмаре, Вишевац, Војиновац, Вучић, Доња Рача, Доње Јарушнице, Ђурђево, Мало Крчмаре, Миращевац, Мали Миращевац, Поповић, Сараново, Сепци, Сипић, Трска. .

Подручје Просторног плана општине Рача обухвата површину од 21572 ха са 17 катастарских општина. Границу подручја Просторног плана дефинишу границе целих катастарских општина које улазе у састав административног подручја општине Рача: Адровац, Борци, Бошњане, Велико Крчмаре, Вишевац, Војиновац, Вучић, Доња Рача, Доње Јарушнице, Ђурђево, Мало Крчмаре, Миращевац, Поповић, Рача, Сараново, Сепци, Сипић.

Општина Рача једна је од седам општина Шумадијског припада крајњи северни део Шумадијског округа који пружа разне природне и привредне могућности. Алувијалне равни Раче и Јасенице погодне су за ратарску, ливадско сточарску и повртарску производњу, а неогено побрђе погодан виноградарство и испашу стоке.

Северна граница према општини Смедеревска Паланка пресеца једним делом долину топка реке Јасенице, а другим се пружа ниским побрђем. Ову границу сече регионални пут Рача – Смедеревска Паланка. Од потока. Источна и југоисточна граница рачанске општине према Баточини повучена је од југа према северу ниским и претежно заравњеним развођем између Раче и Лепенице и мањим делом реком Рачом. На овом делу општина Рача је највише отворена према долини Велике Мораве.

Јужна граница према граду Крагујевцу води притоке Крчмаре, а затим ниским развођем између ове реке и Лепенице. Према Тополи, границу од југа према северу чини прво брежуљкасто ниско развође између Раче и Јасенице, а потом граница пресеца долину Јасенице и додирујући пут Наталници – Смедеревска Паланка.

Дужина рачанске границе износи око 80 km. Најдужа је граница према граду, а најкраћа према општини Лапово и износи око 8 km.

Територију Општине чине територије 17 катастарских општина, а просечна величина К.О. износи око 1269 ха. Највећа К.О. је Сипић површине 2297,6 ха, а најмање су К.О. Рача 374 ха и К.О. Војиновац 381 ха. Напомиње се да се у оквиру К.О. Миращевац налазе насеља Миращевац и Мали Миращевац, а у оквиру К.О. Сипић су насеља Сипић и Трска.

У 19 насеља општине Рача живи 11503 становника (према подацима последњег Пописа становништва из 2011.године). У општинском центру Рачи живи више од петине становништва. Општина има 16 месних заједница (истоимене са називима насеља, изузев МЗ Рача која обухвата насеља Рачу, Адровац и Мали Миращевац, као и МЗ Мало Крчмаре која обухвата насеља Мало Крчмаре и Војиновац).

Према подацима Пописа 2011.године, највећи број становника има насеље Рача - 2603 становника, просечан број становника сеоских насеља је 494, а популационо је најмање сеоско насеље Мали Миращевац (у склопу К.О. Миращевац) са 97 становника (.....).

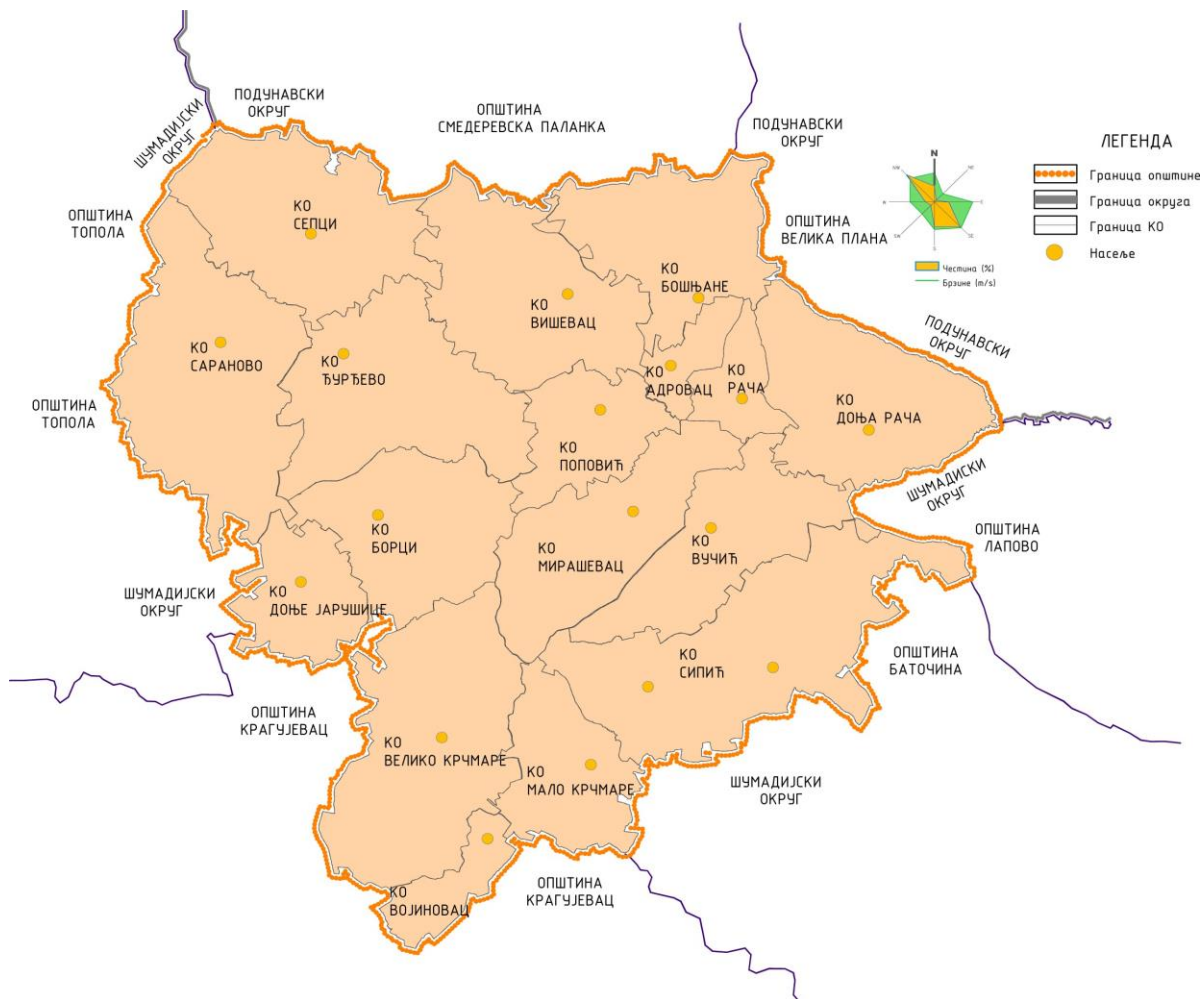
Табела 1: Општи подаци о општини Рача

К.О. / Насеље / месна заједница	Укупан број становника 2011.године	% удео становништва насеља у општини	Површина К.О./насеља у ha	% удео површине насеља у општини	Густина насељености бр.станов./km ²
К.О. Адровац	294	2,56	293,98	1,36	100,01
К.О. Борци	319	2,77	1.315,14	6,10	24,26
К.О. Бошњане	498	4,33	1.277,66	5,92	38,98
К.О. Велико Крчмаре	734	6,38	2.053,41	9,52	35,75
К.О. Вишевац	610	5,30	1.641,84	7,61	37,15
К.О. Војиновац	110	0,96	381,05	1,77	28,87
К.О. Вучић	836	7,27	1.245,02	5,77	67,15
К.О. Доња Рача	917	7,97	1.504,94	6,98	60,93

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА
- Елаборат за рани јавни увид -

К.О. / Насеље / месна заједница	Укупан број становника 2011.године	% удео становништва насеља у општини	Површина К.О./насеља у ha	% удео површине насеља у општини	Густина насељености бр.станов./km ²
К.О. Доње Јарушнице	213	1,85	691,68	3,21	30,79
К.О. Ђурђево	549	4,77	1.736,49	8,05	31,62
К.О. Мало Крчмаре	425	3,69	908,74	4,21	46,77
К.О. Мирашевац	558	4,85	1.363,83	6,32	48,02
насеље:Мали Мирашевац	97	0,84			
К.О. Поповић	358	3,11	745,28	3,45	48,04
К.О. Рача	2603	22,63	374,40	1,74	695,25
К.О. Сараново	1037	9,02	2.078,98	9,64	49,88
К.О. Сепци	542	4,71	1.662,13	7,70	32,61
К.О. Сипић	430	3,74	2.297,57	10,65	34,95
насеље:Трска	373	3,24			
Општина укупно:	11503	100,00	21.572,14	100,00	53,32

(Извор: подаци о броју становника из Пописа становништва 2011, Завод за статистику РС, подаци о површинама РГЗ)

Слика 1. - Територија општине Рача

2. ИЗВОД ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА, РАЗВОЈНИХ СТРАТЕГИЈА И ДРУГЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

*Напомена: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су
- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА – КОНЦЕПТ ПЛАНА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ*

Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, бр. 88/10), (у даљем тексту: ППРС)

Као стратешки развојни документ за период до 2020. године, ПП Р Србије утврђује дугорочне основе организације, уређења, коришћења и заштите простора Републике Србије у циљу усаглашавања економског и социјалног развоја са природним, еколошким и културним потенцијалима и ограничењима на њеној територији.

Природни ресурси - према просторним условима коришћења пољопривредног земљишта у Републици Србији, општина Рача припада претежно воћарском подручју.

Газдовање шумама и шумским земљиштем захтева управљање и коришћење шума и шумског земљишта ка очувању биодиверзитета, продуктивности, обнављања, виталности и потенцијала шума, дивљачи и унапређењу развоја ловства (медвед, дивокоза, тетреб, дропља и остала фауна: соколови, орлови, роде и др.).

Воде и водно земљиште – захтевају интегрално уређење, заштиту и коришћење вода на подручју Србије. У снабдевању водом приоритет се даје локалним извориштима, а недостајуће количине се обезбеђују из великих регионалних система, који се ослањају на изворишта републичког значаја. За технолошке потребе користиће се вода из водотока, уз захтев да се рецикулацијом и виšekратним коришћењем смањи захватање и спречи загађивање водотока. Користиће се и потенцијали на алувијалним рекама, у оквиру пројеката интегралног уређења, заштите и коришћења долинских простора (развојни пројекат долине Велике Мораве, подразумевајући и системе заштите од поплава).

Минералне сировине – подразумевају строго контролисано, планско, одрживо и економично коришћење, уз адекватне мере заштите, како би се постигла конкурентност на домаћем и светском тржишту. Општина Рача не спада у општине са битним минералним сировинама.

Обновљиви извори енергије – захтевају значајније повећање учешћа ОИЕ у енергетском билансу Србије, уз поштовање принципа одрживог развоја. У обновљиве изворе енергије спадају: енергија биомасе, малих хидроелектрана, сунца, ветра и геотермална енергија. За подручје општине Рача, просечна енергија ветра на висини од 100 m (у јануару) износи 75-150kWh/m² а у јулу мање од 75kWh/m².

Заштита и унапређење квалитета животне средине – подразумева управљење отпадом, одржавање и унапређивање биодиверзитета, заштите и одрживог коришћења природног, културног наслеђа и предела.

Одбрана земље и цивилна заштита – је усаглашавање просторног развоја са потребама одбране и стварање просторних услова, који ће у потпуности одговарати потребама савременог система одбране, заштити становништва, материјалних и природних ресурса, у случају природних непогода и техничко-технолошких удеса.

Природне непогоде и технолошки удеси - неопходно је створити добро организоване и опремљене службе које ће моћи успешно да раде на превенцији од ових катастрофа, на одбрани и отклањању последица.

Становништво, насеља и социјални развој - основни циљ је ублажавања негативних тенденција демографског развоја Републике Србије кроз пораст нивоа плодности, позитиван миграциони биланс и достизање нивоа простог обнављања становништва у дужем временском периоду. Општина Рача класификована је у подручја са нестабилним демографским трендом, који треба стабилизovati одговарајућим мерама.

Мрежа и функције центара – Општина Рача је део региона јужне и источне Србије у оквиру Шумадијске области.

Планиран систем мреже центара треба да обезбеди демократични систем интересног организовања територије на нивоу већих или мањих регионалних целина а тиме и пут до правилнијег и правичнијег располагања ресурсима и средствима. Општина Рача припада

функционалном урбаном подручју државног значаја са центром у Крагујевцу, заједно са општинама Кнић, Баточина и Лапово, са око 225.357 становника у оквиру ФУП – а. Градско насеље Рача је у категорији локалних урбаних центара-центар пштине. Рача је третирана као **мањи урбани центар**, који гравитира ка већим центрима: Крагујевцу, као регионалном урбаном центру, и Београду, као главном граду.

Одрживи урбани развој – подразумева просторно, функционално, економски, социјално и еколошки уравнотежени урбани развој, развијање територијалне кохезије на принципима одрживог развоја, уз активирање свих капацитета градова и осталих насеља за повезивање са окружењем, повећање рурално-урбане сарадње као и за интарегионално умрежавање и груписање мањих територијалних јединица.

Одрживи рурални развој – обухвата повећање квалитета живота у руралним подручјима кроз очување, обнову и одрживи развој њихове економске, социјалне и еколошке виталности. У односу на типологију руралних подручја у Републици Србији, Шумадијска област и општина Рача припадају типу 2-средишња рурална подручја.

Комунално опремање и уређење села – садржи унапређење постојећих и изградњу неопходних комуналних система, који омогућавају квалитетнији живот и рад на селу и отварају перспективу развоја.

Социјални развој и социјална кохезија – дугорочна визија развоја Републике Србије, принципи и општи циљеви ПП РС су усмерени ка одрживом просторном и социо-економском развоју и просторним интеграцијама Србије. Решавање постојећих проблема и унапређивање даљег развоја, планирано је у следећим сферама:

- просторна интеграција Србије са окружењем;
- социјално-елиминисање регионалне неравнотеже између развијених и неразвијених делова Србије;
- економска-јачање економске конкурентности регионалних целина;
- еколошка-заштита, унапређење и уређивање животне средине;
- заштита и уређење природне и културне баштине-препознавање и афирмација преко идентитета, који се заснивају на три ствари: природа, културна добра и економски бренд.

Просторна организација и дистрибуција јавних служби класификована је у две групе: основне услуге којима се остварују социјална и културна права гарантована Уставом и услуге вишег ранга.

Социјално становање – подразумева стварање услова да стамбени простор буде доступан свим грађанима у Републици Србији. Посебно уз ангажман државе и локалних заједница, за домаћинства, која из социјалних, економских и других разлога не могу самостално да обезбеде адекватно стамбено решење на тржишту.

Просторни развој привреде - Оперативни циљеви су:

- динамичан привредни развој (најмање 5% просечан раст БДП до 2020.);
- реиндустријализација (учешће индустрије и инвестиција изнад 25% БДП);
- рационалан, ефикасан и одржив просторни развој на нивоу државе и регионалних целина;
- територијална кооперација Србије у оквиру европског простора и простора ЈИ Европе;
- повећање конкурентности привреде и извоза;
- смањење регионалних неравномерности и сиромаштва;
- заустављање негативних демографских кретања;
- заштита животне средине.

У избору основних праваца развоја предност се даје оним делатностима код којих расположиви ресурси, тржишни услови и технички напредак омогућавају бржи развој. Пољопривредни и енергетски потенцијали ће и у наредном периоду бити од примарног значаја за укупан привредни развој, а туризам ће повећати улогу у будућем развоју привреде, с обзиром на, до сада, недовољно искоришћене ресурсе. Акцент ће бити на динамичнијем развоју индустријске производње и повећању учешћа у БДП, а предност у развоју индустрије, уважавајући и интересовање иностраних инвеститора, имаће индустријске гране чији производни програми обезбеђују: производе вишег степена обраде (са вишом додатом вредности), унапређење и развој сектора услуга, висок извозни потенцијал, производе којима се супституише увоз, отварање нових радних места и равномерни регионални развој. На основу наведених критеријума, приоритет ће имати: (1) производња електронских производа и опреме, (2) производња моторних возила и компоненти и (3) информационе технологије.

Просторна дистрибуција и организација пољопривреде - Концепција просторног усмеравања пољопривредне производње. Полазиште за унапређивање просторне дистрибуције и организације

пољопривредне производње представља утврђивање водећих грана тржишне производње на четири основна подручја: периурбана; равничарска – до 300 m н.в.; брдска – од 300 до 600 m н.в, и планинска – изнад 600 m н.в.

Просторна дистрибуција и развој индустрије - Основни циљ развоја индустрије је опоравак, повећање секторске и територијалне конкурентности и запослености обезбеђењем повољних општих, инфраструктурних и просторних услова, као и њена равномернија просторна дистрибуција усклађена са потенцијалом регионалних, урбаних и руралних подручја, захтевима климатских промена и смањења притиска на ресурсе.

Просторни развој туризма и однос према заштити - Основни циљ просторног развоја туризма у Србији је просторно-еколошка подршка остваривању концепта одрживог развоја туризма, компромисним интегрисањем принципа и стратешких, планских и програмских докумената развоја туризма, заштите и уређења туристичких простора, уз оптимално задовољавање социјалних, економских, просторно-еколошких и културних потреба националног и локалног нивоа, интереса тржишта и услова прекограничне и међународне сарадње.

У односу на транзитне туристичке правце у Републици Србији, источно од територије општине Рача, у непосредној близини, пролази међународни друмски правац (коридор 10), а кроз територију општине Рача је национални друмски правац (државни пут I реда – М4).

Општи стратешки задаци развоја техничке инфраструктуре подразумевају:

- уважавање инфраструктуре као стратешког средства у заштити животне средине и унапређивању услова и квалитета становања, привредних активности и рекреације, као инструмента унапређења животне средине и ефикасности активности, без обзира на демографске, организационе и развојне проблеме;
- формирање целиовитих/комплетних, инфраструктурних система који омогућавају квалитетнији живот и животну средину;
- дефинисање и усаглашавање намене, организације и коришћења земљишта, концентрација активности, туристичких зона и концентрација становништва по заједницама насеља у координацији са капацитетима инфраструктуре.

На територији општине Рача, нису предвиђени системи крупне инфраструктуре.

На плану **транспортне и телекомуникационе инфраструктуре**, кроз посматрано подручје пролази државни пут IБ реда бр. 27 (по сада важећој класификацији државних путева), као и оптички кабл из правца Крагујевца према Лапову. Општина Рача је у непосредној близини коридора X што њен саобраћајно-географски положај чини веома добрим.

Путна мрежа и објекти - У периоду после 2014. године, а у правцу остваривања циљева просторног развоја Србије, планска решења у области путног саобраћаја су активности на: државном путу I реда, Лазаревац - Аранђеловац – Топола (рехабилитација) и путном правцу Марковац - Свилајнац - Деспотовац - Бор (М-4, Р-103) (рехабилитација и доградња).

ППР Србије у области **енергетске и водопривредне инфраструктуре**, на овом подручју евидентира постојеће (35 kV) и планиране далеководе (110 kV), планирани гасовод, локална изворишта подземних вода.

За потребе ППР Србије извршена је просторна диференцијација **животне средине**, па у том смислу највећи део општине Рача на којем преовладавају пољопривредне и местимично шумске површине – ратарске, воћарске, ливадске, као и шумске површине углавном у зонама око речних токова и на брежуљцима - припада подручјима квалитетне животне средине. За ова подручја треба обезбедити решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја односно увећавају позитивни као компаративна предност у планирању развоја. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога.

Посебна напомена: У току је израда новог Просторног плана Републике Србије са планским периодом до 2035.године. Јавни увид у Нацрт овог планског документа је завршен и предстоји фаза усвајања истог. Током израде ИДППО коришћена су планска решења наведена у материјалима Нацрта ПП РС у мери у којој су могла имати утицаја на просторни развој подручја општине Рача, те су тиме ИДППО максимално усклађене са актуелним плановима Републике Србије у погледу просторног развоја, са којима предстоји и усклађивање остале планске документације регионалних просторних планова и просторних планова подручја посебне намене који су донешени у ранијем периоду и за које ће се по потреби радити усклађивање са новим републичким просторним планом.

Уредба о утерђивању Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа ("Службени гласник Републике Србије", број 39/14)

Регионалним просторним планом за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа ("Службени гласник РС", бр. 39/14) (у даљем тексту: РПП), у области демографске политике, планирано је да задржавање становништва у Рачи (прогноzirани број становника за 2025.годину је 10.375 са индексом промене броја становника 2025/2011 година од 90,4) омогући покретање привредних активности, побољшање нивоа комуналне и саобраћајне инфраструктуре и повећање нивоа базичних услуга (социјалних, здравствених, птт услуга и сл.).

У вишестепеној хијерархији центара у мрежи насеља у оквиру РПП-а, Рача је планирана у петој хијерархијској равни као општински центар руралног карактера (у гравитационој зони Крагујевца као ФУП-а регионалног значаја), са три центара заједнице села. На руралном подручју Региона најпогоднији инструмент имплементације модела децентрализоване концентрације, је примена концепта центара заједница насеља – нуклеуса социо-економске трансформације руралних и слабо урбанизованих делова региона. То би била насеља са развијеном јавно-социјалном инфраструктуром и нуклеусима производних делатностима и услуга предиспонирани за лоцирање нових индустријских погона, прилагођених савременим технологијама, еколошким стандардима и аутохтоним сировинама. Уз одговарајуће подршке и стимулације развоја производње базиране на локалним ресурсима омогућило би се отварање нових радних места и развој допунских, алтернативних или двојних (комплементарних) занимања становништва у домену пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, занатства, трговине, угоститељства, туризма и јавних служби. Комплементаран развој пољопривреде и осталих делатности водиће успоравању депопулације и социјално-економском преображаја села. Због тога, обнову села и оживљавање сеоске економије треба темељити на креативној интеграцији савремених производних и потрошачких тенденција, као и економској валоризацији локалне баштине, ресурса, културе, традиције и знања. Без стимулативног вредновања рада и јавне афирмације квалитета и начина сеоског живота не може се у руралним подручјима задржати становништво, нити се она могу просторно и економски развијати. Улога микроразвојних центара је да омогуће допуњавање сеоске и градске економије. У развоју и унапређењу руралне инфраструктуре приоритет има опремање микроразвојних центара савременим објектима и услугама у домену саобраћаја, водопривреде, телекомуникација и информатичких технологија, као и у домену јавних служби. Сеоском становништву је потребно омогућити квалитетну изградњу или реконструкцију стамбених и објеката сеоске економије, уз поштовање традиционалних образаца уређења предела, организације и биоклиматске изградње објеката и увођење савремених технологија грађења. Оспособљавање пољопривредника и осталих житеља села за пословно и струковно повезивање, формирање задруга, односно, задружно повезивање породичних газдинстава и оснивање сељачких струковних удружења, удруживање у пољопривредни кластер, формирање и повезивање пољопривредних берзи у градовима, као и формирање агробизнис центара и зона, представљају приоритет за будући развој руралних општина.

У просторној дистрибуцији привреде у оквиру РПП-а, Рача је планирана као центар ранга V - општински центар руралног карактера као привредно, производно, услужно, административно и друго чвориште у општинском центру Рача. Најзначајнију улогу подручје општине Рача има у контексту развоја пољопривреде (превагом.

Мешовите пољопривредне и Биљне производње и значајним уделом воћарства), али и виноградарством. Рачанско виногорје припада Шумадијско-великоморавском виноградарском макрорејону. На простору општине Рача налазе се радне зоне постојеће и нове, укупне површине 36.5 хектара на три локације: РЗ 1-Југозападни део насеља уз саобраћајницу Рача -Топола , која износи 23 хектара, РЗ 2- јужни део насеља 9 хектара и Расадник-4,5 хектара укупне површине.

План развоја саобраћајне и енергетске инфраструктуре подразумева модернизацију, реконструкцију и проширивање постојећих капацитета, како би се у потпуности испратио привредни развој планског подручја:

Приоритетна решења у области саобраћајне инфраструктуре подразумевају израду планске и пројектне документације за деоницу државног пута М-4 (ИБ 27) Лазаревац-Аранђеловац-Топола-Рача-Марковац-Свилајнац-Деспотовац-Бор.

На територији општине Рача планирана је изградња гасоводне мреже и пратећих објеката. У питању је деоница разводног гасовода Баточина- Цветојевац-Бресница, која је паралелна постојећој деоници гасовода. Планиране су и станице ГМРС „Топола“, МРС „Рача“, ГРМС „Баточина“ и ГМРС „Крагујевац 2“.

У општини Рача планирано је снабдевање водом из подсистема „Студеница-Лопатница“, делу Ибарско-Шумадијском регионалном систему водоснабдевања. Планирано је и повезивање са системом „Велика Морава“-Брзан, као делом подсистема Студеница-Лопатница, а један од могућих начина повезивања је и директна веза са подсистемом Студеница-Лопатница из правца Крагујевца. Предвиђен је и завршетак регулације реке Раче, као и неопходна израда опшних и оперативних планова заштите од поплава, као и карата угрожености и карата ризика од поплава за целокупно подручје РПП-а.

Развој телекомуникационе инфраструктуре подразумева увођење најсавременијих технологија у области телекомуникација, модернизацију постојеће тк инфраструктуре и пратећих објеката, као и изградњу широкопојасне мреже на свим нивоима уз употребу најсавременијих медијума преноса. На територији општине Рача планирана је изградња 15 нових комутационих центара, који ће бити повезани са оптичким спојним путевима потребног капацитета са надређеним централама.

У склопу управљања отпадом планиран је регионални центар Лапово, као један од три центара управљања, на територији Шумадијског и Поморавског управног округа, коме припада општина Рача, а отпад би се одвозио на регионалну депонију изван територије општине Рача.

Са аспекта заштите животне средине, општину Рача карактерише квалитетна животна средина, док део општине Рача потпада под еколошки коридор од регионалног значаја. Подручја квалитетне животне средине имају релативно позитиван утицај на човека, квалитет живота и живи свет и морају се спроводити мере како би се тај позитиван утицај увећао и како би се елиминисали постојећи загађивачи и спречио настанак нових. То су подручја шума и шумског земљишта, ливада и пашњака. Очување квалитета животне средине и квалитета живота на овом подручју може се остварити помоћу одређених мера и смерница, које чине основне планске концепције и решења а односе се на заштиту ваздуха, вода, земљишта, биодиверзитета, здравља, управљање отпадом, заштиту од буке, заштиту од удеса, елементарних непогода и заштиту и очување еколошких и пејзажних вредности пољопривредних и шумских предела, обнове и рекултивације деградираних простора.

Планови у изради

Посебно се наглашава да је тренутно у изради нови просторни план подручја посебне намене за коридоре инфраструктуре, који је прошао процедуру раног јавног увида: Просторни план подручја посебне намене инфраструктурног коридора државног пута I реда „Вожд Карађорђе“ (коридор планираног пута се простире кроз катастарске општине Сепци, Ђурђево, Вишевац, Поповић, Миращевац, Вучић и Доња Рача у општини Рача).

Прецизна траса ове саобраћајнице биће дефинисана током израде нацрта наведених просторних планова и за сада је само дат оријентациони коридор у којем се планира траса. С обзиром да њихода израда тече временски упоредо са изработом ППО Рача, актуелна планска решења ће бити усаглашена и инкорпорирана у ППО према динамици и детаљности која буде расположива.

Националне и локалне стратегије, планови и остали документи

Израда Просторног плана заснива се на планској, студијској, техничкој и другој документацији, резултатима досадашњих истраживања и важећим релевантним документима у Републици Србији: Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС”, број 57/08); Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса и добара (“Службени гласник РС”, број 33/12), Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2016 – 2025. („Службени гласник РС”, број 85/14); Национални програм заштите животне средине („Службени гласник РС”, број 12/10); Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије за период од 2011. до 2018. године („Службени гласник РС”, број 13/11); Стратегија развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014 – 2024. године („Службени гласник РС”, број 98/16); Стратегија развоја шумарства Републике Србије („Службени гласник РС”, број 59/06); Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034.године („Службени гласник РС”, број 03/17), Стратегија развоја телекомуникација у Републици Србији у периоду од 2006. до 2010.године („Службени гласник РС”, бр. 99/06 и 4/09), Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године („Службени гласник РС”, број 29/10) и Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031.године (донет 28.01.2022.године од стране Владе

републике Србије); као и на стратешким документима за националну безбедност и одбрану земље: Стратегија националне безбедности Републике Србије (усвојена у августу 2019., год.) и Стратегија одбране Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/09) и др.

На регионалном и локалном нивоу израда Просторног плана заснива се на до сада донетим стратешким документима (Стратегијом одрживог развоја општине Рача 2015-2021., Планом развоја општине Рача 2021-2028, Стратегијом развоја туризма 2014-2019.), као и другим стратегијама, оперативним плановима и програмима донетим на локалном нивоу). Такође, коришћен је и Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину ППО из 2012. године, као и појединих просторних планова подручја посебне намене и урбанистичких планова.

При изради ППО сагледавају се и међусобно уклапају планска решења из просторних планова околних општина и просторних целина, као и просторних планова подручја посебне намене за инфраструктурне коридоре и системе који пролазе долином Велике Мораве (Аутопут Е-75, железничка пруга на правцу од Београда до Ниша, магистрални гасовод од границе Бугарске до границе Мађарске, систем продуктовода кроз Србију).

При изради ППО сагледавају се и планска решења из локалне планске документације, која се уграђују у овај Просторни план уколико нису у супротности са планском стратешком и техничком документацијом вишег реда:

- План детаљне регулације комерцијалне зоне "Рача поље" у Рачи са СПУ плана на животну средину (Сл. гласник општине Рача број 20/2019);
- План детаљне регулације зоне "Центар" у Рачи (Сл. гласник општине Рача број 6/2022);
- План детаљне регулације за специфично/ заштићено подручје природног и културног добра "Градиште" у Вишевцу са СПУ плана на животну средину (Сл. гласник општине Рача број 9/2022);
- План детаљне регулације радне зоне "Исток" са СПУ плана на животну средину (Сл. гласник општине Рача број 13/2020);
- План детаљне регулације "Спортско-школског комплекса" у Рачи (Сл. гласник општине Рача број 20/2019);
- План детаљне регулације радне зоне "Ђурђево" у Ђурђеву са СПУ плана на животну средину (Сл. гласник општине Рача број 13/2021);
- План детаљне регулације за к.п.бр.за к.п. бр. 189/1, 189/2, 447, 441 (део) и 439, све из К.О. Адровац к.п.бр. 1399 и 1400, све из К.О. Бошњане и к.п.бр. 3508 и 3455/1 (део), све из К.О. Вишевац, уз државни пут IB реда бр. 27, у насељу Адровац(Сл. гласник општине Рача број 1/2018);
- План детаљне регулације Сепци са СПУ плана на животну средину (Сл. гласник општине Рача број 10/2022)
- Плана детаљне регулације „Радна зона Собовица-Лужнице“
- Урбанистички пројекат градске саобраћајнице првог реда ГС 1 број 3, обилазница Рача и регулације Липарског потока - водотока II реда, општина Рача, број потврде 350-9/2020-IV-02 од 24.12.2020. године

Сва валидна решења су искоришћена и адекватно укључена у концепт развоја Планског подручја презентирани у овом Елаборату за рани јавни увид и биће укључена у планска решења нацрта ППО.

Поред наведених за планско подручје су релевантне и бројне међународне конвенције које је прихватила и чији је потписник Република Србија, односно сви документи / конвенције које Република Србија спроводи, а који се односе на област заштите природе, енергетику, заштиту ресурса, саобраћај, демографски и економски развој, права људи итд..

Приказ извода из појединих стратешких докумената и акционих планова. С обзиром да се стратешки документи општине Рача углавном односе на период 2014-2019, овде се даје кратак шриказ јединог свеобухватног акционог плана (који се, наравно, базира на претходним стратегијама и програмима) који седелимично односи на плански период Просторног плана. Остали документи су као веома користљн материјал коришћени приликом израде овог Елабората за РЈУ, поготово за сагледавање стања и потенцијала и ограничења простора.

ИЗВОД ИЗ ПЛАНА РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021-2028. (Рача 2020.)

Визија развоја је дефинисала ће Општина Рача 2028. године, као подручје са повољним геостратешким положајем, бити амбијент са здравом животном средином и квалитетном инфраструктуром, погодан за инвестирање, солидарна заједница која цени знаље, место запослених људи који стварају нове вредности и кроз сарадњу стварају бољу будућност за нове генерације.

Развојни приоритети су јаснији и конкретнији у односу на визију. Заснивају се на резултатима SWOT анализе и суштински потичу из Визије. Развојни приоритети представљају специфичне области на које се План развоја фокусира.

Општи циљеви су формулисани декомпоновањем приоритета и јасно су повезани са његовим кључним елементима.

Општи циљеви представљају мост између широко дефинисаних приоритета и уже дефинисаних мера за остварење циљева. Посебно су битни јер дају основне смернице за касније дефинисање стратегија и програма.

Мере представљају конкретне акције везане за достизање општих циљева. Оне су мерљиве и дате су са јасно постављеним индикаторима што омогућава праћење нивоа реализације Плана развоја и спровођење евентуалних корективних активности, што се врши на нивоу средњерочног планирања.

Дефинисано је 6 развојних приоритета, 18 приоритетних циљева и 78 мера:

- Приоритет 1: Пољопривреда
- Приоритет 2: Инфраструктура
- Приоритет 3: Комуналне делатности и заштита животне средине
- Приоритет 4: Администрација
- Приоритет 5: Здравствена заштита, спорт, култура, социјална заштита и образовање
- Приоритет 6: Локални економски развој.

За све ове области – приоритете веома детаљно су дефинисане активности и мере, актери, процењена вредност мере и извори финансирања, као и вреемесни рокови за њихово достизање, а све на основу веома детаљне анализе расположивих потенцијала и ограничења за развој, као и Циљева одрживог развоја (Агенда 2030). Такође одређени су и показатељи развоја који ће се пратити у наредном периоду како би се могао процењивати степен реализације приоритета.

3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА И НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

3.1. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

3.1.1. ПРИРОДНИ УСЛОВИ – АНАЛИЗА И ОЦЕНА СТАЊА

Напомена: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су

- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА – КОНЦЕПТ ПЛАНА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

- СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ РАЧА 2014-2019 (2014.)

- СТАРТЕГИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2015-2020 (2015.)

- подаци са интернет сајта Туристичке организације Рача

Општина Рача се налази у централном делу Србије, у источном делу Шумадије, захвата сливно подручје средњег и дела горњег тока реке Раче а северозападним делом своје територије залази у долину реке Јасенице.

Положај општине Рача дефинисан је координатама између 44°06'10" с.г.ш. (најјужнија тачка на Собовици у атару села Војиновца) и 44°17'10" с.г.ш. (најсевернија тачка у Горњем пољу у селу Сепцима) и 20°49'00" и.г.д. (најзападнија тачка западно од коте 205m у селу Саранову) и 21°03'30" и.г.д. (најисточнија тачка у долини Раче, која је истовремено и најнижа тачка општине).

Рељеф, тектоника и геолошка грађа терена

Рељеф северозападног дела општине чини долина реке Јасенице, представљена широком алувијалном равни, просечне висине око 130 mnm.

Слика 2. - Хипсометријске карактеристике терена

Најкарактеристичнији облик рељефа је долина реке Раче и њених притока. На основу хипсометријских података рељефа, низију чини 45,8%, а брдски рељеф 54,2% територије општине. Низија се протеже дуж реке Раче и Јасенице и њихових притока, а брдски рељеф је представљен огранцима планине Рудник.

Главне црте морфолошке структуре рељефа рачанске општине чини саставни део рељефа ниске Шумадије представљен типичним шумадијским валовито брежуљкастим тереном. У средишњем делу територије општине уздиже се брдо Голубац, са врхом Висак (396 mnm), које је највиша тачка у општини. Нешто ниже врхове имају побрђа: Буковац (362 mnm), Сугреб (340 mnm), у селу Борци, Виногради (332 mnm) у Доњим Јарушницама, и Кошућа (326 mnm) у Војиновцима. Најнижа тачка се налази у североисточном, граничном делу општине, у долини реке Раче, на надморској висини од 112 m.

На широј територији доминира радијална тектоника. За њену морфоструктуру од значаја је регионални продужени покривени голобочки расед меридијанског правца, који се од Смедеревске Паланке наставља према југу, преко северног дела територије општине, западно од градског насеља Рача, између Вучића и Сипића, сустиче се са покривеним раседом правца север-запад-југоисток, који означава границу распрострања различитих геолошких формација, прекамбијских и миоценских слојева. Североисточни део рачанске општине представљен је хорстом Карауле који је ограничен са обе стране раседима. Раседања на овом терену одиграла су се по завршетку панона, пошто се море повукло из ове области. Долином Раче изражен је расед, правца СИ-ЈЗ, који допире до кристалина у селу Мирашевцу где се на укрштању са дислокацијом ССЗ-ЈЈИ појављују минерални извори.

У делу “кристаласог комплекса Ђурђево“ налази се разломна зона Крчмари – река Рача меридијанског пружања, тако да је контролише један део речних токова Раче и Крчмаре. У свом јужном делу представља границу творевина првог и трећег структурног спрата и непосредно утиче на положај неогена према кристаластим шкриљцима. Према југу је разломна зона маскирана сарматским и тортонским седиментима, а на северу преко Саранова пресечена је раседном зоном Јасеница – Трнава.

Дуж реке Јасенице, на крајњем северозападном делу рачанске општине, пружа се доњојасенички расед, правца ЈЈЗ-ССИ, који је и данас активан.

Покривени расед регионалног значаја, правца СЗ-ЈИ, изражен је и у југоисточном и јужном делу рачанског подручја и једним делом је означен контактом прекамбријских творевинама и миоценским слојевима. Ови бројни раседи на релативно малом простору битно су утицали на

морфолошку структуру рељефа општине Рача. Међутим, овај у основи тектонски рељеф, дејством спољашњих сила у каснијем периоду је измењен и створени су млађи облици рељефа.

У целини заступљен је рељеф живе пластике, изграђен тектонским и флувијално-денудационим процесима. Најкарактеристичнији облик рељефа је долина реке Раче и њених притока. Територији рачанске општине припада претежно средишњи део долине реке Раче и њених притока. Она је једним делом, од села Јарушице до Малог Вишевца, поред лактастог скретања представљена клисурастом долином епигенетски усеченом у кристалним шкриљцима, а други део је плитка и проширена долина са израженом равни која је код варошице Рача широка 800-900 m. Иначе, највећим делом тока реке Рача има рововско корито и сталан водени ток. Долинске стране су благо нагнуте и на њима ерозија престаје, па је количина наносног материјала мала. Због тога вертикална ерозија има превагу – она ствара рововско корито као израз усаглашавања са доњом ерозионом базом. И доњи део Крчмаре, десне притоке Раче, представљен је клисурастом долином (Клокина јаруга) са епигенетским обележјима.

На обема долинским странама реке Раче и даље ка северу до реке Јасенице развијена је зараван састављена од језерских наслага. Ова зараван висине око 230 m изражена је северно од Доње Раче, као и јужном делу Бошњана на висини око 220 m. Даље према северу, ка Караули, зараван достиже висину око 280 m.

Усецањем Велике Мораве упоредо су се усецале и њене притоке. Због тога су се одржале речне терасе. Највиша је изражена северно од реке Раче у језерским наслагама на висини од 206 m, а испод ње се одржала тераса на десној страни Раче, према селу Доња Рача на висини од 40 m. Рељеф северозападног дела територије рачанске општине чини долина реке Јасенице, представљена широким алувијалном равни, просечне висине око 130 m.

Ниско побрђе 200 до 350 m рачанске општине, као крајњи изданци Рудника, умногоме данас карактеришу нискеи необично благе косе и косице међу којима су плитке и широке долине текућих вода и суве јаруге. Отуда овај крај посматран са Виска на Голубици даје у целини утисак благо заталасане равнице.

Хипсометријски подаци рељефа указују да 45,8% чине низије (99 km²), а брдски рељеф 54,2% (117 km²) територије рачанске општине. Низија се протеже дуж реке Раче и Јасенице и њихових притока, а брдски рељеф је представљен огранцима Рудника.

Три четвртине општине Рача има нагиб од 15°, од чега на нагиб од 5° долази око 70 km². Када анализирамо експозицију рељефа може се закључити да присојне експозиције обухватају око 35%, а осојне око 65% површине општине.

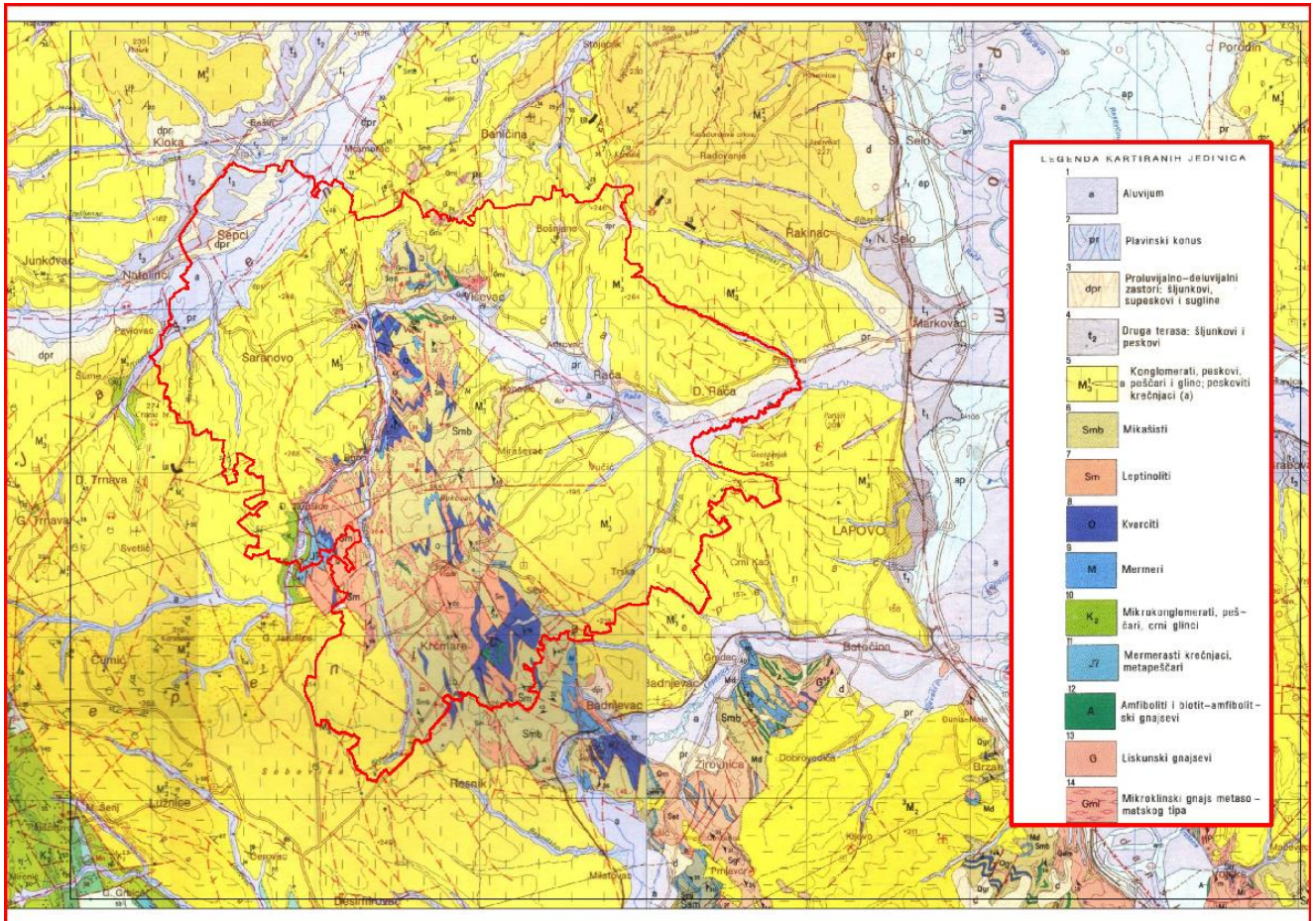
Карактеристике рељефа су изузетно повољне за пољопривредну производњу различитих пољопривредних култура, посебно из перспективе органску производњу, која може посебно место да заузме када је у питању рурална средина и развој сеоског туризма.

Геолошку грађу територије општине Рача чине прекамбијске, мезозојске и кенозојске творевине.

Прекамбијске стене захватају средишњи део територије општине између Доњих Јарушница, Жужева, Сечаца, Војиноваца и Крчмара. Последњи изданци ових стена јављају се у малим оазама на северном делу територије општине код села Вишевца, у појасу Баничанске серије..

Мезозојске творевине су слабо заступљене на територији општине. На десној обали реке Раче, у пределу села Доње Јарушнице, јавља се узан појас стена ниског кристалитета, који лежи између седимената горње креде Вардарске зоне и кристаластих шкриљаца.

Кенозојске творевине заузимају највеће пространство. Њима припада око 2/3 укупне територије општине. Њих чине неогени језерски седименти и квартарне насlage. Квартарне насlage су распрострањене у долини реке Раче, њених притока и реке Јасенице. Представљене су пешчаним спрудовима и песковитим глинама у алувијаним наносима ових река.

Слика 3. – Геолошка карта терена општине Рача

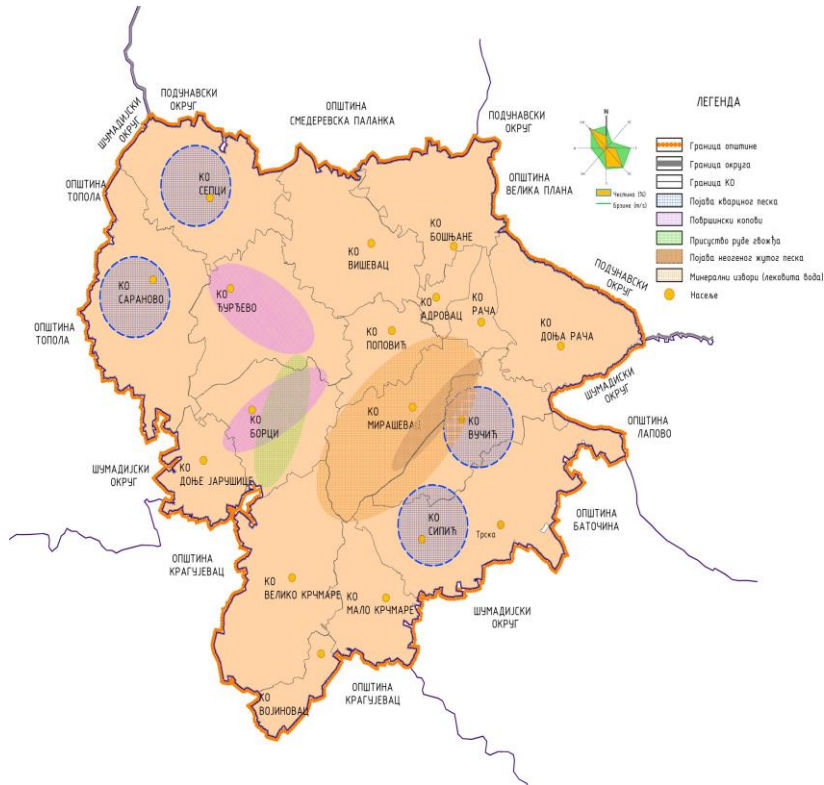
Минералне, геотермалне воде и минералне воде

На подручју општине врши се експлоатација карбонатно површинских стена. Највећи површински копови су у Борцима и Ђуђеу. У Ђурђеу се, у три каменолома, експлоатише кречњак зеленкасте боје, за печење креча. Појава кварцног песка установљена је у Вучићу, Сипићу, Саранову и Сепцима. Константован је и мрки угаљ, на незнатном пространству. У насељу Борци, установљена је појава руде гвожђа, а између Миравевца и Вучића неогени жути песак, који се експлоатише. Југоисточно од села Бошњана, на потезу Зелене стене, постоји напуштени рудник лигнита. После рата, експлоатација је обустављена, због незнатне дебљине угљених слојева и због појаве изданске воде у рударским окнима. У кристаластим шкриљцима, на ширем подручју општине, налазе се мања сочива и веће масе мермера, као и компакне кварцне стене, беле и сиве боје. Због својих физичких особина, мермер се прерађује у туцаник и меље у ризлу, а кварцит се прерађује у туцаник.

На територији општине постоје минерални извори, који припадају лепеничкој термалној зони Шумадијско балнеотермалне регије. У изворишном делу Миравевачког потока у селу Миравевцу су минерални извори Кисела вода (Рапата бара) и Саставци. Миравевачки термални извори лоцирани су на левој обали потока, Кисела вода на удаљености око 6 m од његовог тока на 225 m, а у близини Миравевачког потока лоциран је други извор Саставци на 210 m надморске висине. Сви извори минералне воде су мање скупине водоиздашности. Са терапеутског гледишта припадају хладним лековитим водама са великом терапијском вредношћу и широким индикацијама.

Сеизмичке карактеристике

На основу сеизмолошке карте публиковане 1987.године и сеизмичких услова, подручје општине Рача се налази у зони 8°MCS скале. Догођени максимални сеизмички интензитет на подручју општине Рача је био 6°MCS скале, као манифестација земљотреса Свилајнац. Жаришта која одређују ниво сеизмичке угрожености на подручју Раче су Свилајнац, Рудник и Крагујевац.

Слика 4. – Сеизмичке карактеристике терена и минералне сировине и водни ресурси

Хидрографија

Кроз територију општине Рача протичу две реке Рача и Јасеница.

Река Рача је главни водоток, а рачанској општини припадају њен средишњи и део горњег тока. Река Рача извире југозападно од територије општине, испод брда Светиња (459 mnm), у селу Чумић, на 410 mnm, а улива се у Велику Мораву, источно од Марковца, на 96 mnm. Добила је назив по истоименој варошици и спада у ред дужих река у Шумадији. Река Рача има неуравнотежен водостај, у зависности од климатских прилика. Укупан пад Раче је 314 m, а просечни пад 6,8‰. Од изворишта Рача тече према истоку и Горње Јарушице, одакле креће према североистоку и северу где улази на рачанску територију код Доње Јарушице. Овај правац задржава до села Ђурђева где прави лакат и скреће према истоку до Вишевца, а потом тече према југоистоку до варошице Раче, одакле углавном има источни правац све до напуштања рачанске територије код села Доња Рача. Код уласка на рачанску територију у насељу Доње Јарушице ток Раче је на око 200 m надморске висине, а код Доње Раче при изласку, речно корито је на око 112 m надморске висине. Према томе, на дужини од око 30 km пад реке Раче је око 88 m. Међутим, стварни падови се крећу између 0,5 и 1 m на километар дужине. Од варошице Рача она има карактер праве равничарске реке, са изразито вијугавим током, плитким коритом и много растиња. Типична је равничарска река, са изразито вијугавим током и плитким коритом, са много растиња. Била је највећа лева притока Лепенице све до 1891. године када је за време великих поводања Лепеница променила своје корито, односно један његов део одсекла, а други створила. Тада је Рача продужила свој ток старим коритом Лепенице и постала лева притока Велике Мораве са ушћем код Новог Села и укупном дужином тока од 49 km. Међутим, регулацијом њеног корита за време изградње аутопута Београд – Ниш, скраћен је ток од Марковца до ушћа у Велику Мораву за 8 km, а продужен је новим коритом за 5km, па садашња укупна дужина тока износи око 198 km, а густину речне мреже у сливу 649 m/km².

За Рачу се може рећи да је то река са екстремним режимом (неуравнотеженим водостајем). Припада повременим водотоцима зато што за време сушних година пресушује у току лета због недовољних падавина, повећаног испаравања и слабе издашности извора, а повремено због обилних падавина, углавном с јесени и пролећа, нагло набуја и плави алувијалну раван углавном низводно од варошице Раче. Низводно од села Вишевца корито реке је плитко до 2 m. Од 1981.

године почела је регулација корито и подизање одбрамбеног насипа на најугроженијем делу од села Адровца до Доње Раче у дужини око 5,5 km са изградњом моста код варошице Раче.

Због истакнутог стварног кретања водостаја Раче и честих појава екстремних вода, она је на свом току од села Вишевца равничарска водоплавна река. На њен режим и сам ток веома утичу бујичне притоке. Због свега тога она чини огромне штете пољопривредном земљишту, које је потенцијално високе продуктивности. Ове штете се изражавају не само плављењем пољопривредних површина него и одношењем продуктивног земљишта и засипањем стерилним наносом.

У последњих неколико година Рача се чешће изливала. Она је 7. јуна 1976. године нанела велику штету пољопривредним усевима на површини од 1.200 ha и погону крагујевачког „Агросервиса“ у Рачи. Затим, 15. фебруара 1977. године низводно од варошице Раче. У 1978. години, услед обилних падавина, Рача се излила 29. маја и 22. јуна и поплавама преко 2.000 ha ораничних површина под усевима у селима Доњим Јарушицама, Борцима, Ђурђеви, Вишевцу, Поповићу и Доњој Рачи. Са многих њива однет је и горњи слој земље, због чега су неке постале необрадиве. Једна од највећих поплава Раче била је и 19/20. марта 1981. године када је под водом било стотину кућа и неколико стотина хектара плодних ораница у Борцима, Ђурђеви, Вишевцу, Поповићу и Доњој Рачи. У 1996. години Рача се излила 12/13. маја и поплавила преко 1.000 ha плодних ораница у Доњим Јарушицама, Борцима, Ђурђеви, Поповићу, Миравевицу и Доњој Рачи. Ове поплаве оставиле су праву пустош у приобаљу Раче.

Имајући у виду овакав неуравнотежен водостај у зависности од климатских прилика, неопходно је предузети одговарајуће мере са циљем спречавања поплава. Једно од могућих решења биле би мање акумулације које би се користиле за наводњавање плодних земљишта, риболов, рекреацију и комуналне потребе.

Њен протицај зависи од величине слива, а тај однос изражен је специфичним отицајем, који износи 3,25 l/s/km².

На територији рачанске општине река Рача има пет левих и шест десних притока. Највећа и надужа притока реке Рача је Крчмара, која извире са површи Собовица, на надморској висини од око 240 m и улива се у реку Рача у сеоском насељу Борци.

Јасеница је највећа и водом најбогатија река у Шумадији и најдужа је притока Велике Мораве. Извире на североисточној падини планине Рудник, протиче северозападним делом територије општине, кроз сеоска насеља Сараново и Сепце, правцем југозапад – североисток, дужином око 5 km регулисаног речног тока. Она извире на планини Рудник, од главног извора Теферич (880 mnm) и улива се у Велику Мораву код Орашја, има дужину тока од 79 km, са површином слива 1.345 km² и просечним протицајем од 7,7 m³/s. Типична је равничарска река која је, пре регулације корита, често плавила и наносила велике штете пољопривредним усевима. Јасеница је водом најбогатија река у Шумадији. Најзначајнија лева притока је Кубршница. Поседује воду током целе године и припада сталним водотоцима са амплитудом екстерног водотока од 310 – 350 cm. Велике воде (максимални годишњи протицај) јављају се најчешће у периоду отапања снега и у кишовитим месецима - марту, априлу и мају, а тада су и ризици од плављења повећани.

Подручје општине Рача налази се већим делом у сливу реке Раче и мањим делом у сливу реке Јасенице, који су (поготово слив Раче и њеих притока), у знатној мери обезшумљени, због чега се јављају екстремни режими протицаја и водостаја, јер обилне краткотрајне падавине утичу да водотоци брзо набујају и изливају се плавећи околно ниско земљиште.. Најзначајни хидролошки утицај на подручје имају реке Јасеница и Рача, и то у зонама њиховог приобаља.

Као потенцијална опасност за појаву поплава територије и насеља у општини Рача (Воде II реда) издвајају се потоци:

- у сливу реке Јасенице: поток Трнава, поток Блатар и поток Буковац (К.О Сараново); Трешљанац, средњи Јалак и Мртваја (К.О Сепци)
- у сливу реке Раче: Лева притока реке Раче: Гочобијски поток (око 3km) и Јабуквачки поток (око 2km) у Д. Јарушицама, Лукањски поток (око 5km) у Ђурђеви, Бошњански поток (око 6 km) (протиче кроз Бошњане и Адровац и улива се западно од варошице Раче), Доловски поток (око 5,5 km) чини границу општине према великопланској општини. Са десне у Рачу се уливају Крчмара (око 12 km), Мучибаба (око 5 km), Изиповац (око 3,5 km), Поповићски поток (око 4 km), Миравевачки поток (око 10 km) (са потоком Бурделина и Вучићски) и Сипићски поток (око 11 km).

У потенцијално плавној зони су насеља:

- у приобаљу реке Јасеница: Сараново и Сепци

-у приобаљу реке Рача: Доња Рача, Рача, Мали Миравевац, Миравевац, Поповић, Вишевац, Ђурђево, Борци, Доње Јарушице.

Ван домена утицаја великих површинских токова су насеља: Адровац, Бошњане, Велико Крчмаре, Војиновац, Вучић, Мало Крчмаре, Сипић и Трска.

На територији општине Рача, у атару села Трска, налази се вештачки исушено урвинско језеро тзв. Бара.

У општини Рача јављају се минерални извори, који припадају лепеничкој термалној зони Шумадијске балнеотермалне регије. Прва минерална вода која је детаљније хемијски анализирана још 1895. године била је хладна сулфатна мангановитогвожђевита вода „Репата бара“ у селу Миравецу. По количини сувог остатка ова вода се сматра најјачом од свих српских минералних вода анализираних у другој половини 19. века. У изворишном делу Миравевачког потока у селу Миравецу су минерални извори Кисела вода (Репата бара) и Саставци. Миравевачки термални извори лоцирани су на левој обали потока, Кисела вода на удаљености око 6 m од његовог тока на 225 m, а у близини Миравевачког потока лоциран је други извор Саставци на 210 m надморске висине. Сви извори минералне воде су мање скупине водоиздашности. Са терапеутског гледишта припадају хладни им лековитим водама са великом терапијском вредношћу и широким индикацијама.

Слика 5. - Хидрографске карактеристике терена

Климатске карактеристике

Подручје општине Рача карактерише умерено континентална клима. Зиме су релативно хладне, незнатно топлије јесени од пролећа и умерено топла лета. Овакве температурне разлике су посебна одлика регионалног низијског климата, који омогућава гајење свих важнијих ратарских и повртарских култура, као и великог броја воћарских култура. Релативна влажност ваздуха је највећа у зимском периоду (децембар – јануар), а најмања у току лета (јул – август). Ваздух је сув и у септембру, што је повољно за сазревање плодова, који доспевају у зимским месецима. Облачност је највећа у јануару, фебруару и децембру, а најмања у августу.

Регионалне карактеристике поднебља на територији рачанске општине у целини показују упоредна осматрања оближњих метеоролошких станица у Крагујевцу и Смедеревској Паланци јер општина Рача нема своју метеоролошку станицу. Крагујевачка метеоролошка станица налази се око 11 km ваздушном линијом, јужно од општинске границе на 190 m надморске висине, а метеоролошка станица у Смедеревској Паланци удаљена је око 9 km северно од границе рачанске општине и лежи на надморској око 109 m.

Температурне прилике – Средње месечне температуре ваздуха на основу мерења од 1981. до 2010. године, приказане су у табели 2.

Табела 2. Средња месечна температура ваздуха за период 1981-2010. Године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	0,9	2,3	6,6	11,7	16,7	20,0	21,9	21,5	16,9	11,9	6,4	2,1	11,6
С.Паланка	0,7	2,1	6,5	11,8	17,0	20,1	22,0	21,6	16,8	11,7	6,2	1,9	11,5

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Изнети табеларни подаци показују да су месечне температуре ваздуха најниже у јануару, а највише у јулу. Крагујевац је имао највишу средњу максималну температуру у јулу и августу (28,7 и 28,8°C), а у Смедеревској Паланци су измерене идентичне средње максималне температуре. Насупрот овим, средње минималне температуре су нешто ниже у Смедеревској Паланци 4,7°C, а у Крагујевцу 5,2°C. Ове температуре указују на поступност температурног тока, што је између осталог, веома важно за пољопривреду.

Појава мразева у већини случајева нема изразито негативно дејство на развој многих биљних култура, мада се у неким месецима вегетационе периоде јављају и дани са температуром испод тачке смрзавања. Просечан број „мразних дана“ у Крагујевцу и Смедеревској Паланци приказан је у табели 3.

Табела 3. Средњи број мразних дана за период 1981-2010. године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	20	17	10	2	0	0	0	0	0	2	8	17	76
С.Паланка	22	18	11	2	0	0	0	0	0	3	10	18	83

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

За пољопривреднике је веома важна чињеница да готово цела јесен може бити без мраза што је повољно за сазревање касног поврћа и обављања сетвених радова. Односно, може се рећи да нема никаквих значајнијих температурних ограничења за гајење свих важнијих ратарских и повртарских култура, као и највећег броја воћарских култура.

Релативна влажност ваздуха је важан климатски елемент, који представља степен засићености ваздуха воденом паром. Највеће вредности су у зимском периоду (децембар – јануар), а најмање у току лета (јул – август). Ваздух је сув и у септембру, што је повољно за сазревање плодова који стижу у јесењим месецима. Средња годишња вредност релативне влажности ваздуха је идентична за град Крагујевац и општину Смедеревска Паланка и износи 72% (Табела 4).

Табела 4. Средње вредности релативне влажности ваздуха (%) за период 1981-2010.

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	79	75	69	67	68	68	65	67	72	75	77	81	72
С.Паланка	81	75	68	66	67	68	66	66	72	75	78	82	72

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Од великог значаја је и познавање облачности, јер она ублажава дневна колебања температуре ваздуха и тла спречавајући инсолацију и земљину радијацију. Уколико је већа облачност утолико је мање температурно колебање како у току дана тако и у току године. Највећа облачност је у јануару, фебруару и децембру, а најмања у августу. Овакав ток облачности у директној је вези са годишњим током релативне влажности ваздуха. Средњи број облачних дана за период од

1981. до 2010. године је нешто мањи у Крагујевцу и износи 104, док је у Смедервској Паланци 113 (Табела 5).

Табела 5. Средњи број облачних дана за период 1981-2010. године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	15	12	10	8	7	5	4	3	6	7	11	15	104
С.Паланка	16	12	11	9	7	6	4	4	7	8	12	17	113

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Број ведрих дана је најмањи у јануару, а највећи у августу (Табела 6), што се поклапа и са бројем облачних дана. Годишњи број облачних дана је у обрнутом односу према годишњем току ведрих дана.

Табела 6. Средњи број ведрих дана за период 1981-2010. године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	3	4	4	4	4	5	9	11	7	7	4	3	65
С.Паланка	2	4	4	4	3	5	10	11	7	6	4	3	63

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Дужина трајања сунчевог сјаја је важан климатски елемент, који је од значаја за температуру тла и ваздуха, за вегетацију и здравствено и психолошко стање људи. Број часова или дужина стварног трајања сунчевог сјаја приказан је у Табели 7.

Табела 7. Средњи месечни број часова инсолације за период 1981-2010. Године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	71,9	94,8	144,5	180,4	234,5	257,4	293,5	275,7	200,8	152,1	93,9	63,7	2062,9
С.Паланка	78,1	107,6	156,3	188,8	242,4	263,9	299,1	281,8	208,7	166,1	104,8	70,2	2167,8

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Према изнетим табеларним подацима се види да је највећи број часова сунчевог сјаја у јулу месецу, иако је месец август најведрији месец.

За развој биљног света и живот људи од особитог је значаја количина падавина и њена расподела према месецима. Табеларним прегледом изнете су средње месечне и средња годишња сума падавина за метеоролошке станице Крагујевац и Смедеревску Паланку (Табела 8).

Табела 8. Средње месечнеи средња годишња висина падавина у мм за период 1981-2010.

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	37,9	37,0	42,3	53,9	58,7	76,4	57,7	58,6	51,6	48,9	49,5	45,8	618,5
С.Паланка	42,4	39,2	43,6	50,1	54,3	78,7	60,5	58,9	56,4	51,2	50,0	51,8	637,2

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Из табеларних података се види да у обе станице највише падавина падне у јуну и августу, а најмање у јануару и фебруару. Свакако, највише падавина се излучи током маја, јуна и августа, тј. онда када је биљном свету најпотребније.

Најкишовитије годишње доба је лето, док је јесен са најмањом висином падавина. Повезан са овим је и број дана са падавинама ≥ 0.1 mm (Табела 9).

Табела 9. Просечан број кишних дана са висином падавина ≥ 0.1 мм за период 1981-2010.

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	12	12	11	12	13	12	9	8	9	10	11	13	132
С.Паланка	13	12	12	13	13	13	10	8	10	10	12	15	139

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Највећи број дана са висином падавина ≥ 0.1 mm је у мају и за Крагујевац и Смедеревску Паланку, а најмањи у августу. Овакво стање веома погодује вегетацији и сазревању појединих плодова биљака у рачанском подручју.

Поред кише за пољопривреду је такође важан и снег, град, слана и магла. Снег штити усеве од мразева у хладном зимском периоду, а постепено отапање снега је такође јако битно за њихово функционисање. Дан са снежним покривачем сматра се онда када се на земљиној површини налази слој снега дебљине $\geq 1,0$ cm. Дани са снежним покријачем су од новембра до марта у обе метеоролошке станице и Крагујевцу и у Смедервској Паланци.

Табела 10. Просечан број дана са снежним покривачем за период 1981-2010. Године

Станица	Јан.	Феб.	Мар.	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Сеп.	Окт.	Нов.	Дец.	Год.
Крагујевац	12	10	4	0	0	0	0	0	0	0	3	10	38
С.Паланка	13	10	4	0	0	0	0	0	0	0	3	10	41

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Педолошке карактеристике

Дејством разних фактора, на територији општине, формирали су се разни типови и подтипови тла. Највеће пространство захвата гајњача, распрострањена на заравњеним косама и вишим теренима – побрђу изнад смонице, где се излучује више атмосферског талога. Гајњача преставља стадијум када су смонице изгубиле знатан део својих морфолошких, а још више физичко – хемијских особина. У подручју општине, гајњача је секундарни тип земљишта, односно настала је од смонице уништавањем шума и уз примену агротехничких мера, овај тип земљишта може давати знатно веће приносе. Гајњача захвата око 18.012 ha или 83,4% територије општине, а обухвата прву гајњачу (око 9.790 ha), гајњачу у оподзољавању (око 4.144 ha) и гајњачу еродирану (око 4.078 ha). Прва гајњача је, најчешће, смеђе боје, погодна за дубоку обраду, а њене могућности крећу се од површине па до матичног субстрата од 75 до 180 cm. Гајњача у оподзољавању је заступљена на мањем пространству општине, у реону села Ђурђево, Саранова, Сечаца и Вишевца, са знатно мањом шумом апсорпитних база, јер се на овом земљишту одвијају процеси испирања база из апсорпитног комплекса и њихово премештање у дубље хоризонте.

Гајњача еродирана је заступљена на нагнутим теренима обешумљеног земљишта, са кога се sukcesивно односи површински слој и тако спречава процес испирања и оподзољавања, а заступљена је у вишим деловима Доњих Јарушница, Борцима, Великим Крчмарима, Мирашевцу, Ђурђево и Саранову.

Смоница је заступљена на нижим деловима терена и то непосредно изнад алувијане равни, на заравнима и благим косама у селима Вучић и Трска, као и на вишем делу терена на површи Собовица у Великим Крчмарима и Војиновцу. Праве смонице има у Вучићу, Трски и Војиновцу, а смонице огајњачене у Великим Крчмарима и Војиновцу.

Алувијална земљишта распрострањена су у долиним равнима река Јасеница и Рача и њихових притока. Алувијална тла су плоднија земљишта, са повољним водним особинама. У њима је плитка издан, састављена од речног наноса, у коме преовлађују честице песка и глине. Најчешће су под ливадама, а на њима се обично гаји поврће и кукуруз.

На територији општине, на око 450 ha заступљена су јако кисела земљишта, око 4.160 ha су средње кисела, што указује да на око 4.600 ha обрадивог земљишта треба предузети мере неутралисања сувишног ацидитета.

Природни ресурси – рекапитулација

Пољопривредно земљиште (обрадиво и необрадиво), према подацима РГЗ-Службе за катастар непокретности, заузима 16.995,37 ha или око 79% територије општине. Претежно се користи за њиве (13.585,66 ha или око 80% од укупне површине пољопривредног земљишта), знатне површине су по воћњацима (1.369,25 ha), виногради заузимају 334,70 ha, а остатак је под ливадама (924,56 ha) и пашњацима (777,08 ha).

Природне карактеристике општине (рељеф, педолошки састав земљишта, климатске карактеристике) пружају добре услове за развој пољопривреде и гајење разноврсних пољопривредних култура и стоке.

Шуме и шумско земљиште. Укупна површина шума на територији општине Рача износи 3.384,44 ha, односно остварена је шумовитост подручја од око 15%, што је изузетно неповољно.

У прошлости, територија општине је била покривена, углавном, густим храстовим шумама. Оне су крчене, у највећој мери, где год је земљиште могло да се користи за пољопривредну производњу.

Данашњи пејзаж општине почео се обликовати у првим деценијама 19. века. Шуме чини мешовита шумска вегетација (храст, буква, липа, цер, јела, граб), а шумски покривач је, у великој мери деградиран, са дрвном масом лошијег квалитета. Лишћари су претежно заступљени багретом, а од четинара најчешћи су црни и бели бор, смрча, јела, ариш. Шуме изданског порекла су незнатно заступљене.

На подручју општине Рача, решењем надлежног министарства из 1994.године установљено је ловиште «Буковац». Ловиште је претежно равничарско, са благо заталасаним брежуљцима. Од дивљачи, у ловишту су заступљене: срна, зец, фазан и пољска јаребица. У ловишту се континуирано ради на узгоју, заштити и изловљавању дивљачи, као и на изградњи ловно-техничких објеката.

Воде и водно земљиште. Водно земљиште на територији општине Рача заузима 155,30 ha и припада рекама Рача и Јасеница и њиховим притокама. Територија општине Рача захвата сливно подручје средњег и једног дела горњег тока реке Раче, а северозападним делом своје територије залази у долину Јасенице.

Рача извире југозападно од територије општине испод брда Светиње у селу Чумићу на 410 mnm а улива се у Велику Мораву источно од Марковца на 96 mnm, тако да је укупан пад реке Рача је 314 m, а просечан пад је 6,8%.

Од изворишта Рача тече према истоку у Горње Јарушице, одакле креће према североистоку и северу, где улази на територију општине Рача, код Доњих Јарушица. Овај правац задржава до села Ђурђева, где прави лакат и скреће према истоку до Вишевца, а потом тече према југоистоку до градског насеља Раче, одакле углавном има источни правац до напуштања рачанске територије код села Доња Рача. Код уласка у рачанску територију у насељу Доње Јарушице, ток реке је на око 200 mnm, а код Доње Раче при изласку на око 112 mnm. Од села Вишевца, односно градског центра Рача, она има карактер праве равничарске реке са изразито вијугавим током, плитким коритом и са много растиња. Део водотока реке Раче, кроз градско насеље Рача, је регулисан, а предвиђено је облагање минор корита реке. Такође су кроз насеље Рача регулисане и притоке - поток Бошњане, поток Крагујевчић, као и део потока Мићковац.

Река Рача припада повременим водотоцима, зато што за време сушних година пресушује у току лета због недовољних падавина, повећаног испаравања и слабе издашности извора, а повремено због обилних падавина, углавном у пролеће и јесен, нагло набуја и плави алувијалну раван, углавном низводно од варошице Рача.

Због истакнутог кретања водостаја Раче и честих појава екстремних вода, она је у свом току од села Вишевца равничарска водоплавна река. На њен режим и сам ток веома утичу бујичне притоке. Због свега тога она чини огромне штете пољопривредном земљишту, које је потенцијално високе продуктивности. Ове штете се изражавају, не само плављењем пољопривредних површина, него и одношењем продуктивног земљишта и засипањем стерилним наносом.

Обзиром да је слив Раче претежно обешумљен, односно под биљним културама и травом, обилне краткотрајне падавине утичу да водотоци у њеном сливу брзо набујају и изливају се из тих плитких и кривудавих корита, плавећи околно ниско земљиште. Мада су те поплаве краткотрајне, трају 1-2 дана, оне наносе знатне штете усевима. Веће штете набујалом водном стихијом чини сама река Рача, тако да су честе полаве у прошлости биле у Доњим Јарушицама, Борцима, Ђурђеви, Вишевцу, Поповићу, Рачи и Доњој Рачи.

Имајући у виду да река Рача има неуравнотежен водостај у зависности од климатских прилика, неопходно је предузети одговарајуће мере са циљем спречавања поплава. Велику улогу у изједначавању вода и смањивању поплава на Рачи њеним притокама имале би мање акумулације које би требало подићи на Крчмари, Сипићском потоку и Рачи и на њеном лакатастом скретању тока између Ђурђева и Вишевца.

Јасеница, највећа и најбогатија водом река у Шумадији, протиче северозападним делом територије рачанске општине кроз села Сараново и Сепце, правцем ЈЗ-СИ у дужини око 5 km регулисаног речног корита. Јасеница је у овом подручју типично равничарска река, која је пре регулације корита, често плавила своју пространу алувијалну раван, наносећи велике штете пољопривредним усевима. Поседује воду током целе године и припада сталним водотоцима са амплитудом екстремног водотока од 310-350 cm. Велике воде (максимални годишњи протицај) јављају се најчешће у периоду отапања снега и у кишовитим месецима - марту, априлу и мају, а тада су и ризици од плављења повећани.

Минералне сировине и воде. На подручју општине, врши се експлоатација карбонатно површинских стена, а мајдани се налазе на више локација. Највећи површински копови су у Борцима и Ђурђеви. У Ђурђеви се налазе три каменолома у којима се експлоатише кречњак, зеленкасте боје, који се употребљава за печење креча. Појава кварцног песка установљена је у Вучићу, Сипићу, Саранову и Сепцима. Према геолошким испитивањима, констатован је мрки угљ, на незнатном пространству. У насељу Борци, установљена је појава руде гвожђа, а између Миравеца и Вучића неогени, жути песак, који се експлоатише. Југоисточно од села Бошњана, на потезу Зелене стене, постоји напуштени рудник лигнита. После рата, експлоатација је обустављена, због незнатне дебљине угљених слојева и због појаве изданске воде у рударским

окнима. У кристаластим шкриљцима, у ширем подручју општине Рача, налазе се мања сочива и веће масе мермера, као и компакне стене, беле и сиве боје, изграђене претежно од кварца. Због својих физичких особина, мермер се прерађује у туцаник и меље у ризлу, а кварцит се прерађује у туцаник.

На територији општине постоје минерални извори, који припадају лепеничкој термалној зони Шумадијско балнеотермалне регије. Прва од лепеничких минералних вода, која је детаљно хемијски испитана 1895. године, била је хладна, сулфатна мангановитогвожђевита вода у селу Миравшеву. У изворишном делу се налазе минерални извори Кисела вода и Саставци. Сви извори минералне воде су мање скупине водоиздашности. Испитивања су показала да миравшевскобањски извори представљају веома ретке минералне воде, са великом терапијском вредношћу и широким индикацијама.

Обновљиви извори енергије планског подручја до сада нису значајније коришћени, те представљају потенцијал подручја. То су: геотермална, соларна, енергија ветра и енергија биомасе. Обновљива енергија се обнавља приближно истом брзином којом се одвија исплатива експлоатација, па се планско коришћење мора заснивати на резултатима истраживања капацитета; локације морају бити проверене нарочито са становишта заштите разних природних система и ресурса.

3.1.2. СТАНОВНИТВО, НАСЕЉА И СТВОРЕНЕ СТРУКТУРЕ - ДРУШТВЕНИ И ПРИВРЕДНИ РЕСУРСИ ПЛАНског ПОДРУЧЈА

СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА, ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Напомена 1: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су:

- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА ИЗ 2012.ГОДИНЕ
- ПОПИС 2011.ГОДИНЕ И ОПШТИНЕ И РЕГИОНИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКУ
- ПОДАЦИ СА ТЕРЕНА И ОД ОПШТИНСКИХ СЛУЖБИ

Напомена 2: (напомена: стање ће се додатно и детаљно анализирати током израде Нацрта плана на основу услова и података надлежних служби)

У периоду од педесетих година 20.века, број **становника** на територији општине Рача је имао континуиран тренд смањења, тако да је опао са 18.969 у 1953.години на **11.503** становника у 2011. години, а према првим резултатима Пописа 2022.године становништво се смањило на око 10000 што представља скоро двоструко смањење укупног проја за последњих 70 година. Према попису из 2011. године, становништво општине Рача живело је у 3.593 домаћинстава.

Табела 11.: Упоредни број становника по Пописима 1948-2011.године

Р.б.	Подручје	Укупан број становника										
		по методологији ранијих пописа							по метод. Пописа 2002.		Индекс промене	
		1948	1953	1961	1971	1981	1991	1991	2002	2011	91/02	02/11
1	Адровац	237	233	216	245	280	299	278	269	294	96,8	109,3
2	Борци	885	952	890	714	612	499	470	389	319	82,2	82,0
3	Бошњане	1067	1061	975	865	783	702	639	559	498	87,5	89,1
4	Велико Крчмаре	1210	1194	1169	1123	1077	993	978	830	734	84,9	88,4
5	Вишевац	1298	1361	1270	1126	1002	850	822	700	610	85,2	87,1
6	Војиновац	179	181	168	165	151	124	123	132	110	107,3	83,3
7	Вучић	1124	1160	1060	985	1033	1030	967	887	836	91,7	94,3
8	Доња Рача	1634	1684	1595	1543	1580	1474	1236	1008	917	81,6	91,0
9	Доње Јарушице	527	525	505	413	383	316	302	265	213	87,7	80,4
10	Ђурђево	1393	1447	1359	1163	1058	917	871	726	549	83,4	75,6
11	Мало Крчмаре	733	739	730	666	641	559	531	486	425	91,5	87,4
12	Миравшевац	1047	1057	1055	943	887	780	721	742	655	102,9	88,3
13	Поповић	711	724	691	582	553	488	462	412	358	89,2	86,9
14	Рача г.	1017	1315	1351	1751	2305	2729	2638	2744	2603	104,0	94,9
15	Сараново	2435	2477	2240	1898	1720	1521	1489	1241	1037	83,3	83,6

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА
- Елаборат за рани јавни увид -

16	Сепци	1355	1324	1267	1082	977	838	814	673	542	82,7	80,5
17	Сипић	949	965	901	763	687	594	579	507	430	87,6	84,8
18	Трска	560	570	568	515	533	503	464	389	373	83,8	95,9
Општина Рача		18.361	18.969	18.010	16.542	16.262	15.216	14.384	12.959	11503	90,1	88,8

На планском подручју **густина насељености** је са 83 становника/км² у 1961. години, смањена на 53 становника/км² по попису 2011. године, а 2022 на око 46 становника/км² што је ниска насељеност у односу на просек Централне Србије. Највећу густину насељености има градски центар Рача.

Пораст броја становника по попису 2011. године у односу на предходни попис, бележе само 3 насеља – Војиновац, Мирашевац и градски центар Рача, док преосталих 15 насеља настављају тренд опадања броја становника. Овакав тренд се још погоршао до 2011.године када само Адровац бележи стагнацију, док су сва остала насеља популационо опадају. Тренд опадања нарочито одликује одлив млађег, радно способног становништва, депопулација представља један од највећих проблема општине. Депопулацији целокупног планског подручја поред негативног природног прираштаја, смањења стопе фертилитета женског становништва, промене старосне структуре, допринела је и миграција ка развијенијим центрима у окружењу као и емиграција становништва у иностранство. Од почетка 60-тих година до данас миграциони салдо у сеоским насељима изразито негативан, што је знатно умањило потенцијални утицај природног прираштаја.

Као резултат депопулације, опао је број насеља преко 1000 становника: 1961.године их је било 9, 1991.године 3 насеља, а 2011.године 2, од којих је једно градско насеље рача а друго Сараново са 1037 становника. Године 2022. процењује се да је само је Рача остала популационо веће насеље са око 2500 становника док су сва остала села испод 1000 становника, процењује се да је чак половина села је са мање од 500 становника.

Старосна структура становништва показује тренд старења на читавом планском подручју, смањује се учешће младог, посебно фертилног, а расте учешће становништва старијег преко 60 година, које чини 30% становништва планског подручја. Просечна старост становништва 2011.године је била 44,8 година. Сви старосни контингенти указују на веома лошу старосну структуру, предшколски контингент је далеко испод републичког просека, радно способних је

Величина предшколског контингента директно је повезана с кретањем наталитета, према последњем попису 2011. године, његов удео у укупном становништву је свега 5,5%, што далеко испод републичког просека.

Анализа кретања величине радног контингента нарочито је значајна за сагледавање демографских оквира понуде радне снаге. Општина Рача располаже са 6.556 радно- способна становника или 57% укупног становништва.

Под термином женског фертилног становништва обухваћене су жене старости од 15 до 49 година. Од значаја је и старосна структура самог фертилног контингента. Од пописа 1971. год., уочава се смањење овог контингента, што је такође један од узрока смањења броја рађања. Посебно је смањен број жена у тзв. оптималном репродуктивном добу, старости од 20-34 године.

Величина предшколског, школообразовног фертилног контингента се константно смањује из године у годину, што говори о будућем интензивирању депопулације и наводи на закључак да будући ниво социо-економског развоја општине у великој мери зависи од даљег демографског развоја и подстицајних мера.

Сеоску средину карактерише депопулација због јако ниског природног обнављања, али и због миграције становништва према урбаним и другим подручјима атрактивнијим за живот и рад. На територији општине Рача, рурално становништво чини близу 77% укупне популације општине. На основу индикатора демографске старости, становништво општине Рача, сврстава се у 7 стадијум – **најдубља демографска старост**, док становништво самог градског центра у 5 стадијум – **демографска старост**.

Популационо старење детерминише прилично ограничавајући демографски оквир формирања радног контингента, а самим тим и активног становништва. Наиме, повећавање обима старачког, углавном економски неактивног становништва, неминовно проузрокује повећање личне и јавне потрошње, пре свега у домену издвајања средстава за здравствено, социјално и пензијско осигурање старих лица.

Старење становништва је крајње неповољно по друштво јер се смањује његова виталност, динамизам и предузетничка активност.

Планско подручје се суочава са недостатком млађе, радно способне радне снаге, што је већ сада, а посебно у будућности, захтева матрицу различитих мера којима се отклањају демографски недостаци.

Закључује се да се популациони трендови изражени од почетка 21. века настављају и да је стање које је констатовано приликом израде ППО из 2012. године сада само још лошије.

Мрежу насеља општине Рача чине општински центар Рача, са статусом градског насеља и 17 сеоских насеља. Одлукују је разноврсност у погледу настанка и развоја, демографске и просторне величине, функција и јавно – социјалне опремљености.

На површини од око 216 km² живи 11.503 становника (према попису из 2011.) или око 53 становника/ km². просечна величина сеоског насеља је била 676 становника, а на 100 km² било је 8,4 насеља.

Осим градског насеља Рача, сва остала насеља на подручју општине су рурална, осим делова Доње Рача, која припадају периурбаном подручју, као резултат стихијског, неконтролисаног ширења урбаног подручја општинског центра.

У односу на демографску величину, на подручју општине присутна су:

- насеља са више од 1000 становника (осим градског насеља Рача и насеља Сараново);
- 7 насеља од 501-1000 становника (Велико Крчмаре, Вишевац, Вучућ, Доња Рача, Ђурђево, Мирашевац и Сепци);
- 9 насеља са мање од 500 становника (Адровац, Борци, Бошњане, Војиновац, Доње Јарушнице, Мало Крчмаре, Поповић, Сипић и Трска).

Територију општине Рача, по природно – географским карактеристикама, одликује претежно равничарски предео, са селима полузбијеног типа. У односу на природно-морфолошке карактеристике, у општини Рача су присутни повољни услови за развој насеља на претежно равничарским и делимично брдским пределима, где су се развила збијена и полузбијена насеља. Присутан је и линијски развој насеља уз важне путне правце. Главна, развојна осовина општине, са највећом концентрацијом становништва, функција и активности формирала се дуж коридора државног пута IБ реда бр. 27.

Мрежу насеља у општини Рача чини систем заснован на различитим нивоима просторно-функционалних веза, различитих садржаја и активности и саобраћајне повезаности између насеља и са ширим окружењем. Формиране су гравитационе зоне појединих насеља, различитог хијерархијског ранга. Постојећи систем насеља је полицентрична структура.

Према хијерархији и организацији насеља у мрежи издвајају се:

ОПШТИНСКИ ЦЕНТАР

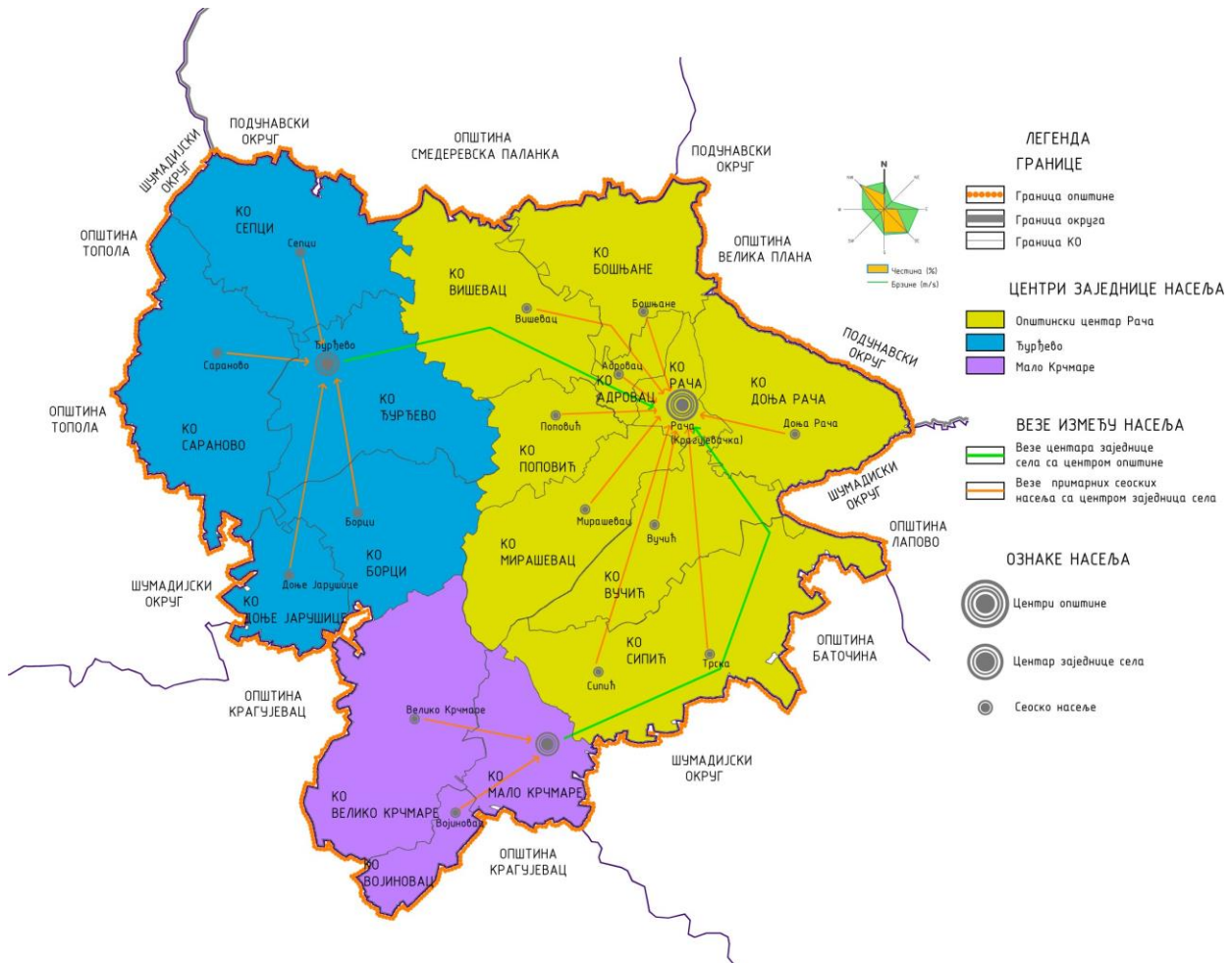
- **градско насеље Рача**, са око 2.744 становника, у коме су сконцентрисане административне и јавно-социјалне функције, привредне делатности, трговина и услуге. Релативно повољан положај општинског центра (на државном путу I реда, удаљен око 10 km од европског коридора X), његове снаге нису биле довољне да се супротстави снажним утицајима околних развијенијих центара. Рача, као центар општине, има и функцију за задовољење свакодневних и повремених потреба за становнике из насеља: Адровац, Мирашевац, Мали Мирашевац, Поповић, Вишевац, Бошњане, Доња Рача, Вучић, Сипић, Трска. Гравитациона зона градског насеља Рача обухвата око 8217 (Попис 2002.), 7574 (Попис 2011.) и око 6800 (Попис 2022.) становника.

ЦЕНТРИ ЗАЈЕДНИЦЕ НАСЕЉА

Ђурђево, у западном делу општине (за насеља Борци, Доње Јарушнице, Сараново и Сепци), са повољним положајем на државном путу I реда, а због лошије развијене мреже општинских путева, у овој целини, насеље Сепци, за неке од потреба, посебно у области образовања гравитира ка Наталинцима у суседној општини Топола. Гравитациона зона Ђурђево обухвата око 3294 (Попис 2002.), 2660 (Попис 2011.) и око 2100-2150 (Попис 2022.) становника.

- **Мало Крчмаре**, у јужном делу територије општине (за насеља Велико Крчмаре и Војиновац), са повољним положајем на државном путу II реда. Гравитациона зона Малог Крчмара обухвата око 1448 (Попис 2002.), 1267 (Попис 2011.) и око 1100 (Попис 2022.) становника.

У погледу специфичних функција заснованих на културно – историјском наслеђу издваја се насеље Вишевац, које тежи ка насељу са специфичним, туристичким функцијама.

Слика број 6. - Постојећа мрежа и функције насеља и центара

Према подацима из документације ППО Рача из 2012.године, капацитети **јавних служби**¹ претежно су развијани и формирану седамдесетих и осамдесетих година 20. века, у време привредног просперитета, кад депопулација није била изражена, а делатности јавних служби (образовања, здравства, социјалне заштите, културе и физичке културе) су се развијале у складу са потребама становништва. Потребе становништва су и данас задовољене у погледу развијености мрежа, обезбеђења капацитета и дистрибуције простора, али функционалност и очуваност простора нису увек на задовољавајућем нивоу.

Основно образовање – На подручју општине функционише једна матична основна школа ОШ «Карађорђе» (основана 1836. године и тада имала 20 ученика), која, у свом саставу има 17 подручних школа, 3 осморазредне у насељима Рача, Ђурђево и Сараново и 17 четвороразредних. Укупан број ученика у школској 2008./2009. години је био 882. Постоји тенденција благог опадања

¹ ПОСЕБНА НАПИМЕНА: ПОДАЦИ О БРОЈЕВИМА ЂАКА, КОРИСНИКА, ЗАПОСЛЕНИХ И ДР. У ДЕЛУ ТАКСТА О ЈАВНИМ СЛУЖБАМА ПРЕУЗЕТИ ИЗ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ 2012.ГОДИНЕ – КОРЕКЦИЈЕ И ДОПУНЕ ЋЕ СЕ ОЗВРСТИТИ У СКЛАДУ СА ПОДАЦИМА КОЈИ БУДУ ДОБИЈЕНИ ОД СТРАНЕ НАДЛЕЖНИХ СЛУЖБИ У ТОКУ ПРИБАВЉАЊА УСЛОВА ИМАОЦА ЈАВНИХ ОВЛАШЋЕЊА ЗА ПОТРЕБЕ ИЗРАДЕ НОВОГ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА!

броја ученика, посебно у подручним школама. Терени за мале спортове, у оквиру школског комплекса су изграђени у матичној школи у Рачи, као и у подручним школама у Ђурђевој Сипићу, Сепцима, Саранову, Бошњану, Малом Крчмару, као и у Вишевцу (терен за одбојку). У основној школи је запослено 124, од тога је 82 директно укључено у наставни процес. Објект школе у Рачи је изграђен 1997. године, има довољан број учионица и кабинета, а школа, у свом саставу има и школску библиотеку, кухињу са трпезаријом, физкултурну салу, радионицу, котларницу и спортске терене за мали фудбал, рукомет и кошарку. Поред школе налази се и новоизграђена спортско-школска хала, која ће својом функцијом утицати на квалитет извођења наставе

Школски објекти су изграђени у свим насељима, осим Адровца и Војиновца. У појединим насељима постоје по две школе (Сараново, Сепци).

Због смањеног броја деце угрожен је опстанак школа у појединим сеоским насељима: Сараново-Дубочар (4 ученика), Бошњане (5 ученика), Поповић (7 ученика) и Борци (7 ученика). Треба водити рачуна да се укидањем и гашењем школе, гаси и живот и перспектива за опстанак једне сеоске или било које друге средине.

Средње образовање – На територији општине Рача ради једна средња школа «Ђура Јакшић» (основана 1921.године, указом Краља Александра), коју похађа 318 ученика у 4 смера, од којих су 3 четворогодишња и 1 трогодишња. Средња школа се суочава са проблемом недостатка простора, јер су постојећи капацитети, у потпуности, искоришћени. Током 2006. и 2007. године извршена је реконструкција школског објекта, а планирано је да се уради реконструкција или замена грејног система. Популација од 15 – 19 година (према попису из 2011.године), на територији општине износи око 652 лица или око 5,6 % од укупног становништва општине, што указује да одређени број ученика похађа средњу школу у другим околним центрима

Дечја заштита – У градском насељу Рача функционише дечји вртић «Наша Радост», који се бави различитим облицима рада са децом: целодневни боравак, четворочасовни боравак, као и додатни факултативни програми у току недеље. Дечју заштиту у општини Рача карактерише неразвијена мрежа, с тим да је број корисника оптималан (228 деце или 35% ове добне групе) у односу на укупан број деце претшколског узраста, према попису из 2002.године (642 деце или 4,9% од укупног становништва општине).

У дечјој установи је запослено 20 радника, од чега је 10 васпитача. Укупан број деце у дечјој установи 228, од чега је у целодневном боравку 87, а у полудневном 141.

Највећи број деце је узраста 5 – 7 година у припремним групама. Реализација обавезног припремног предшколског програма се организује у две припремне групе у Рачи и девет издвојених припремних група у сеоским насељима општине, при основним школама.

Своју делатност вртић обавља у објекту изграђеном 1977. године, у коме бораве деца јасленог узраста од 1-3 године и објекту који је изграђен 1989. године, за боравак деце од 3 године до поласка у школу.

Осим објекта у Рачи, постоје објекти дечје заштите у насељима Сипић и Мало Крчмаре.

Социјална заштита

Центар за социјални рад «Шумадија» има седиште у Баточини, док су у Лапову и Рачи одељења овог Центра. Одељење Центра за социјални рад «Шумадија» у Рачи има 3 запослена радника.

Рад Центра је организован кроз рад Службе за социјалну и породично – правну заштиту и Административно-финансијске службе. Центар извршава обимне и разноврсне стручне послове којима се омогућава остваривање појединих права грађана у области социјалне заштите предвиђених републичким прописима, а поред ових делатности, центар обавља послове у остваривању права у социјалној заштити из надлежности локалне самоуправе и то по одлуци о проширеним правима.

Црвени крст у Рачи је основан 1878. године. Бави се социо-хуманитарним радом, здравствено-превентивним радом, добровољним давалаштвом крви и кроз акције различитог типа едукативним радом са омладином. Делатност обавља у објекту површине око 50 m².

Колективни центар – у објекту «Карађорђевој дом», од 1999. године смештена су расељена лица са Косова и Метохије. Тренутно је у колективном центру смештено 5 избеглица и 177 расељених лица са тенденцијом смањења броја корисника, јер је до сада 5 породица или 26 лица успело преко пројеката «Дивац» и «Интерсос» да трајно обезбеди свој кров над главом.

Здравствена заштита – У општинском центру функционише Дом здравља «Милоје Хаџић – Шуле» (у објекту површине око 2.000m²) а здравствене станице постоје у насељима Ђурђево и Мали Крчмар, али нису у функцији. Најближа стационарна здравствена установа је у Крагујевцу.

Дом здравља у Рачи има 67 запослених, 19 лекара од којих је 10 специјалиста, 34 медицинских радника и 14 административних радника, возача и техничког особља. Материјално-техничка опремљеност је на задовољавајућем нивоу.

Дом здравља поседује примарну здравствену заштиту и специјалистичко-консултативну заштиту. Примарна здравствена заштита се спроводи кроз 11 служби: служба опште медицине, медицина рада, стоматолошка служба, патронажна служба, дечји диспансер, анти-туберкулозни диспансер и диспансер за жене. Специјалистичко-консултативна заштита спроводи се кроз 4 службе: специјалистичка служба, АТД диспансер, патронажна служба и општа пракса.

Највећи број услуга је у оквиру опште медицине, хитне медицинске помоћи и лабораторијске дијагностике. У односу на око 12.000 становника општине, на једног лекара долази око 630 становника.

Култура – У општинском центру, градском насељу Рача, функционише Културни центар «Радоје Домановић» и Народна библиотека «Радоје Домановић». У осталим насељима постоје домови културе, са вишенаменским салама, од којих многи нису у функцији.

Културни центар «Радоје Домановић» у Рачи налази се у згради Дома културе која је изграђена 1950. године. Просторије зграде Дома културе користе следећи субјекти: Културни центар, Народна библиотека, Центар за социјални рад, КУД «Филип Вишњић», ОО СПО Рача, ОО ДСС Рача, ОО СРС Рача, ОО СПС Рача, Клуб младих, СУБНОР Рача, Радио- Озон Рача, Кабловска телевизија Рача и Славомир Стамболић- сликар.

У оквиру објекта Културног центра ради Рачанско позориште. Културни центар је организатор више манифестација, које се одржавају у току године: Карађорђеви дани, Рачански песнички сусрети, Ликовна колонија Вишевац, летњи камп Женска креативна радионица. У наредном периоду, пожељно је да Културни центар развија програме компатибилне развоју туризма, што подразумева и нове капацитете за различите догађаје и манифестације из области културе.

Спорт и рекреација – На територији општине Рача, регистровано је више спортских клубова, од којих је 18 активно у разним спортским такмичењима.

На територији општине налазе се две спортске хале, отворени олимпијски базен, шеснаест фудбалских терена и десет терена за мале спортове на отвореном. Осим нове спортске хале у школском комплексу у Рачи, неопходно је, у већини случајева, извршити реконструкцију терена и санацију пратећих објеката, ради стварања услова за одвијање спортских активности.

Администрација и управа – Објекти администрације и управе су сконцентрисни у градском насељу Рача, где се налазе Општинска управа, катастар, одељење основног суда, одељење прекршајног суда, испоставе републичких фондова за пензијско и инвалидско осигурање и за здравствено осигурање и пореска управа. У осталим насељима постоје, углавном, канцеларије месних заједница.

На територији општине Рача образовано је 16 месних заједница (МЗ) и то: 1) МЗ Рача, за насељена места Рача, Адровац и Мали Мирашевац; 2) МЗ Борци, за насељено место Борци; 3) МЗ Бошњане, за насељено место Бошњане; 4) МЗ Велико Крчмаре, за насељено место Велико Крчмаре; 5) МЗ Вишевац, за насељено место Вишевац; 6) МЗ Вучић, за насељено место Вучић; 7) МЗ Доња Рача, за насељено место Доња Рача; 8) МЗ Доње Јарушице, за насељено место Доње Јарушице; 9) МЗ Ђурђево, за насељено место Ђурђево; 10) Мало Крчмаре, за насељена места Мало Крчмаре и Војиновац; 11) МЗ Мирашевац, за насељено место Мирашевац; 12) МЗ Поповић, за насељено место Поповић; 13) МЗ Сараново, за насељено место Сараново; 14) МЗ Сепци, за насељено место Сепци; 15) МЗ Сипић, за насељено место Сипић; 16) МЗ Трска, за насељено место Трска.

На територији општине Рача постоје 4 месне канцеларије са службама матичара.

Верски објекти – На територији општине Рача, верски, православни објекти су заступљени у следећим насељима:

- у градском насељу Рача, црква изграђена 1848.године са парохијским домом и црква брвнара на гробљу, која је непокретно културно добро;
- црква у Вишевцу (поред које је у плану изградња сале и канцеларије за потребе цркве);
- црква у Вучићу (објекат је у изградњи), а поред је у плану изградња сале и канцеларије за потребе цркве
- црква у Ђурђевоу, а поред је у плану изградња сале и канцеларије за потребе цркве;
- црква у насељу Мало Крмаре са парохијским домом;

- црква у Саранову, изграђена крајем 19. века;
- црква (реминисценција цркве Лазарице) и парохијски дом у Сипићу.

Остале јавне службе биће анализирани на основу анкета по насељима и проблеми и потребе сагледани и решавани током израде Нацрта Просторног плана.

ПРИВРЕДА

Напомена 1: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су:

- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ (2012)
- „ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021-2028.ГОДИНА“, 2020.ГОДИНЕ
- ПОПИС 2011.ГОДИНЕ И ОПШТИНЕ И РЕГИОНИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКУ
- ПОДАЦИ СА ТЕРЕНА И ОД ОПШТИНСКИХ СЛУЖБИ

Напомена 2: (напомена: стање ће се додатно и детаљно анализирати током израде Нацрта плана на основу услова и података надлежних служби)

Према материјалу „План развоја општине Рача 2021-2028.година“ урађеном 2020.године укупан број запослених на територији општине Рача, према подацима Републичког завода за статистику у 2019. години је 2981, што је за 25 запослених мање у односу на 2018. годину. Од укупног броја запослених 1514 лице (50,79 %) је запослено у прерађивачкој индустрији, док је 169 лица (5,67%) запослено у образовању, 96 лица (3,22%) у здравственој и социјалној заштити, и 120 лица (4,03%) у државној управи и обавезном социјалном осигурању. Посматрајући податке из 2018. и 2019. године, приметан је пораст запослених у прерађивачкој индустрији, образовању, саобраћају и грађевинарству. Стога општина Рача има намеру да подржи пораст запошљавања у наведеним гранама привреде, као и да смањи незапосленост лица из других привредних грана. Од укупног броја незапослених лица од 843 (податак из децембра 2019. године), 467 лице на евиденцији тржишта рада чине жене, или 55,4%. Највише их има са првим степеном (192) и четвртим степеном стручне спреме (148). Према годинама старости на евиденцији тржишта рада највише има жена старосне доби од 50-54 година укупно 82, старосне доби од 55-59 година укупно 71 и доби од 60-64 година, укупно 33, што значи да је висок проценат жена у категорији теже запошљивих лица.

Рача спада у другу групу степена развијености у Републици Србији (80-100% републичког просека). Према подацима републичког завода за статистику просечна нето зарада у Рачи за 2019. годину је била 44522РСД а бруто 61031РСД.

У погледу броја привредних друштава, по подацима Агенције за привредне регистре из 2018. године број активних је 73, док је број активних предузетника 317.

Привредни потенцијал општине Рача чине добра геостратешка позиционираност, успостављена инфраструктура за развој привреде, незагађена животна средина, едукован људски кадар, богато културно-историјско наслеђе, стратешка припрема планске и пројектно-техничке документације, презиран и темељан приступ инвестицијама и инвестирању. Најважнија привредна грана у структури рачанске привреде је пољопривреда, на шта су утицали пре свега природни фактори, односно повољан састав земљишта. Највећим делом заступљено је ратарство и сточарство.

Пољопривреда. Пољопривреда је привредна грана којом се бави највећи број становника и за коју постоје значајни природни потенцијали. У Рачи постоји 2608 пољопривредна газдинства са 16580 ха земљишта, а користи се 13032 хектара пољопривредног земљишта. Структура газдинстава према величини коришћеног пољопривредног земљишта (Попис пољопривреде 2012.):

Табела 12.: Структура пољопривредних газдинстава

Величина земљишта	Број газдинстава	Број хектара (ха)
Без земљишта	10	
Мање од 1 хектара	377	249
Од 1 до 2 хектара	402	581
Од 2 до 5 хектара	901	3 063
Од 5 до 10 хектара	671	4 614
Од 10 до 20 хектара	194	2 561
Од 20 до 30 хектара	28	661
Од 30 до 50 хектара	14	544

Од 50 до 100 хектара	11	760
Преко 100 хектара	0	0
Просек		5,00
Укупно	2608	13032

Према подацима Управе за трезор, на територији општине Рача, укупан број активних регистрованих пољопривредних газдинстава у 2019. години је 1730 (задруге, правна и физичка лица, задруге,...).

У Рачи тек 31 пољопривредно газдинство наводњава земљиште, а укупна површина земљишта која се наводњава је 32 хектара. Доминантни начин наводњавања је површински са 46,3% и систем „кап по кап“ са уделом од 45,3%.

Општина Рача располаже са следећим бројем објеката за смештај и капацитетима:

- Говеда: укупно 1723 објеката са капацитетом од 12521 говеда.
- Свиње: укупно 1720 објеката са капацитетом од 35252 свиња.
- Кокошке: укупно 1754 објеката са капацитетом од 104249 кокоши.
- Остала стока: укупно 1186 објеката са капацитетом од 28327 м2.

У општини Рача укупно имају 3 стакленика са 3050 м2 капацитета и 349 пластеника са 76 722 м2 капацитета.

Број чланова газдинства и стално запослених на газдинству у општини Рача је 5851, од тога су 2536 жене, а 3315 мушкарци. На породичном газдинству је ангажовано укупно 5818 становника, а на газдинству правног лица/предузетника укупно 33 становника општине Рача.

Сектор пољопривреде је једна од водећих привредних грана општине, са пољопривредним земљиштем од око 79% територије општине. Алувијалне равни Раче и Јасенице погодне су за ратарску, ливадско – сточарску и повртарску производњу, а неогено побрђе поред ратарства претежно за воћарство, виноградарство и испашу стоке. По количини и важности производа, на првом месту су културе кукуруза и пшенице, јечма и овса. Најзаступљеније повртарске културе, су: кромпир, пасуљ, купус, лук, парадајз, паприка и грашак. Баште под поврћем се углавном налазе око кућа на мали, парцелама (2-3 ара). Због неадекватних примена савремених агротехничких мера, значајне су осцилације у приносима повртарских култура. Данас је значајна рана и пластеничка производња поврћа (која захтева улагања, коришћење ђубрива, квалитетног семена, репроматеријала и услове за наводњавање) па је мало заступљена. Природни услови на брежуљкастим деловима општине су повољни за гајење култура воћа. Приметан је тренд повећања површина под воћем и смањења броја домаћинстава која гаје стоку (говеда, овце, свиње).

На територији општине функционишу фарма свиња у Трски и фарма кока у Ђурђеви. Комасација и систем канала на пољопривредном земљишту нису спровођени, па је неопходно предузети мере за израду програма комасације у јужном делу територије општине, са повезивањем на комасационо поље Собовица.

Карактеристика пољопривредне производња на територији општине Рача током последње две деценије указује на претерано исцрпљивању земљишта, употреба стајњака је недовољна због смањења сточног фонда, као и улагања у поправку физичко-хемијских особина земљишта и уређење земљишне инфраструктуре. Као последица тога, као главне претње по очување земљишних потенцијала идентификовани су: трајни губитак земљишта, смањење органске материје, закишељавање, збијеност, ерозија, загађење, заслањивање, плавлетење и губитак биодиверзитета. Поред тога, недостатак средстава за проширење и уређење поседа и релативно дуготрајни поступци оставинске расправе, додатно успоравају процес измене пољопривредне структуре и повећања просечне величине поседа. У складу са наведеним, очување и унапређење плодности пољопривредног земљишта, као и креирање ефикасног система управљања земљишним ресурсима, један су од приоритета пољопривредне политике.

Поред релативно мале просечне величине пољопривредних парцела по пољопривредном газдинству, важно ограничење ефикаснијег коришћења земљишта је и распарчаност поседа.

Шумарство и ловство - шумовитост територије општине Рача је око 15% (изузетно неповољно) а укупна површина под шумама износи 3.384,44ха. ЈП „Србијашуме“ и Шумско газдинство „Крагујевац“, газдују једним одељењем у газдинској једници „Гружанско – Лепеничко - Јасеничке шуме“, површине око 40ха, од чега је 36,55ха обрасло шумом. За шуме у приватном власништву, шумско газдинство изводи стручно- техничке послове. Активности ловачног удружења „Градиште“, које газдује ловиштем „Буковац“, усмерене су на заштиту, гајење, лов и

коришћење гајених врста дивљачи (срна, зец, фазан и пољска јаребица) у циљу ловног туризма и рекреативних активности чланова удружења.

Индустрија, мала и средња предузећа (према подацима Плана развоја општине Рача 2021-2028.год.) - Поред пољопривреде, у Рачи је развијена и индустријска производња. Међу осталима, истиче се производња електроинсталација: општина Рача је препознатљива у Републици Србији по успешном пословању јужнокорејске компаније "YURA CORPORATION", која од марта 2010. године у погонима некадашње „Застава електро“ послује на територији општине Рача. Према подацима кадровске службе „YURA CORPORATION“ ДОО Рача, у 2019. години, укупан број запослених у овом предузећу је 1054. Делатност компаније је производња електричних инсталација у ауто-индустрији, за компаније „Hyundai“ и „Kia“.

Најзначајнија предузећа у општини Рача су: „YURA CORPORATION“ ДОО Рача (1054 запослених), „АГРО ЈЕВТИЋ“ ДОО Сипић (203 запослених), „Интеркомерц“, ДОО Рача (56 запослених)“, SWISS PAPIER (35 запослена), „АСТРУМ ГРУП“ ДОО (30 запослених), „JN&SL“ ДОО Рача (24 запослена), „Шиге“ ДОО (22 запослена). (Извор података: Агенција за привредне регистре - податак за 2019.годину).

У општини Рача је „YURA CORPORATION“, разврстана у велико предузеће, остала су мала и средња.

Остала постојећа приватизована предузећа карактерише успорен процес оживљавања производње. Оформи су се и започела са радом мала предузећа (млинови у Адровцу, Сипићу и Трски, фабрика сточне хране у Сипићу), ослоњени на локалну сировинску основу. У насељу Вучић већ дуго постоји погон за производњу цвећа као специфична делатност, која се може интегрисати и са развојем туризма на подручју општине.

Туризам. Знатан туристички потенцијал Општина Рача поседује првенствено у области културно-историјског, спортско-рекреативног, транзитног, сеоског, излетничког и бањског туризма. Док ловни и манифестациони туризам за сада представљају основу туристичке понуде. На територији општине постоји више туристичких локалитета:

- Карађођев дом у Рачи – изграђен 1932. у стилу неоренесансе и сецесије, као споменик обновитељу српске државе, са хуманитарном наменом. Данас су у овом објекту расељена лица са Косова и Метохије;
- Црква брвнара у Рачи – посвећена Св. Архангелу, изграђена 1726. год. Ту је крштен Вожд Карађорђе. Обновио је Милош Обреновић у 19. веку;
- Петрови двори и споменик Карађорђу у Вишевцу – комплекс окућнице Карађорђевог оца Петра, са дрвеним грађевинама с почетка 19. века. Формиран је 2004. године, дислоцирањем аутентичних објеката народног градитељства. Петрови двори имају велику кућу брвнару, вајат, клет, млекар, качару и пчелињак. У њима је постављена етно – историјска збирка из дана обнове српске државе. У близини Петрових двора, је споменик Карађорђу, изливен у бронзи, постављен поводом 200.годишњице Првог српског устанка;
- Црква у Доњим Јарушицама – село је постојало у другој половини 15.в. а вероватније у доба Српске деспотовине. Према легенди, црква Св.Архангела је изграђена у доба Немањића, а први помен о њој је из 16. века. Била је порушена. Обновио је Милош Обреновић 1824.г. Црква је једнобродна, са полукружном апсидом и једном куполом. Поред конака су дрвене соврашице из 19. века. Налази се на Цинцарском брду;
- Црква брвнара у Сепцима – је једна од најмањих у Србији. Изграђена је у облику обичне куће са тремом, крајем 18. или почетком 19.века. Претпоставља се да је била вајат Ераковића, првих досељеника овог села. Посвећана је Трновој Петки и обновљена 2002. године;
- кућа војводе Павла Цукића у Великом Крчмарима – (чији је унук по ћерки Персиди Радоје Домановић) је изграђена крајем 18. или почетком 19. века. Обновљена је пре неколико година и премештена у двориште једног од његових директних потомака;
- брдо Градиште у Вишевцу – на месту колибе у којој је рођен Карађорђе, поред некадашњег извора Јордан, налази се спомен плоча. Недалеко је мотел изграђен педесетих година 20.в. данас руиниран. Изнад мотела, на платоу врха брда, постоје остаци утврђења, највероватније из бронзаног доба. Процењена површина овог локалитета је око 10ha. Остаци града нису ископани;
- музеј задругарства и етнографије – у насељу Сипић, отворен је 1995. године, поводом

сто година од оснивања прве земљорадничке задруге у Шумадији. Испред музеја је споменик неуморном ратару од пољопривредних алатки. Потребна је адаптација зграде, изграђене крајем 19. Века;

- споменик Бегу Јови у Вишевцу – Бег Јова је рођен у Вишевцу и био је учесник Првог српског устанка. Умро је 1842. године и споменик, подигнут у делу старог Вишевца, датира из тог времена;
- Мирашевачка бања у насељу Мирашевац –1958. год. Институт за медицину, хидрологију и климатологију Медицинског факултета у Београду, навео је у свом извештају: „...минерални извори у селу Мирашевцу вероватно су били познати од давнина. Ова минерална вода спада у ред суфатних, мангановито – гвожђевитих вода, са карактером горких вода“. Анализе објављене 1958. год. потврдиле су налаз Др.М.Т.Лека, да се воде Мирашевачке бање могу користити у лечењу реуматских обољења, хроничних обољења интестиналног тракта, хроничних болести респираторних путева и болести поремећеног метаболизма. Према извршеним испитивањима у Француској, седамдесетих година 20. века, ова вода је, по количини мангана, била трећа у свету, а прва у Европи.

ПОСТОЈЕЋЕ ТУРИСТИЧКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ су:

- Шумадијски сајам цвећа – основан 2007. год. Сваког 25/26. маја се организује, а учесници су произвођачи из Шумадије и целе Србије; организују се разна предавања, саветовања, као и избор највоље украшеног дворишта; манифестација је међународног карактера и сваке године је посети 300 до 400 посетилаца
- Карађорђеви дани у Вишевцу – културна манифестација, основана 2003. године, која траје од 31.јула до 2.августа. Део манифестације је сабор народних игара и изворних песама, изложбе слика и промоције књига, научни скупови, вашар у Рачи 2.августа и Митолошки зборник;
- у походе цркви под записом – културна манифестација, основана 2007. године. Под храстом – записом у Сепцима, код цркве брвнаре, 8. августа, организује се велики народни сабор. Организатор је МЗ Сепци;
- под орахом у Вучићу – културна манифестација, основана 1998. год. која се организује на Преображење 19. августа, под столетним орахом у Вучићу, са садржајима: изворно певање и играње, народна и класична музика, поезија и проза, изложба слика. У организацију су укључени МЗ Вучић и Културни центар;
- јесен стиже дуњо моја у Малом Крчмару – културна манифестација, основана 2008. године. Одржава се 21.септембра. Посвећена је значајним личностима из овог села. Добила је име по песми Милорада
- од забавних манифестација значајан је “Првомајски уранак” који је регионалног карактера и годишње га посети од 1.000 до 1.200 људи. Као и забавна манифестација „Мото-Bike Show” у оквиру кога се организује и концерт рок музике. Затим “Фиђијада”, која окупља љубитеље “заставе 750”, током ове манифестације изложи се око 50 примерака истоименог аута, а на крају манифестације врши се избор најлепшег “фиће”.
- На дан Светог Трифуна, дана винара и виноградара, туристичка организација општине Рача, под покровитељством општине Рача, организују се “Оцењивање вина и ракије у Рачи”, до сада је организовано пет оваквих оцењивања. Последње оцењивање организовано је 2020. године.
- У циљу очувања српске културе и традиције општина Рача, Туристичка организација општине Рача и Културни центар “Радоје Домановић” организују сабор фрулаша “Прва фрула Србије”. Током сабора организује се сајам народних рукотворина “Најбоље из Шумадије”, где учешће узме преко 30 излагача. Најпосећеније спортско-рекреативне манифестације су “ноћни турнир у малом фудбалу”, који се током лета организује у Рачи, Трски, Ђурђеви и Сепцима. Такође се организује и “турнир у шаху” и турнир у каратеу”.

Ловни туризам је на територији Општине Рача заступљен од почетка 20. века, када је основан Ловачки Савез Среза Лепеничког са седиштем у Рачи. Ловачко удружење “Градиште” основано је 1902. године, и претставља једино ловачко удружење у Рачи. Садашња посећеност страних ловаца је скромна, сем домаћих ловаца забележена је посета туриста из Француске.

Имајући у виду културно и историјско богатство Општине Раче свакако треба ставити у фокус развој културно-историјског туризма. На територији Општине Рача постоје многа покретна и непокретна културна добра. Поред сведочења о историји и традицији, ова културна добра

предстваљају потенцијал за покретање свеобухватне понуде културно-историјског туризма. Свакако највећи потенцијал лежи у податку да је Ђорђе Петровић Карађорђе родом из Вишевца, те да овај крај у знатној мери може да развија своју туристичку понуду у правцу брендирања и промовисања његовог лика.

На територији Раче постоји термални извор у месту Мирашевцу, извор чија вода спаде у ред сулфатних, мангановито – гвожђевитих вода. Према истраживањима која су вршена утврђено је да је овај извор по количини мангана трећа у свету, а прва у Европи. У изворишном делу потока налазе се и минерални извори Кисела вода и Саставци, то је вода која спаде у воде терапеутског својства. Ови извори лековите воде представљају потенцијал који би мога да прерасте у бањски комплекс.

Угоститељство. Први хотел на територији Општине Рача, хотел “Шумадија” изграђен је 1984. године и представља једини такав објект на територији општине. Располаже са 29 соба (54 лежаја), ресторан салу капацитета 400 столица, банкет салу и терасу. Хотел је у приватном власништву, није категорисан и тренутно није у функцији. Положај и локација хотела омогућавају смештај транзитних туриста и ученичких екскурзија.

Ловачки дом у Рачи представља још један објект са смештајним капацитетима, има 20 лежаја у двокреветним и трокреветним собама и поред смештаја врши услуге послуживање хране и пића. У саставу дома налази се кафана која у понуди има специјалитете шумадијског краја и ловачке специјалитете. Објект је у власништву Ловачког удружења “Градиште” и има и капацитете за смештај ловачких паса.

У Општини Рача поред хотела “Шумадија” и Ловачког дома постоји још угоститељских објектата у понуди. Сви објекти су у приватном власништву и нису категорисани. Понуда је већински заснована на специјалитетима националне кухиње и роштиља.

Остале услужне делатности - обухватају комерцијалне делатности пружања услуга свих врста у терцијарном и кварталном сектору. У протеклом периоду, систем услуга је трансформисан из друштвеног у приватни сектор. На подручју Раче, услужне делатности су слабо развијене, а заступљене су углавном кроз трговину и услужно занатство (погон за прераду дрвета и израду различитих производа у Доњој Рачи).

3.1.3. ИНФРАСТРУКТУРА

Напомена 1: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су:

- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ (2012)
- „ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021-2028.ГОДИНА“, 2020.ГОДИНЕ
- СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ РАЧА 2014-2019 (2014.)
- СТАРТЕГИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2015-2020 (2015.)
- ПОДАЦИ СА ТЕРЕНА И ОД ОПШТИНСКИХ СЛУЖБИ

Напомена 2: (напомена: стање ће се додатно и детаљно анализирати током израде Нацрта плана на основу услова ИЈО и података надлежних служби)

Саобраћај

На подручју Општине Рача заступљен је путни (друмски) саобраћај.

Постојећу примарну мрежу путева на подручју општине Рача чине државни путеви I и II реда, општински (локални) путеви, улице у насељеном месту Рача и остали некатегорисани путеви.

Мрежу државних путева чине:

Мрежу државних путева чине:

- државни пут I Б реда број 27. Државна граница са Босном и Херцеговином (гранични прелаз Трбушница) – Лозница – Осечина – Ваљево – Лајковац – Ћелије – Лазаревац – Аранђеловац – Крчевац – Топола – Рача – Свилајнац који кроз територију општине Рача пролази од стационаже km 169+682 до km 236+602;
- државни пут II А реда број 157. Рача – Церовац који кроз територију општине Рача пролази од Раче до излазне стационаже на граници општине km 16+042;
- државни пут IIA реда број 156. Раља - Смедеревска Паланка – Наталинци који кроз територију општине Рача пролази од стационаже km 41+249 до km 42+726;
- државни пут IIB реда број 369. Рача – Борци – веза са ДП IБ реда бр. 25 који кроз територију општине Рача пролази од Раче до излазне стационаже на граници општине km 10+407;
- државни пут IIB реда број 370. веза са државним путем 147 – Бошњане – Адровац који

кроз територију општине Рача пролази од Адровца до излазне стационаже на граници општине km 6+755.

Према подацима Републичког завода за статистику, у 2021. години, било је укупно 236,1 km путева, од чега 124,1 km са савременим коловозом. Подаци о дужини путне мреже и карактеристикама на територији општине Рача биће усаглашени у фази нацрта Просторног плана. Укупна дужина државних путева, на територији Општине Рача, према публикацији Републичког завода за статистику „Општине и региони у Републици Србији 2022“ је 2021.године износила 57,6 km и сви су имали савремен коловоз. Осталих путева је било 178,6 km, од чега је 66,6 km имало савремен коловоз. Укупна дужина ће се кориговати у складу са условима који се добију од имаоца јавних овлашћења при изради Нацрта плана. Подаци о бројању саобраћаја ће се, такође, дати у Нацрту Плана.

Кроз градско насеље Рачу пролазе државни пут IB реда бр. 27 а од ње ка суседним локалним самоуправама воде државни путеви II реда: државни пут II А реда број 157. државни пут IIБ реда број 369. Рача – Борци – веза са ДП IB реда бр. 25, државни пут IIБ реда број 370. веза са државним путем 147 – Бошњане – Адровац. Траса наведених државних путева, кроз градско насеље, нису дефинисане посебном одлуком. Административни центар општине удаљен је 10 km од аутопута Е-75 Београд-Ниш.

Мрежу општинских путева (према Одлуци Скупштине општине Рача бр.020-2/2005-1 од 04.07.2005.године, објављена у «Сл.гласнику општине Рача» бр. 4/2005) чине путеви:

р.бр.	Бр. пута	НАЗИВ ПУТА	Укупно (km)
1	Л-1	Вучић (P-109)-Трска-Сипић-Висак (P-109)	11,19
2	Л-2	Рача (P-109)-Мали Мирашевац-Мирашевац центар-Поповић (P-215)	5,62
3	Л-3	Саран. (M-4)-Саран. Поље-Сепци Поље-Сепци Брдо-Саран. брдо (M-4)	9,1
4	Л-4	Ђурђево (M-4)-Борци (P-215)	9,93
5	Л-5	Борци(P-215)-Д.Јарушице (граница са Горњим Јарушицама)	9,89
6	Л-6	Бошњане(P-109)-поред гробља-Реонићи-Ненадићи-гр. са Баничином	5,13
7	Л-7	Мало Крчмаре(P-109)-Гајани поред гробља-граница са Бадњевцем	2,92
8	Л-8	Велико Крчмаре (P-109)-Јаруга-Старо Село (P-109)	4,22
9	Л-9	Сараново(M-4) Центар- Дубочар (основна школа)	3,09
10	Л-10	Сараново(M-4) Продавница (Џезвар)- граница са Трнавом	4,28
11	Л-11	Вишевац(M-4)-Вишћевић-Манђупа-Поповић (P-109)	4,15
12	Л-12	Вучић Центар (P-109)-Вучић (Л-1)	2,51
13	Л-13	Вишевац(M-4)-Велика бара-граница Мраморац	3,32
14	Л-14	Велико Крчмаре(Л-8) Центар-Џукићи-граница Горње Јарушице	1,95
15	Л-15	Поповић(P-215)-Висак(P-109)	4,36
УКУПНО:			81,66

Према званичним подацима локалне самоуправе, Општина Рача располаже са 81,66 km општинских путева, са савременим коловозним и туцаничким коловозним застором и земљаним путевима.

Државни пут IB реда број 27., генерално посматрано, је у задовољавајућем стању. Употребљивост пута за саобраћај неопходно је остварити радовима на редовном одржавању коловоза, система одводњавања и побољшањем техничких карактеристика пута.

Стање државних путева II реда, генерално је оцењено, као незадовољавајуће. На деоницама са савременим коловозом, у лошем стању, потребна је реконструкција.

Стање локалних-општинских путева је незадовољавајуће. Технички елементи, као што су радијуси хоризонталних кривина и подужни успони и падови, на највећем делу општинске путне мреже нису изведени у складу са важећим законским прописима, мада је током последњих година вршена реконструкција појединих деоница. Коловозна конструкција на општинским путевима са савременим коловозом има значајна оштећења. У лошем стању су и туцанички и земљани путеви. Уочавају се и неодговарајући подужни и попречни нагиби коловоза. Одводњавање саобраћајница на мрежи општинских путева није адекватно решено. Наведени недостаци указују да је потребно извршити значајан обим радова на изградњи и реконструкцији путева, изградњи нове коловозне конструкције и одводњавању, да би стање општинских путева достигао задовољавајући ниво.

Оцена стања је, да путна мрежа на планском подручју, задовољава у погледу густине, док је учешће путева са савременим коловозом (изузев државних путева) недовољно. Најзначајнији проблеми путне мреже на подручју општине Рача су:

- низак технички ниво локалне путне мреже,
- непотпуно саобраћајно повезивање (како унутар подручја тако и са окружењем),
- ниска густина насељености и уситњеност насеља која узрокују постојање дуге, неефикасне и нерационалне мреже путева.

Јавни превоз, на планском подручју, је недовољно развијен и не повезује сва насеља. Пријем и отпрема путника одвијају се углавном на импровизованим стајалиштима.

У градском насељу рача категоризација уличне мреже је извршена функционално, при чему је за сваки ранг предвиђен одговарајући техничко-експлоатациони стандард. Категорију градских саобраћајница I реда чине, углавном, путни правци-коридори државних путева II реда. Категорију градских саобраћајница II реда чине, углавном, путни правци-коридори општинских путева и путева који су прекатегорисани у државне путеве, након доношења. Категорију градских саобраћајница III реда чине мање сабирнице, стамбене и приступне улице. Мрежа ових саобраћајница је формирана, углавном, надоградњом постојеће мреже, за потребе стамбених зона.

Водопривредна инфраструктура. Насељени делови општине Рача су водоводном мрежом покривени 90%, а канализационом нешто мање тј. 80%.

Водоснабдевање. Градско насеље Рача, са 2.603 становника по задњем попису из 2011. године, снабдева се водом из централног водовода комбинованог типа капацитета 30 l/s. Радна потреба градског насеља Рача износи око 345.000 m³ воде годишње. Централни водовод има два изворишта из којих се снабдева водом. Једно се налази уз леву обалу реке Раче, на путу Рача – Марковац, у дужини од 2 km и она обухвата четири бунара. Друго извориште се налази уз леву страну пута Рача – Баточина, на изворишту Трска. На овом изворишту постоје само два бунара. Дужина примарне мреже је, приближно 10.300 m, од чега су азбестно цеметне цеви 7.400 m. Секундарна мрежа је дужине 10 km и урађена од поцинкованих и PVC цеви. Водоводна мрежа у граду је комбинованог типа и изграђена је од различитих материјала - углавном азбестцементних цеви са профилима главних водова од Ø200 и Ø150mm, док секундарна мрежа мањих профила и не задовољава критеријуме за сигурно водоснабдевање и за противпожарну заштиту. Неодговарајуће цеви, због честих хаварија, изазивају недозвољено велике губитке у мрежи. Пошто су водоводне цеви и комплетна мрежа водоснабдевања застарели, и дотрајали, често долази до великих кварова и наравно огромног расипања водене масе. Поред тога, јавља се проблем и физичко- хемијске неисправности воде. Водоснабдевање из изворишта подземних вода у алувијону реке Рача врши се из 6 бушених бунара, одакле се сирова вода цевоводом Ø250mm транспортује до постројења за пречишћавање пијаће воде (филтер станице) на коти дна 180,00mnm. Садашње снабдевање потрошача у Рачи је у једној висинској зони до коте 160,00mnm Садашње извориште је капацитета око 30 l/sec, од чега се тренутно користи са капацитетом од око 20 l/sec, док су остали капацитети у процесу ревитализације. Постојећи резервоар, који је изграђен 1968.године, није у могућности да регулише дневну потрошњу воде, посебно у летњим месецима, јер му је корисна запремина само 220 m³. Зато је 2006. године изграђен резервоар од 1.000 m³, који је за сада довољне запремине да усагласи дневну потрошњу и спречи рестрикције током летњих месеци.

Сеоска насеља се снабдевају водом из локалних изворишта.

Поред свих предузетих активности у циљу побољшања снабдевања корисника водом потребно је спровести и низ других мера: променити водоводну мрежу у делу где су азбестно-цеметне и дотрајале поцинковане цеви полиетиленским цевима, извршити испитивање бунара, заменити старе пумпе и опрему у бунарима, побољшати и осигурати капацитете за хлорисање воде, решити проблем водозахвата, уједначити производњу и потрошњу воде, и спровести друге потребне мере за побољшање квалитета пијаће воде.

Одвођење отпадних и кишних вода. Градско насеље Рача, смештено на левој обали реке Раче, има развијен систем фекалне канализације. Постројење за третман воде, израђено 1968. године, већ дужи низ година није у функцији тако да се непречишћена вода улива у реку Рачу, чиме је деградирано стање речног тока. Захваљујући томе река Рача представља отворени сакупљач отпадних вода са нарушеним екосистемом.

Фекална канализација за Рачу и Адровац, за прикупљање и одвођење употребљене санитарне воде, је изграђена од керамичких и PVC цеви дужине око 9 km и у првој фази је изведена до првобитне локације постројења за пречишћавање отпадних вода, које није никада било пуштено у рад, већ служи као препумпна станица за транспорт отпадних вода до будуће, нове локације централног постројења за пречишћавање отпадних вода у Доњој Рачи. Главни фекални колектор

Ø300mm и Ø400mm иду углавном левом обалом реке Раче до локације будућег централног постројења за пречишћавање отпадних вода (ЦППОВ) у Доњој Рачи, али се до његовог пуштања у погон отпадне воде непречишћене изливају директно у реку Рачу. На траси главног колектора постоји и фекална црпна станица. За потребе третмана отпадних вода насеља Рача, Доња Рача и Адровац просторним планом из 2012.године планирана је изградња објекта постројења за третман отпадних вода. Процењено је да се годишње кроз градску канализацију одведе око 110.000 m³ отпадних вода. Урађен је и идејни пројекат за ЦППОВ капацитета 7000ES и одређена је локација за ово постројење у насељу Доња Рача.

Санитација сеоских насеља се изводи на примитиван начин преко директног изливања отпадних вода на пољопривредно земљиште, или преко неадекватних септичких јама, чиме се угрожавају локална изворишта воде за пиће.

Канализациона мрежа у Рачи је изграђена по сепарационом систему, тако да је покривеност мрежом фекалне канализације око 80%.

Кишна канализација делимично је изграђена са изливањем у локалне водотокове и то првенствено отвореним каналима и риголама, а у мањој мери цевима димензија Ø400-500mm. Канализација за атмосферске воде је изграђена само у појединим деловима насеља Рача, и то:

- један крак од улице Николе Тесле , улицом Светог Саве, до раскрснице са улицом Карађорђевог, затим улицом Краља Петра I до излива ка Липарском потоку,
- кишни канал од Опленачке улице са изливом у Липарски поток,
- из улице Краљице Марије, улицом Краља Александра Карађорђевића, излива се у поток Мићаковац,
- из улице Краља Петра I улива се кишна канализација у исти поток,
- у улици Цара Лазара урађен је сливник, који је преко канализационе везе, усмерен према реци Рача

*Угроженост од вода и заштита од поплава*². На територији општине Рача водотокови су углавном изразито бујичног карактера.

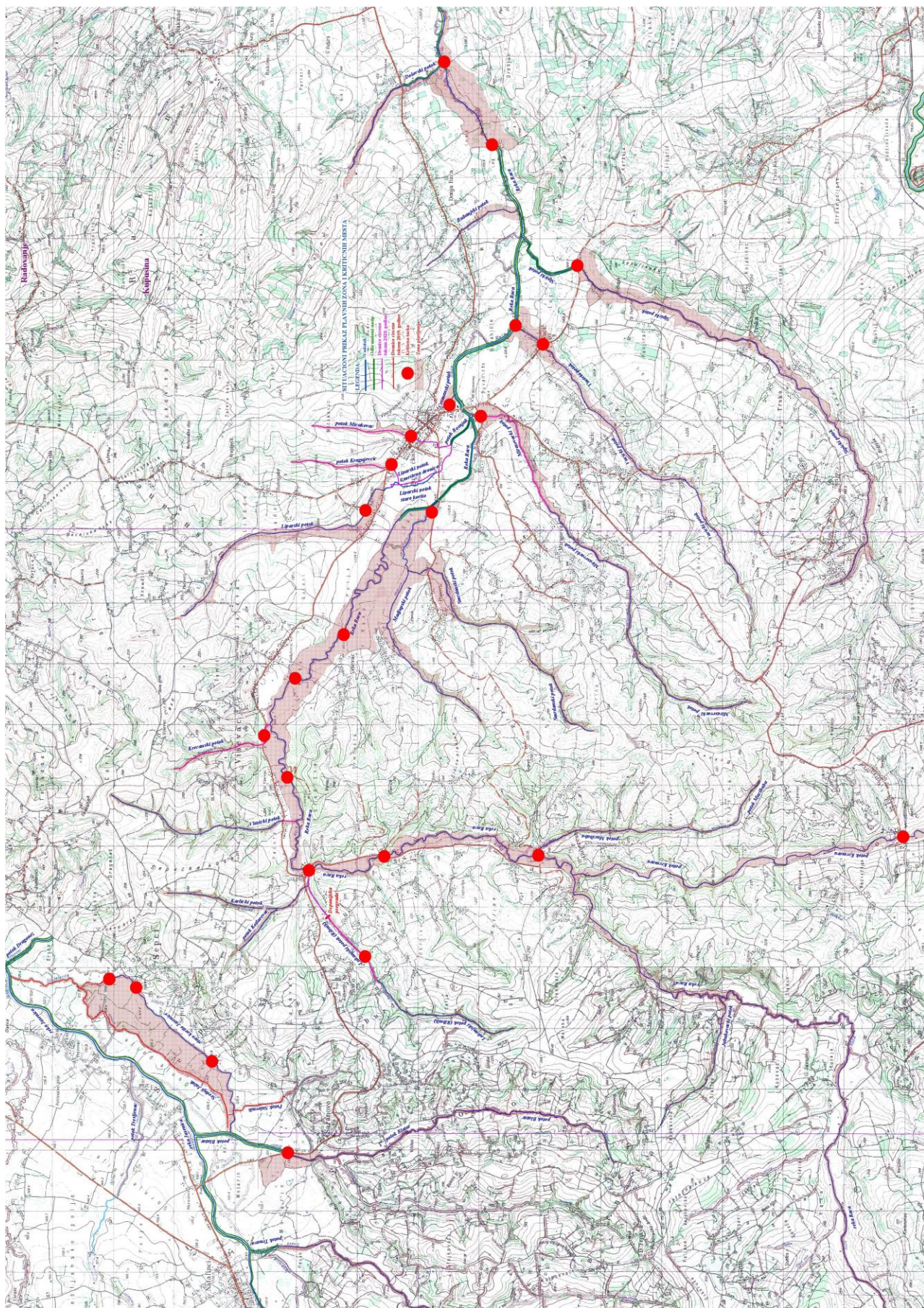
На подручју Просторног плана постоје делимично изграђени објекти за заштиту од поплава на појединим водоточима. Поред заштитних насипа уз Рачу и Јасеницу (као водотоке I категорије уз које су насипи делимично изграђени и на подручју ван општине Рача и у функцији су заштите од поплава како околних општина тако и делова територије општине Рача), заштитни објекти на водама II реда на територији општине налазе се на следећим локацијама:

- Обострани земљани насипи уз потоке Блатар (2x1.80км), Бошњак (2x0,70 км), Сипић (2x1,40 км) и леви насип уз Доловски поток 0,90км, којима се формира заштитна касета око брањеног подручја са водним објектима уз воде I реда и чине функционалну целину заштите брањеног подручја од поплава од спољних вода I реда (сектор М3.1, М3.2 и М 4.1.) и саставни су део Оперативног плана одбране од поплава за 2021. годину („Сл.гласник РС“ број 158/20). На осталим водама II реда на територији општине Рача нема изграђених заштитних објеката.
- Наведени обострани насипи уз поток Блатар су јасенички успорни насипи и део су затворене касете “Мраморац”, за чије одржавање је надлежно ЈВП “Србијаводе”. Наведени обострани насипи уз поток Бошњак део су отворене касете “Рача”, за чије одржавање је надлежно ЈВП “Србијаводе”. Наведени обострани насипи уз поток Сипић су део затворене касете “Баточина-Лапово”, за чије одржавање је надлежно ЈВП “Србијаводе”. Наведени леви насип уз Доловски поток 0,90км, део су затворене касете “Марковац”, за чије одржавање је надлежно ЈВП “Србијаводе”.

Насипи су у функционалном стању, миор корита су обрасла биљном вегетацијом. Оштећења на насипима нема. Уколико би се остварио годишњи обим одржавања од 100% подручја у зонама наведених заштитних објеката била би заштићена од поплавног таласа. Критични рејони су најчешће на местима укрштања потока Бошњак и Трнава са државним путем

Активностима на превентивним радовима у претходном периоду смањен је у великој мери ризик од плављења, поготову у насељеним местима, а у наредном периоду, поред одржавања постојећих објеката за заштиту од поплава, посебно је значајно уређење Липарског потока, потока Мићаковац, Крагујевчића, Мирашевачког потока, Кречанског потока и Лукањског у зонама критичних места.

² Према: Оперативни план за одбрану од поплава за воде II реда на територији општине Рача за 2022.годину.

Слика 7. - Ситуациони приказ критичних тачака и рејона

На подручју обухваћене овим планом могућа су плављења изазвана следећим појавама:

- приливом бујичних атмосферских вода ка уређеним градским површинама у залеђу одбрамбене линије - заштитних водопривредних објеката и изливањем из корита неуређених водотока, градских атмосферских колектора услед загушења или недовољне пропусне моћи,

- појавом високих, успорених (подземних и површинских) вода на заштићеном подручју у залеђу заштитних водопривредних објеката у условима повишених водостаја у регулисаним водотоцима,

- појавом слабих места на одбрамбеној линији заштитних водопривредних система и настанку опасности од преливања одбрамбене линије у условима повишених водостаја у регулисаним водотоцима,

- појавом загушења у регулисаним и неуређеним водотоцима изазваних дејством леда.

У случају превазилажења степена одбране постојећих водних објеката, оштећења постојећих водних објеката, високог нивоа подземних вода, таложењем атмосферских падавина и сл. Могу се јавити плављења у долинама појединих речних токова, и то :

- Адровац, Рача и Доња Рача - река Рача, Доловски поток и поток Сипић

-насеље Рача – поток Бошњак

-Сараново и Сепци – Јсеница, Блатар

- Борци, Доње Јарушице, Ђурђево, Вишевац, Поповић, Вучић, и Доња Рача, на делу МЗ Миращевац-река Рача - око 2000 хектара.

-Сараново и Сепци – река Јасеница – око 200 хектара

-Велико Крчмаре и Борци – Крчмара - око 50 хектара.

Остала водопривредна проблематика. На подручју Просторног плана постоје делимично изграђени објекти за заштиту од поплава на појединим водотоцима

На подручју Просторног плана постоје, у мањој мери, изграђени системи за наводњавање и одводњавање успостављени од стране сопственика пољопривредног земљишта.

На подручју општине Рача постоје бројна микросливна подручја са бујичним отицањем. Река Рача је основни водоток планског захвата, а водотоци на подручју општине су у основи бујичарског карактера. Неуређеност сливног подручја водотокова и нерегулисани или делимично и парцијално регулисани токови, представљају опасност од плављења подручја.

Ограничења у области водопривреде се односе на неизграђене јавне водоводне и канализационе системе и дивље депоније отпадних материја у приобаљу водотокова.

Електроенергетска инфраструктура. Примарни извор електричне енергије за подручје општине Рача је трафостаница 35/10kV «Рача» (KG 06), прикључена на далековод бр.1149-110kV Лапово-Рача. Далековод у садашњој фази ради под напоном 35 kV и у власништву П.Д. за дистрибуцију електричне енергије «Центар» д.о.о Крагујевац.

На територији општине Рача, нема електроенергетских објеката виших напонских нивоа (110, 220, 400 kV).

Из примарне трафостанице 35/10kV одговарајућим водовима 10kV, напајају се све постојеће трафостанице 10/0,4kV, из којих се обезбеђује потребна електрична енергија за потрошаче свих категорија. Дистрибутивна мрежа 10 kV на територији општине је, у највећем делу, ваздушна, сем у самом насељу Рача, где је део мреже изведен као кабловска мрежа. У 10 kV мрежи далеководи су изграђени претежно на дрвеним стубовима, мањим делом на бетонским. На градском подручју 10 kV мрежа је изведена кабловима. Трафостанице 10/04 kV су различитих типова. Нисконапонска мрежа је урађена на бетонским стубовима. У селима Вишевац, Доња Рача, Ђурђево, Вучић, Борци, Доње Јарушице и Велико Крчмаре урађена је реконструкција нисконапонске мреже тако да је снабдевање електричном енергијом потрошача побољшано. Била је у плану реконструкција нисконапонске мреже на подручју села Трска, Миращевац, Сипић и Мало Крчмаре у целости. Степен електрификације општине Рача је око 70%. Гасна и топловодна мрежа још увек не постоји у општини Рача. Карактеристике трафостаница 10/04 kV и ситуациони распоред истих са напајаним 10kV водовима биће приказани у Нацрту плана у складу са условима имаоца јавних овлашћења.

Термоенергетска инфраструктура и топификација. На територији општине Рача, изграђен је дистрибутивни гасовод од РЕ цеви, пречника Ø180mm и Ø125mm, за радни притисак до 4 бара, за потребе индустријског објекта «Југа». Изведено стање представља фазно решење.

Топлификација се углавном врши из индивидуалних ложишта чврстим горивом (дрво, пелет и угаљ), електричном енергијом и преко локалних котларница на мазут и угаљ, што доводи до загађења простора од емисије штетних материја при сагоревању. Довођења природног гаса и гасификација би умањила штетне последице.

Обновљиви извори енергије. За свеукупан развој ове општине, поред постојећих, посебно су значајни обновљиви извори енергије, који су чисти и непотрошиви, подразумевају погоне малог габарита, а њихово коришћење мора бити у складу са очувањем и унапређењем животне средине.

Енергија ветра - електрична енергија добијена из ветра спада у најчистије облике енергије, па је зато њено тржиште у великој експанзији у Европи и свету. Њихов удео могуће је повећати комбиновањем еолских електрана са пумпно-акумулационим постројењима или соларним електранама. За поуздану процену ветроенергетског потенцијала неопходна су посебна истраживања, јер на њега утичу географски положај, преовлађујући ветрови, конфигурација терена, растиње и друге локалне препреке, али за досадашња сагледавања еолских потенцијала општине Рача (према Просторном плану Републике Србије) не указују да би енергија ветра на овом простору могла бити рентабилна за коришћење јер подручје општине Рача не спада у просторе са значајним потенцијалим за производњу овог вида енергије.

Соларна енергија - овај природни, еколошки и економски најповољнији вид коришћења енергије, није до сада примењиван у општини Рача Соларни колектори могу се применити код индивидуалних корисника и већих система. Фотонапонска технологија, упркос томе што има велики потенцијал у дугорочном смислу, у почетку има споредну улогу, али ће њен допринос константно расти, како у урбаним, тако и у најудаљенијим местима у Србији. Велики део апсорпционе површине углавном се смешта на кровове, па не захтева додатне површине на земљи. Уз контролисано повећање енергетске ефикасности већ постојећих објеката, могуће је коришћење и овог обновљивог облика енергије.

Енергија из биомасе - биомаса је органска материја животињског или биљног порекла, која се преко процеса фотосинтезе трансформише у употребљиву хемијску енергију, која се може експлоатисати на разне начине.

Биогас - анаеробне бактерије разлажу органску материју у одсуству кисеоника и као продукт тог разлагања производе биогас. Најчешће коришћена органска материја за производњу биогаса је стајско ђубриво. Примарне предности производње биогаса из стајског ђубрива су: природна рециклажа, добијање квалитетног ђубрива за даљу примену у пољопривреди и избегавање непријатних мириса стајњака. Веће фарме, неколико мањих сточарских фарми или домаћинства, могу да обезбеде континуално снабдевање електричном енергијом помоћу мале електричне централе, која се састоји од мотора на биогас и електрогенератора.

Енергетски потенцијал малих водотокова - коришћење хидроенергетског потенцијала малих водотокова обухвата инсталације са малим падом (обично испод 40m) и малим капацитетом (номинално мање од 16000kW). Снага генерисане електричне енергије зависи од протока водене масе и разлике у нивоу између извора водотока и испуста акумулације. Иако се мале хидроелектране могу се градити на свим мањим водотокима, питање њихове еколошке прихватљивости и економске рентабилности је посебно осетљиво и за сада недовољно проучено. С обзиром да на подручју општине Рача водотоци имају изразито бујични карактер, економичност изградње малих хидроелектрана је дискутабилна због врло неуравнотежених и највећим делом године малих протицаја. Уколико би, за потребе ублажавања поплавних таласа биле изграђене мање акумулације, могуће је извести мање прибранске електране које би користиле снагу воде ових акумулација, и то на местима где не ремете реализацију других објеката, а изгледом их треба уклопити у еколошко окружење. Такође, на местима старих воденица је могуће при реконструкцији ових објеката користити хидроенергију, искључиво уз коришћење капацитета постојећих довода воде на воденицу. Никаква зацевљења водотокова, деривације и сл. Нису дозвољена (у складу са новим ПП РС 2021-2035.године).

На територији општине Рача, могуће је коришћење обновљивих извора енергије. Потребна је едукација становништва, као и конкурисање за средства која стимулишу овакве видове енергије.

Електронска комуникациона инфраструктура и поште. Према публикацији Републичког завода за статистику „Општине и региони у Републици Србији 2022“ на подручју Просторног плана укупно је прикључено 2479 телефона на око 11000 становника (на основу пописа из 2011. године), што представља густину од око 22 телефона на 100 становника. Након увођења бежичне фиксне телефоније број претплатника у селима је повећан.

На предметном подручју постоје комутациони системи у следећим местима: Рача, Доња Рача, Вишевац, Велико Крчмаре и Трска. Поменути комутациони системи повезани су оптичким кабловима и одговарајућим дигиталним системима преноса. Постојеће ТТ мреже у насељеним местима Рача, Доња Рача и Вишевац су изграђене у скоријем временском периоду. У Вишевцу

разводна ТТ мрежа је изграђена као подземно вођена, док је у осталим наведеним местима реализована као ваздушно вођена. У Рачи је изведена као комбинована, а такође постоји и кабловска канализација. У складу са условима имаоца јавних овлашћења ови подаци ће се ажурирати и допунити током израде нацрта Плана.

Покривеност сигнаlima је слабија, те је потребна "гушћа" мрежа базних радиостаница са примопредајницима мањих снага, како би се покрила цела територија општине квалитетним сигнаlima свих оператера мобилне телефоније.

На подручју општине постоје четири поште (у Рачи, малом Крчмару, Сипићу и Ђурђеви).

Комунални објекти и управљање отпадом

Зелена пијаца је изграђена и добро уређена у градском насељу Рача и заузима површину од око 0,11 ha.

Сточна пијаца је изграђена у градском насељу Рача, на површини од око 0,12 ha

Гробља постоје у свим насељима у општини и углавном задовољавају потребе. Неопходно је извршити прорачун и проверити потребно проширење за градско гробље, лоцирано у насељу Доња Рача. На свим локацијама, неопходно је опремање недостајућом инфраструктуром, заштитним зеленилом, као и редовно одржавање.

Гробље за угинуле животиње на територији општине не постоји.

Ватрогасна станица је изграђена у градском насељу Рача, на локацији која не задовољава услове за нормалан рад.

Ветеринске станице су заступљене у градском насељу Рача.

Постојећа **изворишта водоснабдевања** су лоцирана: уз леву обалу реке Раче, у близини државног пута I реда М-4, на правцу ка Марковцу, са четири бунара Б1, Б2, Б3 и Б4 и у непосредној близини пута Рача – Баточина, односно извориште «Трска», на коме се налазе бунари Б5 и Б6.

Постројење за пречишћавање отпадних вода је изграђено 1968. године, није у функцији, тако да се непречишћене воде уливају у реку Рачу, што је довело до деградираног стања речног тока и екосистема.

Управљање отпадом. Годишња количина отпада која се сакупи и изнесе је око 1.300 t, а са јавних површина још око 98.000 m² и 350 t смећа. Структуру корисника чине домаћинства (900 корисника са 66.000 m²) и остали корисници (око 200 са 32.000 m²). До 2001. године, отпад се одлагао на привременој депонији у Вучићу, а потом је започет одвоз смећа на депонију у Лапову. Општина Рача је, заједно са суседним општинама Лапово, Баточина и Велика Плана учествовала у изградњи регионалне санитарне депоније у Лапову.

3.1.3. ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА НА ПЛАНСКОМ ПОДРУЧЈУ

Напомена 1: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су

- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ (2012)
- „ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021-2028.ГОДИНА“, 2020.ГОДИНЕ
- СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ РАЧА 2014-2019 (2014.)
- СТРАТЕГИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2015-2020 (2015.)

Напомена 2: аспект животне средине детаљно ће бити презентован и анализиран у оквиру стратешке процене утицаја на животну средину, а у Елаборату за РЈУ даје се само краћа оцена стања)

Стање животне средине. Територија општине Рача представља специфичну структуру природних карактеристика, очуваних природних предела и антропогених утицаја у изграђеним урбаним и руралним целинама и зонама, инфраструктурним зонама и појасевима и целинама и зонама експлоатације природних ресурса. У постојећем начину коришћења простора доминирају природни, делимично измењени и потпуно измењени предели, са неуједначеним густинама насељености, инфраструктурне и комуналне опремљености. Квалитет животне средине и стање загађености, представљају важан податак са еколошког аспекта у циљу:

- утврђивања потенцијала и ограничења у простору;
- утврђивања приоритета за санацију, ремедијацију, рекултивацију;
- утврђивања мера превенције, мера за спречавање и отклањање узрока и извора загађивања;
- утврђивања програма за заштиту животне средине (квалитет ваздуха, вода, земљишта, заштита од буке, нејонизујућег и јонизујућег зрачења, заштита природе, природних и културних добара, заштита шума, флоре, фауне, биодиверзитета и укупног диверзитета, управљање отпадом, заштите од удеса).

Имајући у виду мали број становника у центру општине Рача, скромне привредне активности и одсуство индустријских објеката, може се рећи да у Рачи не постоји значајни притисак на животну

средину. Озбиљни фактор притиска на животну средину у општини Рача је ДП IБ реда, који пролази кроз центар насеља и изазива одређено загађење ваздуха и повећање буке. Са аспекта угрожености животне средине, највећи проблем градског насеља Рача односи се на одвођење и пречишћавање комуналних отпадних вода (тренутно се отпадне воде уливају директно у реку Рачу).

У руралном делу општине Рача стање животне средине је другачије него у самом централном језгру. Основни проблеми везани за животну средину су: нерешено питање водоснабдевања, нерешено питање одвођења отпадних вода из сеоских насеља, нередовна контрола квалитета воде за пиће из приватних сеоских бунара, проблем дивљих депонија отпада, уношење материја загађивача у водотокове. Проблем дивљих депонија присутан у свим руралним подручјима Србије, изражен је и на подручју општине Рача.

За подручје општине Рача не постоје подаци о квалитативном и квантитативном стању, врстама и концентрацијама загађујућих материја у животној средини. Главни узроци и извори загађења животне средине, на основу процене стања на терену, су комуналне и технолошке отпадне воде, инфилтрационе воде са пољопривредних површина, неконтролисаних депонија и сметлишта, индивидуална ложишта и котларнице и утицаји из зона експлоатације ресурса.

Идентификовани проблеми и еколошки конфликти су:

- загађивање комуналним, технолошким и осталим отпадним водама форланда и вода реке Раче са притокама поток Бошњак, Миршевачки поток, Вучићки поток, поток Бурделина и Сипићски поток и реке Јасенице са притокама поток Блатар и поток Трнава;
- недовољна развијеност канализационе мреже и делимична покривеност територије општине канализационом инфраструктуром; неразвијена и неизграђена атмосферска канализација и непокривеност територије атмосферском канализацијом;
- недостатак уређаја и постројења за предtretман технолошких отпадних вода;
- недостатак централног постројења за пречишћавање отпадних вода;
- недостатак стратегије и система управљања отпадним водама;
- појаве директног и индиректног упуштања отпадних вода у водотокове и приобаља као и на земљишта унутар и изван појединачних радних и осталих изграђених комплекса;
- постојање неадекватних, непрописно изграђених септичких јама (расути тачкасти извори загађивања);
- појава неконтролисаних одлагалишта и депонија отпада и осталих материјала;
- недовољна комунална опремљеност општинског центра и осталих насеља свих типова и категорија.

Предел. Карактеристични природни предели на подручју општине Рача су:

- долина реке Рача, са вијугавим током и плитким коритом;
- долина реке Јасенице, са широком алувијалном равни, у северозападном делу планског подручја;
- брежуљкасти предели валовите Шумадије, са брдом Висак (396 mnm), које се налази у средишњем делу општине и брдом Градиште (317mnm), на коме се налази заштићени меморијално-природни споменик.

Предел, природно-просторне целине и биодиверзитет представљају важно полазиште за просторни развој општине Рача, мора да се плански штите и уређују, уз очување њихове разноврсности и вредности.

Заштићена природна добра (на основу услова заштите природе, Завод за заштиту природе Србије, број 03-1651/2 од 26.08.2010. године):

- меморијални – природни споменик «Градиште» у насељу Вишевац (кп.бр. 2035, 2036, 2037, 2038/1 и 2039 КО Вишевац, површине 39,82.20 ha, а као заштитни појас обухваћен је део вегетације шуме и жбуња, ширине 30 m, који врши заштиту улогу), на основу Решења о стављању под заштиту, донетог од стране Скупштине општине Рача, број 020-12/87-01 од 27.03.1987. године; заштићено подручје налази се под мешовитом састојином липе, граба и појединачних стабала хроста китњака са културом граба на појединим деловима и приземном флором *Ruscus aculeatus* – а (кострика) у облику крпе на читавој површини састојине; на заштићеном подручју, на месту где се претпоставља да је била родна кућа вође Првог српског устанка Ђорђа Петровића – Карађорђа, налази се споменик, подигнут после Првог светског рата, који са заштићеним подручјем просторно меморијалног природног споменика чини целину.

У Просторном плану општине Рача (1991. година), евидентиран је и локалитет «Алија», просторно – меморијални комплекс, шума, заштићена Општинском одлуком од 25.04.1980. године, којом су дефинисане границе овог комплекса и намена за рекреативне, туристичке и излетничке активности и дат је предлог да се ставе под заштиту стара стабла хрстова лужњака и границе (*Quercus robur* и *Q. Frainetto*) у атарима насеља Мирашевац, Борци, Мало Крчмаре, Сараново и Рача, као и бањски комплекс у Мирашевцу са изворима минералне воде.

Непокретна културна добра. На основу података из Просторног плана општине Рача (2012.), на територији општине се:

- непокретна културна добра од великог значаја:
Црква брвнара у Рачи
- непокретна културна добра – споменици културе:
 1. Капела брвнара у Сепцима
 2. Зграда звана „Турски конак“ у Рачи
 3. Црква брвнара у Рачи
 4. Кућа Павла Цукића у Великим Крчмарима
 5. Објекат „Карађорђевог дома“ у Рачи
- археолошки локалитети у насељима:
 - Адровац - локалитети: Гај и Поље
 - Борци-локалитети: Гај, Дреновача, Долови, Маџарско гробље, Ртови и Црквина
 - Бошњане – локалитети: Селиште, Тодоровица и Црквина
 - Велико Крчмаре – локалитети: Коларница, Мучибаба, Собовица и Џидовско гробље
 - Велико Крчмаре – три локалитета
 - Вишевац – локалитети: Вишевчић, Градиште, Ладан поток и Селиште Вучић – локалитети: Гај, Ивова бара, Јасенице и Крст
 - Доња Рача – локалитети: Доловски поток, Дубочић, Чибински вир, Трнавице и Златарић
 - Доње Јарушице - локалитет Маџарско гробље
 - Ђурђево – локалитети: Гај, Ђурђевачка главица и Ђуртовија Мало Крчмаре – локалитети: Глоговик и Џидовско гробље
 - Мирашевац – локалитети: Поље и Царине
 - Поповић - локалитети: Чот, Радовић, Смрдан и Смрдаљски поток Рача - локалитет Рача
 - Сараново – локалитети: Граца, Дубочар, Џидовско гробље и Хумка Сепци – локалитети: Поље и Турско поље
 - Сипић - локалитети: Вулевац, Коњче и Медна
 - Трска – локалитети: Дрењар, Какаљевац и Џидовско гробље.
- валоризовани објекти градитељског наслеђа:
 - Објекти народног градитељства**
 - Борци - куће Љубодрага Ранковића, Милосава Милошевића, Миодрага Станковића, Радмила Матијашевића, Радована Обрадовића, Рајка Милановића и Љубише Марковића
 - Бошњани - куће Добривоја Ненадића и Жижице Миливојевића
 - Велико Крчмаре - куће Марисава Обрадовића, Живка Срећковића, Радомира Василевића, Милована Ранковића и Милосава Јовановића
 - Вишевац - куће Милорада Милошевића и Радмиле Костадиновић Војиновац - куће Драга Глишића и Милета Радосављевића
 - Доње Јарушице - кућа Миомира Јевтића
 - Ђурђево – куће Миодрага Марковића и Радослава Карића Мало Крчмаре - кућа Зорана Остојића
 - Мирашевац - куће Радомира Ђурђевића, Предрага Јевтића, Живорада Петровића, Радише Здравковића, Радомира Милетића и воденица Петровић Ненада
 - Поповић - куће Надежде Лугавац, Танасија Петровића и Лепосаве Стојановић Сипић - куће Радомира Радосављевића, Живослава Стојковића и Круне Радовановић
 - Трска - кућа Томислава Милутиновића
 - Сакрална архитектура**
 - Црква св. Петра и Павла у Рачи
 - Црква св. Кузана и Дамјана у Сипићу
 - Црква Успења Пресвете Богородице у Саранову
 - Црква Рођења Пресвете богородице у М. Крчмару
 - Црква св. Ђорђа у Вишевцу
 - Спомен бисте и спомен обележја** Две спомен чесме у Борцима, Спомен плоча Ноб- е у Селу Борци Споменик НОБ у Бошњанима

Спомен плоча НОБ на згради школе у Бошњанима Спомен плоча НОБ у Доњим Јарушицама
Спомен плоча на кући браће Хаџић у М. Крчмарима Споменник браћи Хаџић у М. Крчмарима
Споменник НОБ у М. Крчмарима Споменник НОБ на Рачанском Гробљу Спомен чесма у Сепцима
Споменик страдалима у Другом Светском Рату Споменник НОБ у Трски
Спомен пирамида у Вишевацу Карађорђевог споменник У Вишевцу Спомен чесма у Вишевцу Спомен Плоча НОБ у Вишевцу
Спомен Плоча на дому књегиње Зорке у Вишевцу Спомен плоча на Градишту
Споменник ратницима Првог светског рата у Вучићу Споменник НОБ у Вучићу
Спомен плоча Павла Цукића на школи у В. Крчмарима Спомен плоча на дому културе у В. Крчмарима Споменник Борцима НОБ у Доњој Рачи
Спомен плоча на школи у Доњој Рачи Спомен чесма у Ђурђево
Спомен плоча на кући Боривоја Цветковића у Ђурђево
Спомен плоче Ослободилачких ратова на дому Културе у Ђурђево Спомен плоча на дому културе у Миравевцу
Спомен плоча на Кући М.Ковачевића у Миравевцу Споменник НОБ У Саранову
Споменник НОБ (2007.Год.) у Саранову
Спомен биста народног хероја Петра Ивановића У Саранову Спомен плоча на кући Миодрага Карића У Саранову
Спомен плоча Перици Ивановићу у Саранову
Спомен плоча НОБ-е на згради дома културе у Сипићу Спомен плоча на дому културе у Сипићу
Споменник палим ратницима Првог светског рата у Сипићу Надгробна спомен плоча ратницима Првог светског рата у Сипићу

Сепулкрални споменици

Борци/– стари надгробници на сеоском гробљу Бошњане– стари надгробници на сеоском гробљу Ђурђево – стари надгробници на Ђурђево брду
Ђурђево – стари надгробници на гробљу у засеоку Лукање
Ђурђево – стари надгробници на гробљу у средњој мали Маринковића Доње Јарушице – стари надгробници на сеоском гробљу
Мало Крчмаре – стари надгробници на "старом гробљу"
Мало Крчмаре – стари надгробни споменик на имању Павла Остојића Миравевац – стари надгробници на сеоском гробљу
Рача – стари надгробници и капеле на гробљу Сараново – стари надгробници на гробљу "Звездан" Сепци – стари надгробници на сеоском гробљу Сипић – стари надгробници на сеоском гробљу
Велико Крчмаре – стари надгробници на гробљу у засеоку Каповац Вишевац – стари надгробници на сеоском гробљу
Војиновац – стари надгробници на сеоском гробљу

Крајпуташ:

1. Борци – стари крајпуташ
2. Сипић – стари крајпуташ на Виску
3. Вишевац – стари крајпуташ
4. Војиновац – стари крајпуташ
5. Војиновац – стари крајпуташ

У Просторном плану из 2012.године је наведено да је тада била у току израда студије заштите од стране надлежног Завода за заштиту споменика културе из Крагујевца.

3.2. НАЧИН КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Напомена: извори података и текста (без посебног навођења цитата) су
- ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЧА и ИЗВЕШТАЈ О СПУ ППО РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ (2012.)

Од 21.572 ха простора општине Рача плодно земљиште (пољопривредно и шумско) чини око 94,5% општинске територије.

Пољопривредно земљиште у општини Рача заузима 16.995,37 ха око 78,80% територије општине. У структури пољопривредног земљишта, највећу површину заузимају њиве (13.585,66 ха или око 80% од укупне површине пољопривредног земљишта). Због велике површине пољопривредног земљишта, пољопривредна производња чини једну од најзначајнијих привредних делатности и има велике развојне могућности.

Шумско земљиште у општини Рача заузима 3.384,44 ха или око 15,70% од укупне територије општине. Шуме су, углавном, у приватном власништву. У односу на просек у Републици Србији (30,6%) и Шумадијском региону/области (23,1%), остварена шумовитост од око 15% се оцењује као изузетно неповољна. Кроз унапређење постојећих шума и формирање ваншумског зеленила, потребно је приближити се оптималној шумовитости од око 30%.

Водно земљиште на територији општине Рача заузима 155,30 ха или 0,70% од укупне територије општине и припада рекама Рача и Јасеница и њиховим притокама.

Грађевинско земљиште заузима 1.025,30 ха или око 4,80% од укупне територије општине. Анализа стања коришћења и намене простора, указује да се највеће површине грађевинског земљишта налазе у општинском центру, градском насељу Рача, као и у насељима дуж коридора ДП IIA реда бр. 27.

БИЛАНСИ ПОСТОЈЕЋЕГ КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Општа намена земљишта	Постојеће	
	ха	%
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	16.995,37	78,8
ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ	3.384,44	15,68
ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ	155,30	0,72
ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ	1025,30	4,75
ОСТАЛО ЗЕМЉИШТЕ	11,73	0,05
УКУПНО ОПШТИНА	21.572,14	100,00

3.3. СИНТЕЗНИ ПРИКАЗ ПОТЕНЦИЈАЛА И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ПЛАНСКОГ ПОДРУЧЈА - SWOT АНАЛИЗА

ПРИРОДНИ УСЛОВИ:
<p><u>Потенцијали</u></p> <p>На територији општине Рача, у погледу конфигурације терена и геотехничких услова, терени су повољни за формирање насеља, као и за лоцирање производно-пословних објеката.</p> <p>Алувијална тла, присутна на територији општине, су посебно погодна за пољопривредну производњу. Алувијум је и плодно земљиште, а понекад је потребна примена агротехничких мера, у циљу побољшања и повећања плодности. Гајњача је лако обрадива, због растреситости, погодна за ратарску производњу, воћарство и виноградарство.</p> <p><u>Ограничења</u></p> <p>Ерозиони процеси на подручју општине представљају ограничење за развој одређених, мањих делова територије и заштиту природних ресурса. Неопходно је систематско спровођење антиерозионих мера, због санације постојећих еродираних земљишта и спречавања даљих ерозионих процеса, посебно у вишим деловима насеља Доње Јарушнице, Борци, Велико Крчмаре, Мирашевцу, Ђурђеви и Саранову.</p> <p>Река Рача је, од сеоског насеља Вишевац типична равничарска водоплавна река, која повремено, због обилних падавина нагло набуја и плави алувијалну раван, углавном низводно од градског насеља Рача. На њен режим и ток веома утичу бујичне притоке.</p> <p>Од укупног обрадивог земљишта, око 28% су јако до средње кисела земљишта која захтевају предузимање мера неутралисања сувишног ацидитета.</p>
ПРИРОДНИ РЕСУРСИ
<p>Пољопривредно земљиште</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none"> повољни климатски услови и здрава животна средина; традиција у пољопривредној производњи;

<ul style="list-style-type: none">• добри природни услови и саобраћајна доступност за основање комерцијалних засада воћа;• због релативно добре заступљености ливада и пашњака у структури коришћења пољопривредног земљишта, постоје добре природне предиспозиције за развој сточарства. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• уситњени поседи;• неразвијеност система за наводњавање и канала за одводњавање;• лоша комунална инфраструктура у руралним срединама;• недовољно развијено задругарство;• застарела механизација;• велики број старачких домаћинстава у сеоским насељима.
<p>Шумско земљиште</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <p>Због релативно мале шумовитости подручја, потенцијала скоро и да нема, осим заштићеног подручја «Градиште».</p> <p><u>Ограничења</u></p> <p>Ограничења за одрживо коришћење шумског земљишта су нестручно газдовање, повремена злоупотреба и бесправно коришћење, као и недостатак средстава и заинтересованости за повећање шумског фонда на територији општине</p>
<p>СТАНОВНИШТВО</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• у укупном становништву општине 20,7% чини женско фертилно становништво;• могућност повећања искоришћености контигента активног становништва (61,3%);• пораст свести о демографским проблемима и подстицање наталитета;• велики проценат сеоског становништва;• традиција бављењем основним пољопривредним гранама;• имплементација националних стратегија које стварају повољније околности за рађање као што су стратегија за подстицање рађања, стратегија за смањење сиромаштва, стратегија за младе...• имплементација стратегије регионалног развоја која подстиче ревитализацију сеоских насеља, смањује емиграцију и подстиче повратак младих...• ефикасније укључивање локалних самоуправа у решавање проблема становништва• укључивање у европске развојне пројекте (ИПА и др.) и повећање нивоа инвестиција;• јачање везе са окружењем. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• миграциони процеси;• негативан природни прираштај -13%• повећање старости становништва и пораст учешћа старог у укупном становништву;• стагнација и опадање учешћа млађих категорија у укупном становништву;• пражњење руралних насеља;• неповољна квалификациона структура радно-способног становништва;• ограничене могућности за запошљавање;• Стварање неповољног социоекономског амбијента;• повећање незапослености;• Интензивирање неповољних демографских трендова кроз даљи пад природног прираштаја.
<p>МРЕЖА НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ</p>
<p>Мрежа насеља</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• релативно развијена мрежа државних путева I и II реда омогућује доступност општинском и насељским центрима и отвара могућност развијања пословно- производних и услужних делатности дуж ових потеза;• насеља са специфичним функцијама могу да постану генератор развоја одређених видова туризма и других комплементарних активности. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• тенденција смањења броја становника у неколико последњих деценија;• недовољна доступност и инфраструктурна опремљеност насеља на руралном подручју, због лошег стања општинских путева, неразвијене водопривредне, енергетске и телекомуникационе инфраструктуре.
<p>Јавне службе</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• добро развијена мрежа објеката основног образовања и расположиви капацитети и објекти представљају потенцијал за развој припремног школског програма, као и за специјализоване програме образовања (неформално образовање, школе у природи);• постојећи домови културе на сеоском подручју, уз побољшање квалитета објеката

<p>омогућавају развој интегрисаних програма културе, образовања, спорта и рекреације.</p> <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• изражена је концентрација јавних служби и садржаја у општинском центру, док су у осталим насељима заступљене минимални садржаји јавних служби;• негативни демографски трендови отварају питање рационалности и одрживости јавних служби;• недостају капацитети за организовање бриге о деци и лица са посебним потребама;
<p>ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ И ТУРИЗАМ</p>
<p>Пољопривреда</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <p>Потенцијали који се могу активирати су, пре свега: традиција и афинитет становништва према пољопривреди, посебно у повртарству; оснивање фарми укључених у тржишно атрактивне програме производње ексклузивне хране; разноврсна производња у стакленицима; изгледи за институционалну подршку одрживом развоју пољопривреде и села.</p> <p>Пољопривредни сектор у општини Рача има велики потенцијал који није у потпуности искоришћен. Уз одговарајуће аграрне мере, пољопривреда може допринети економском опоравку подручја, јер запошљава значајни део становништва, обезбеђује прехранбену сигурност грађана, доприноси руралном развоју и еколошкој равнотежи.</p> <p><u>Ограничења</u></p> <p>Ограничења која умањују аграрне потенцијале подручја општине су: неповољна социо- економска структура на пољопривредним поседима: уситњено земљиште; сиромашна пољопривредна популација; низак ниво опремљености пољопривредном механизацијом; мала примена научно-техничког прогреса; несигурност пласмана произведених роба.</p>
<p>Шумарство и ловство</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <p>Потенцијали који се могу активирати су, пре свега, развојне шансе у области ловног туризма, који је био присутан и у претходном периоду, уз одрживо газдовање ловиштем и коришћење гајених врста дивљачи (срна, зец, фазан и пољска јаребица).</p> <p><u>Ограничења</u></p> <p>Ограничења се односе на малу шумовитост подручја, лоше стање дрвне масе и слично</p>
<p>Индустрија и МСП</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• постојећи индустријски комплекси омогућавају мања улагања и бржи развој нових производних структура, тако да пружају и могућност доласка нових инвеститора (brownfield инвестиције);• постојеће неизграђене површине уз значајне саобраћајне правце, пружају могућност за даљи развој нових производних система (greenfield инвестиције);• повољан саобраћајни положај Раче уз магистрални путни правац М-4 и непосредна близина ауто-пута Е-75 (пан-европског коридора X);• значајне пољопривредне површине и сточарски фонд у окружењу пружају могућност развоја прерађивачких прехранбених капацитета и бржи развој агроиндустријског комплекса;• сектор новоформираних малих и средњих предузећа, организован у удружењу предузетника општине Рача. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• недовољна инфраструктурна опремљеност подручја (лоше стање општинских путева, нерешено питање водоснабдевања и одвођења отпадних вода са пречишћавањем);• пад производње, изазван лошом приватизацијом друштвене својине
<p>Туризам</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• заступљеност културних и спортско-рекреативних садржаја и туристичких манифестација у општини;• могућност за развој транзитног туризма;• могућности за развој сеоског или руралног туризма, који подразумева спектар активности, услуга и додатних садржаја, које организује рурално становништво на породичним газдинствима у циљу привлачења туриста и стварања додатног прихода;• могућности за развој ловног туризма. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• неразвијеност локалног подручја и непостојање умрежених активности за суседним туристичким подручјима;• недовољна уређеност и лоша опремљеност саобраћајном и комуналном инфраструктуром постојећих туристичких локалитета;• непостојање едукованог кадра за ову делатност
<p>Остале услужне делатности</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <p>Потенцијали развоја услуга на подручју Раче су сагледани у односу на структуру привредних делатности, и то:</p>

<ul style="list-style-type: none">• развој услуга општег карактера• развој услуга у функцији пољопривреде;• развој услуга у функцији индустрије и производног занатства;• развој услуга у функцији туризма. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• демографско пражњење подручја (нарочито села), услед ниске стопе прираштаја и миграције становништва, сиромаштва и укупне неразвијености подручја;• велики проценат незапослене и неквалификоване радне снаге;• непрепознавање значаја и запостављање развоја пољопривреде;• неравномена заступљеност саобраћајне и друге инфраструктуре;• неискоришћеност туристичког потенцијала и недостатак туристичке инфраструктуре;• «неорганизованост» постојећих привредних капацитета, ради бољег пласмана на тржиште;• недовољна промоција потенцијала подручја
<p>ИНФРАСТРУКТУРА</p> <p>Саобраћајна инфраструктура</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <ul style="list-style-type: none">• близина коридора X (аутопута Е-75) и транзитни значај општине, због пролазака коридора државних путева преко територије општине, посебно путног правца ДП ИБ реда бр. 27;• задовољавајућа густина путне мреже на планском подручју. <p><u>Ограничења</u></p> <ul style="list-style-type: none">• техно-економска (велики трошкови за развој, реконструкцију и одржавање);• топографска (терен испресецан долинама потока).
<p>Водопривредна инфраструктура (проблеми, потенцијали и ограничења)</p> <p>Према стратешким планским документима у области вода (<i>Просторни план Републике Србије и Водопривредна основа Србије</i>), подручје општине Рача је у перспективи водоснабдевања упућена у првој фази на сопствена изворишта подземних вода, а за дугорочно обезбеђивање недостајућих количина вода из међурегионалног водосистема Лопатица-Студеница.</p> <p>Једно од кључних ограничења за развој општине Рача су доста оскудни водни ресурси и изразита временска неравномерност водних режима.</p> <p>Водоводни системи ће се развијати у напрегнутим условима. Због одсуства локалних изворишта прихватљивог квалитета, већина села мора бити повезана са општинским водоводним системом Раче, што чини систем разуђенијим и скупљим за развој и одржавање.</p> <p>Отежани услови за каналисање насеља, због њихове разуђености и испресецаности вододелницама, условљава више одвојених мањих система за пречишћавање отпадних вода, а због малих вода у реципијентима, захтева се да ППОВ раде са високом ефикасношћу.</p> <p>Због недостатка воде, као и врло тешких услова за заштиту воде, не постоје услови за развој индустрије која троши веће количине воде за технолошке потребе. На подручју општине треба развијати само капацитете "чистих" индустрија, са вишим степеном финализације и са малим специфичним утрошцима воде по јединици производа и са малим ефлуентним оптерећењем, које се отклања у самом предузећу, пречишћавањем отпадних вода и рецикулацијом у технолошком процесу.</p> <p>Због бујичних режима свих водотокова на подручју општине, заштита од поплава је отежана и захтева спровођење организационих и хидротехничких мера. Веома су велике организационе мере, које захтевају спровођење стриктне забране грађења у плавним зонама. Пројекти регулације и заштите од поплава су скупи и сложени, јер захтевају регулисана корита сложених пресека, са великим односима габарита минор и мајор корита, како би се остварила заштита од поплава и еколошки и урбано пожељан континуитет речних акваторија у периоду маловођа.</p>
<p>Електроенергетска инфраструктура</p> <p><u>Потенцијали</u></p> <p>Подучје располаже одговарајућим електроенергетским објектима на напонском нивоу 1,10 и 35 kV, који обезбеђују потребе за електроенергијом за све категорије потрошача.</p> <p>На располагању су и значајни потенцијали за добијање енергије из обновљивих извора енергије, као што су енергија сунца, ветра, енергија добијена из биомасе и целулозних отпадака и слично, које су, у досадашњем периоду, коришћене у занемарљивом обиму.</p> <p>Катастром малих хидроелектрана (МХЕ) из 1987 године, снага изнад 100kV, није предвиђена изградња истих на територији општине Рача.</p> <p><u>Ограничења</u></p> <p>Најизраженија ограничења у електроенергетској инфраструктури су:</p> <ul style="list-style-type: none">• незадовољавајућа поузданост у квалитету напајања потрошача електричном енергијом, што је последица технолошки застареле опреме у електроенергетским постројењима и дотрајале дистрибутивне мреже, у знатној мери изграђене на дотрајалим дрвеним стубовима и са недовољним пресеком проводника;• неусклађеност потреба потрошача за електричном енергијом, са могућностима напајања из расположивих извора електричне енергије, због недовољне изграђености стабилних извора

<p>електричне енергије (трафостаница, далеководна и нисконапонске мреже) као и недовољно коришћење обновљивих извора електричне енергије; ова неусклађеност се огледа на недостатку квалитета али и квалитета обезбеђене електричне енергије;</p> <ul style="list-style-type: none">• стално смањење густине насељености ширег подручја општине, због смањења наталитета и миграције становништва према општинском центру, што отежава дугорочно и правовремено планирање развоја електроенергетске инфраструктуре.
<p>Телекомуникациона инфраструктура</p> <p><u>Потенцијали:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• добра повезаност оптичким каблом дуж ДП ИБ реда бр. 27;• планирана индустријска зона представља изазов за све телекомуникационе оператере на територији за пласирање својих услуга. <p><u>Ограничења:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• постојећа примарна мрежа је изграђена на самоносивим претплатничким кабловима, положеним по стубовима, што се мора обавезно заменити;• знатно изражен утицај депопулације на читавој територији општине Рача.
<p>Термоенергетска инфраструктура</p> <p><u>Потенцијали:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• повољан положај територије општине у односу на окружење и могућност довођења и изградње гасне инфраструктуре. <p><u>Ограничења:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• недовољно изграђена примарна и дистрибутивна гасоводна мрежа чини ограничење у снабдевању потрошача јефтиним и еколошки чистом енергијом.
<p>ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА</p> <p><u>Потенцијали:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• релативно задовољавајуће стање животне средине и очувани природни предели;• заступљеност природних и непокретних културних добара на подручју општине, као и у окружењу, што је могућност за регионалну сарадњу и бољу интегрисаност у окружење; <p><u>Ограничења:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• недостатак података о квалитативном и квантитативном стању, врстама и концентрацијама загађујућих материја у животnoj средини;• недостатак студијске документације о природним и непокретним културним добрима и неадекватно коришћење у претходном периоду.

Синтезна SWOT анализа, као кључни апарат за идентификацију могућих предности заједнице општине у односу на компаративне системе, утврдила је основне правце деловања и представља резултат дискусија и анализа о интерним снагама и слабостима и екстерним претњама и могућностима. Синтезна SWOT анализа дата аналитичко-синтезним приступом на основу података стања на терену, стратешких материјала општине и Просторног плана општине Рача из 2012.године.

Основни потенцијали општине Рача су:

- повољни природни и климатски услови;
- близина коридора Х и развијена мрежа државних путева, која омогућава везе са окружењем, као и доступност у оквиру планског подручја;
- значајне површине под пољопривредним земљиштем, које омогућавају гајење разноврсних пољопривредних култура;
- постојећи производни комплекси, који омогућавају, уз мања улагања, оживљавање постојећих или развој нових производних делатности;
- природна и непокретна културна добра, бројне туристичке манифестације, које омогућавају развој културног, транзитног, сеоског и ловног туризма.

Основна ограничења општине Рача су:

- негативни демографски трендови у претходном периоду;
- велики проценат неквалификоване радне снаге;
- оскудни водни ресурси;
- недовољна развијеност канализационе мреже и атмосферске канализације и нерешено пречишћавање отпадних вода;
- недовољна промоција потенцијала подручја;
- неискоришћеност туристичког потенцијала и недостатак туристичке инфраструктуре.

НАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> пољопривредно земљиште погодно за различите видове пољопривредне производње (ратарство, повртарство, воћарство, сточарство) и локална традиција ка пољопривредној производњи; повољне климатске одлике, подручје са умерено-континенталном климом; добро очувана животна средина; постојеће, недовољно искоришћене радне зоне, општинског значаја; повољан географско-саобраћајни положај Шумадије у односу на главну развојну осовину и саобраћајни коридор Србије (посебно аутопут Е75 и пругу Е85) и веће градове (посебно Крагујевац и Београд), развијене трасе постојећих саобраћајница које чине путну мрежу; постојећи путни коридори државних путева I и II реда; постојећи туристички локалитети, заштићена природна и непокретна културна добра, као генератор развоја туризма, пре свега транзитног, културног, сеоског и ловног 	<ul style="list-style-type: none"> негативни демографски трендови, посебно на руралном подручју; неразвијеност прерађивачких капацитета, као и капацитета мале привреде, посебно на руралном подручју; смањена инвестициона активност, изражена незапосленост као последица лошег пословања постојећих привредних капацитета; неразвијеност путне и комуналне инфраструктуре, посебно на руралном подручју; лоше стање општинских путева; недовољна искоришћеност ресурса за развој туризма и недовољна презентација туристичких локалитета знатни трошкови финансирања пројектовања, изградње, реконструкције и одржавања путева; лоше стање постојеће путне инфраструктуре; неразвијен јавни градски и приградски превоз.
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> повољан положај – непосредна близина европског коридора X; могућност побољшања транзитног значаја општине; пољопривредни потенцијал подручја, са условима за организовање прерађивачких капацитета, посебно разних врста воћа; могућност заједничког наступа на тржишту, формирање кластера и асоцијација произвођача. 	<ul style="list-style-type: none"> наставак тренда смањења броја становника, посебно на руралном подручју; неадекватан развој путне и комуналне инфраструктуре; неадекватан развој јавних служби и сервиса, посебно у области здравства и социјалне заштите; недостатак планске и пројектне документације за конкурисање код страних и домаћих фондова.

3. ВИЗИЈА, ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ И ИЗРАДЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Визија просторног развоја је да подручје општине Рача буде:

- простор остварења равномерног и уравнотеженог мултифункционалног развоја, са оживљеним и одрживим економским развојем (а потом и економским растом) заснованим на локалним ресурсима и новим технологијама у условима конкурентности;
- подручје постигнуте значајне социјалне стабилности, атрактивности за живот и рад и инвестирање, достигнутих циљних нивоа енергетске ефикасности, саобраћајне приступачности и опремљености комуналном инфраструктуром;
- простор квалитетне животне средине очуваног изворног бонитета са туризмом успостављеним као једним од основних праваца развоја и да буде функционално интегрисан у окружење.

Принципи просторног развоја планског подручја су:

- одрживост, као оквир свих сектора развоја, као генерални принцип;
- територијална кохезија, као основни принцип социо-економског развоја;
- јачање конкурентности кроз функционално профилисање овог руралног подручја и функционална специјализација заснована на компаративним предностима;
- формирање и јачање општинске мреже насеља, као принцип обезбеђења

комплементарних функција;

- приступачност информацијама;
- саобраћајна доступност просторних потенцијала;
- формирање културног идентитета и просторне препознатљивости;
- принцип стриктног поштовања заштите јавног интереса, јавних добара и јавног простора;
- принцип функционалног повезивања општине са другим локалним јединицама на регионалном, међурегионалном, државном и међународном нивоу.

Општи циљеви просторног развоја у границама обухвата Просторног плана проистичу из усвојених циљева и опредељења просторног развоја планова вишег реда, усвојених стратегија и специфичности овог подручја у просторно-функционалном смислу.

Са становишта Србије, али и локалне заједнице од основног је интереса ублажавање и заустављање иселјавања, уз подстицање наталитета становништва са ове територије, као и реализација веома важног путног правца „Вожд Карађорђе“, за који је израда рехничке и планске документације у току. Овај путни правац ће значајно допринети побољшању веза Рае са осталим деловима Србије, стварању могућности за привлачење нових инвестиција и запошљавању људи са рачанског подручја.

Локално изражени интереси се у најкраћем могу исказати у распону од подизања нивоа животног стандарда, жеље за бољим радним местима и обезбеђењем економске сигурности становништва, све до потребе да простор општине буде боље и равномерније опремљен разним садржајима, а живота средина заштићена и унапређена.

Основни циљ израде Просторног плана представља дефинисање планског основа за организовани просторни развој, заштиту и уређење подручја општине Рача, тј. за стварање просторних услова за одрживи развој општине Рача, уз заштиту и очување, унапређење и коришћење природних вредности и културних добара, развој привреде, посебно туризма и функционалну интеграцију Општине у шире окружење.

Општи циљеви просторног развоја Општине су усмерени на:

- стварање планског основа за организовани просторни развој, заштиту и уређење подручја општине Рача - постизање функционалне и развојне целovitости планског подручја;
- укључење општине у регионални развој на принципу коришћења компаративних предности - конкурентност и приступачност планског подручја заснована на људским, природним и створеним потенцијалима, а подржана од државе;
- унапређење животне средине засновано на одрживом коришћењу природних ресурса;
- унапређење локалне привреде, стварањем повољних услова за убрзани развој сектора малих и средњих предузећа, у циљу смањења незапослености;
- обезбеђење услова за развој руралне економије и прерађивачих капацитета;
- унапређење система услуга из области здравства и социјалне заштите, кроз увођење нових и унапређење постојећих услуга и кроз бригу о рањивим слојевима становништва;
- развој комуналне и путне инфраструктуре, у складу са потребама привреде и грађана, уз поштовање принципа очувања животне средине;
- ублажавање миграције становништва, кроз планирање нових културних и спортских садржаја и очување и унапређење културно-туристичких и спортских манифестација.
- одрживо коришћење природног и културног наслеђа и предела, под утврђеним условима њихове заштите;

Посебни циљеви су:

1. одрживи развој целог подручја (планирањем активности које га не девастирају и не деградирају; санацијом деградираних подручја; сталном контролом стања и активности);

2. развој пољопривреде као **првог** основног правца развоја (чувањем и унапређењем пољопривредног земљишта за примарну намену; коришћењем земљишта према бонитету и режимима у зонама заштите; усмеравањем на производњу здраве хране, контролисаним коришћењем хемијских средстава; стимулисањем укрупњавања поседа);

3. развој туризма као **другог** основног развојног правца подручја (развојем видова туризма за које постоје природни и створени услови, традиционалне манифестацијевећим степеном искоришћености капацитета, повећањем капацитета према инвеститорској снази и потребама конзумног подручја; проглашењем бању; развојем руралног туризма);

4. развој малих и средњих предузећа као **трећег** основног развојног правца подручја (са акцентом на производњу и прераду органске хране, као и производне гране за које постоје

компаративне предности постојећих привредних субјеката и саобраћајниг положаја у првом реду, али и нових савремених и еколошки прихватљивих видова производње и делатности);

5. развој водопривреде као **четвртог** основног развојног правца подручја (искоришћењем водног потенцијала планског подручја за решавање проблема водоснабдевања);

6. успоравање до заустављања демографског пражњења, (омогућавањем вишег стандарда сеоског живота; унапређивањем пољопривредне производње; ангажовањем у туризму као допунској делатности); успостављање мреже насеља (користећи значајну организованост и опремљеност простора код јавних служби и услужних делатности и саобраћајну повезаност насеља);

7. комплетирање инфраструктурних мрежа (посебно хидротехничке инфраструктуре) у функцији успостављања мреже насеља и бољег функционог повезивања планског подручја са окружењем (обезбеђење доступности садржајима);

8. посебна и потпуна заштита изворишта водоснабдевања;

9. заштита природних и културних вредности (истраживањем целог подручја и стављањем под заштиту проглашењем и уписом у регистар, према закључцима истраживања);

10. релативизација супротних интереса (интереса локалне заједнице да користи без ограничења туристичке мотиве и природне ресурсе и интереса шире друштвене средине за водоснабдевањем, које намеће рестриктивно коришћење и понашање);

11. успостављање система контроле и управљања подручјем (успостављањем мониторинга животне средине изградом катастра загађивача);

12. подизање нових шума и заштита шума ради очувања земљишта од ерозије и бујица како би се очувала изворишта воде и амбијент;

13. укључење климатских промена као фактора одрживог развоја и животне средине у развој свих сектора рањивих на климатске промене (пољопривреда, водопривреда, шумарство, енергетика, туризам, здравље);

14. стварање услова за увођење актуелних обновљивих извора енергије за које подручје има потенцијала (енергија ветра, биомаса итд).

Просторни план треба да обезбеди планске основе за просторни развој и то кроз:

- планско одређивање привредних зона са њиховим садржајима базираним на локалним потенцијалима, са циљем повећања привредних активности и запослености;
- стварање услова за планско уређење насеља и санацију непланског коришћења простора, у урбаном и руралним деловима, са циљем достизања усаглашенијег развоја општине;
- развој инфраструктурних система и јавних служби, у функцији рационалнијег коришћења и ефикасније организације простора, развоја мреже насеља, очувања и уређења руралних подручја;
- валоризација природне и културно-историјске баштине, амбијенталних целина и стварање услова за њихово очување, као и начина њихове презентације;
- утврђивање биланса природних ресурса, стварање економски и еколошки оправданих предуслова за њихово коришћење и правила очувања и заштите;
- дефинисање коридора за објекте јавног интереса и утврђивање механизма коришћења земљишта до тренутка реализације.

Циљеви и интереси (и републички и локални) могу бити реализовани само у ситуацији где ће општи услови живљења бити побољшани а изгледи на просперитет обезбеђени. То значи, пре свега: јачање материјалне основе општине, привредни развој и пораст запослености, побољшање економске позиције Раче у Србији кроз развој оних привредних грана са којима Општина може супериорно да конкурише на домаћем и иностраном тржишту.

У просторном смислу ово обухвата: усаглашавање начина коришћења природних ресурса са потенцијалима природне средине и потребама њене заштите, као и рационална територијална интеграција привредних, стамбених, саобраћајних и других активности, уз уважавање: критеријума коришћења и заштите основних карактеристика природног предела, пољопривредног и шумског земљишта и минималних укупних друштвених трошкова развоја, с једне, и потреба социјалног и економског развоја, с друге стране, а што све подразумева:

- рационално и ефикасно коришћење развојних потенцијала уз осавремењавање производних процеса и развој до сада недовољно активираних потенцијала, а нарочито развој мањих погона прехрамбене прерађивачке производње, развој погона експлоатације минералних сировина (првенствено камена);

- подстицање развоја пољопривреде, која на овом подручју има велике могућности, са

оријентацијом на производњу биолошки вредније хране;

- подстицање развоја туризма на бази природних и створених потенцијала, традиције и специфичности овог краја (традиционално гостољубиво становништво и традиција у пружању услуга бањског туризма, излетишта и ловних подручја, манифестација, итд.);
- формирање интегрисане мреже насеља са јасно дефинисаним центрима заједница насеља,
- стимулисање развоја оних села са развојним потенцијалима;
- унапређење саобраћајне и других видова инфраструктуре,
- у области друштвених активности, задовољење основних потреба становника и побољшаног квалитета живота.
- одрживи развој читаве територије, којим ће се обезбедити рационално и осмишљено газдовање ресурсима и потенцијалима и очување вредности природне и створене средине, природних реткости и културно – историјске баштине.

Циљеви развоја по појединим областима:

ЦИЉЕВИ ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА ПРИРОДНИХ РЕСУРСА
<p>Пољопривредно земљиште</p> <p>Основни дугорочни циљ јесте очување и унапређивање локалних ресурса за пољопривредну производњу, уз стално побољшавање услова живљења на селу и неговање културно-историјског идентитета и других природних и створених вредности руралног простора.</p> <p>Посебни циљеви очувања и унапређења пољопривредних ресурса су:</p> <ul style="list-style-type: none">• рационално коришћење пољопривредног земљишта, у складу са природним карактеристикама;• повећање производње здраве хране за потребе становништва и потребе сировина за прерађивачке капацитете у прехранбеној индустрији; градити структуру комерцијалних газдинстава, која ће одговарати потребама модерне тржишне економије, као и размотрити све могућности које воде ка укрупњавању породичних комерцијалних газдинстава, а мерама аграрне политике стимулисати овај процес;• наводњавање, као један од основних предуслова за стабилизацију пољопривредне производње, а обзиром на оскудне водне ресурсе, градити системе за наводњавање, са коришћењем локалних изворишта и то само за наводњавање високовредних плантажних култура применом рационалних метода наводњавања типа «кап по кап».
<p>Шумско земљиште и ловство</p> <p>Основни дугорочни циљ шумарске политике представља: 1) одрживо газдовање шумама што подразумева да се њима управља и да се оне користе на такав начин и у таквом обиму да се одржава њихова биолошка разноврсност, унапређује производност, способност обнављања, виталност и њихов потенцијал да у садашњости и будућности испуњавају еколошке, економске и друштвене функције и 2) одговарајућим мерама газдовања шумама потребно је обезбедити услове за газдовање популацијама дивљачи да би се очувао њихов генетски потенцијал, бројност и квалитет и омогућила контрола управљања популацијама дивљачи.</p> <p>Посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• побољшати постојећи ниво производно-технолошког процеса у шумарству, услед техничко-технолошке и организационе застарелости и недовољно развијене мреже шумских путева, што утиче на отежано газдовање шумама;• створити оптималне услове за унапређивање стања аутохтоне дивљачи и реинтродукцију аутохтоне дивљачи; покретање процеса израде политике и стратегије ловства; стварање регулаторних, институционалних и економских оквира за спровођење стратегије одрживог газдовања дивљачи и ловства.
<p>Водно земљиште</p> <p>Основни циљ је одрживо управљање водама, уз коришћење, уређење и заштиту свих водних ресурса на подручју општине Рача.</p> <p>Посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• обезбеђење и побољшање квалитета површинских и подземних вода, задржавањем свих водотока у одговарајућој класи квалитета;• заштита изворишта водоснабдевања;• израда постројења за пречишћавање отпадних вода;• обезбеђење површина за наводњавање, искључиво за високовредне културе, због оскудних водних ресурса;• подизање нивоа заштите од вода (одбрана од поплава, одводњавање).
<p>Минералне сировине</p> <p>Основни циљ је рационално коришћење минералних сировина на подручју општине Рача.</p> <p>Посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• планско усмеравање експлоатације, уз обезбеђење заштите животне средине;• рекултивација деградираних површина, по завршетку или етапно у току експлоатације.

<p align="center">ЦИЉЕВИ ДЕМОГРАФСКОГ РАЗВОЈА</p> <p>Стратегија демографског развоја јесте умањивање и заустављање негативних демографских токова, и то првенствено неповољне старосне и образовне структуре становништва, као и негативне стопе природног прираштаја и миграционих кретања у правцу село-град.</p> <p>Планска решења је потребно дефинисати на начин да допринесу остваривању следећих циљева у демографском развоју, и то:</p> <ul style="list-style-type: none">• повећање позитивног природног прираштаја и стварање повољних мигаторних токова;• одржавање виталности становништва, заустављање и смањење негативних трендова у демографским процесима, посебно на сеоском подручју, као и подизање квалитета и стандарда живљења руралног подручја;• стварање услова за отварање нових радних места;• израда програма за запошљавање младог становништва, преквалификације и запошљавања активног становништва, које је у процесу транзиције остало без посла, као и подршка samozapošljavanju;• равномернији размештај становништва на подручју.
<p align="center">ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА МРЕЖЕ И ФУНКЦИЈА НАСЕЉА И ЦЕНТАРА</p> <p>Основни циљ развоја мреже насеља је децентрализован развој, уз формирање центара заједнице насеља, ради смањења и ублажавања депопулације подручја, старења становништва и задржавања младих на руралном подручју.</p> <p>Посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• формирање мреже и хијерархије насеља, уз максималну рационализацију планираних структура јавних објеката;• постизање оптималног нивоа урбаног и руралног живљења по насељима, у зависности од природних и створених услова;• повећање нивоа социо-економске развијености подручја;• сагледавање реалних потреба приликом одређивања грађевинских подручја насеља;• побољшање повезивања центара заједнице насеља са насељима која им гравитирају, задовољавајућа инфраструктурна опремљеност свих насеља, као и стварање услова за задовољење свакодневних потреба у свим насељима, пре свега, у области основног образовања и примарне здравствене заштите.
<p align="center">ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ЈАВНИХ СЛУЖБИ</p> <p>Основни циљ развоја јавних служби је одрживи развој по мери локалне заједнице и развој јавних служби у складу са функционалном организацијом мреже насеља.</p> <p>Посебни циљеви развоја јавних служби су:</p> <ul style="list-style-type: none">• развој јавних служби у складу са демографским, социјалним, економским и просторним специфичностима општине Рача;• постизање заступљености јавних служби по насељима, у складу са хијерархијским нивоом и функцијом насеља;• јачање мреже јавних служби у руралним насељима, у циљу задржавања и спречавања одлива становништва;• техничко-технолошко осавремењивање рада јавне управе, применом достигнућа савремених информационалних и комуникационих технологија, у циљу повећања доступности јавних служби;• стварање услова за уједначавање квалитета услуга и равноправност свих корисника у односу на могућности коришћења сервиса јавних служби, обезбеђењем ефективне доступности, нарочито на руралном подручју.
<p align="center">ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ</p> <p>Основни циљ развоја привредних делатности је стварање услова за развој сектора малих и средњих предузећа, производња здраве хране и развој прерађивачке индустрије, са понудом ловног, манифестационог и туризма заснованог на културно – историјском наслеђу.</p> <p>У области пољопривреде, посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• интензивирање ратарске и воћарске производње;• развој повртарства, уз могућност наводњавања;• укрупњавање земљишних поседа;• промовисање развоја органских принципа пољопривреде, по којима се не користе или контролисано користе хемијска средства;• ревитализација сточарства, уз могућност изградње прерађивачких капацитета. <p>У области шумарство и ловства, посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• очување, заштита и унапређење постојећих шума, посебно у заштићеном подручју «Градиште»;• газдовање шумама у складу са шумским основама и актима о заштити природних добара;• повећање површина под шумама; заштитним, зеленим појасевима (дуж саобраћајница), формирање свих категорија насељског зеленила и обезбеђење повезивања шума и зелених површина у систем зелених површина;

<ul style="list-style-type: none"> у области ловства, очување ретких и угрожених врста, повећање бројности и структуре дивљачи и развој ловног туризма.
<p>У области индустрије и МСП, посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none"> коришћење потенцијала постојеће радне зоне у градском насељу Рача, развојем различитих облика производних делатности, из области «чистих технологија», уз реконструкцију постојећих и изградњу нових погона; већи удео агроиндустријског комплекса; развој малих и средњих предузећа, са делатностима базираним на локалној сировинској основи.
<p>У области развоја туризма, посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none"> подстицање и обезбеђивање услова за развој различитих облика туризма на територији општине Рача; унапређење квалитета туристичке понуде, са формирањем заокружене туристичке понуде, која садржи афирмисане мотиве; развој целогодишње туристичке понуде; заштита и афирмација простора посебних културно – историјских, природних, еколошких и естетских вредности.
<p>У области развоја осталих услужних делатности, посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none"> развој трговине, угоститељства, занатства, по мери локалне заједнице, уз обезбеђење свакодневних потреба становништва у свим насељима на територији општине; развој услужних делатности, умрежених и повезаних са развојем туризма на подручју општине.
<p>ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА</p>
<p>Саобраћајна инфраструктура</p> <p>Основни циљеви развоја саобраћаја на подручју Општине Рача су:</p> <ul style="list-style-type: none"> обезбеђење просторних услова за реконструкцију, опремање и функционисање државног пута I реда број 4, у складу са концептом заштите простора као и у погледу безбедности саобраћаја и обезбеђења довољне приступачности; повећање саобраћајне доступности и повезаности центара у мрежи насеља Шумадијског округа са зонама привредног развоја, реконструкцијом постојећих и етапном реализацијом планираних државних путева II реда и општинских-локалних путева; усмеравање утицаја саобраћајне инфраструктуре на процесе урбанизације, развој урбаних центара и система насеља и ублажавање демографског пражњења подручја Општине Рача као дела Централне Србије. <p>Оперативни циљеви развоја саобраћаја на подручју Општине Рача су:</p> <ul style="list-style-type: none"> успостављање саобраћајног система који ће обезбедити квалитетно и ефикасно повезивање унутар подручја, као и са ужим и ширим окружењем; релативизација просторних и еколошких конфликта између саобраћаја и посебне намене подручја; усклађивање траса саобраћајница и осталих инфраструктурних система; развој и подизање квалитета путне мреже, кроз процес реконструкције и изградње тако да, до краја планског периода, сви путеви буду са савременим коловозом и повољним техно-експлоатационим елементима; планирање развоја и изградња саобраћајне мреже по фазама у складу са могућностима; развијање јавног саобраћаја, тако да сва насеља буду повезана међусобно и са општинским центром, уз проналажење најповољније организације и типа возила за превоз имајући у виду ниску густину насељености и уситњену мрежу насеља.
<p>Водопривредна инфраструктура</p> <p>Циљ највишег реда у области вода је "интегрално коришћење, уређење и заштита водних ресурса на подручју општине". Сви планирани водопривредни системи су усаглашени са <i>Водопривредном основом Републике Србије</i>. Кључни циљеви и критеријуми за развој водопривредне инфраструктуре су следећи:</p> <ul style="list-style-type: none"> трајно решење снабдевања водом градског насеља Рача, са обезбеђивањем не мањим од 97% и са нормама снабдевања, које се користе за планирање водовода у свету; трајно решење водоснабдевања водом сеоских насеља на општински водоводни систем, који на тај начин добија одлике регионалног подсистема; на подручју општине захтева се да сви водотоци буду тако штићени да задрже IIa класу квалитета; заштита изворишта воде, применом мера уређења и заштите простора, а нарочито простора у алувијону реке Раче, где се налазе бунари за водоснабдевање; заштита од поплава према критеријумима из <i>Водопривредне основе Републике Србије</i>; заштита се остварује применом хидротехничких мера (повећање пропусне моћи корита регулацијама и заштитним конструкцијама) и применом организационих мера, којима се спречава изградња објеката у плавним зонама; потпуна санитација насеља, изградњом групног канализационог система за Рачу, Адровац и Доњу Рачу, по принципима сепарационог система (посебно за отпадне и атмосферске воде), са потпуним оспособљавањем за рад ЦППОВ у Доњој Рачи на савременим

<ul style="list-style-type: none">• принципима технолошког процеса на линији воде и муља;• упуштање отпадних вода из индустрије у канализацију за отпадне воде дозвољено је само у складу са важећим законским прописима, који регулишу ову материју;• санитација осталих сеоских насеља се спроводи уз организовано сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода из центра насеља, где се налазе објекти за веће окупљање грађана: школа, задружни дом, угоститељски објекти и сл. применом савремених "пакет уређаја", код којих се све технолошке фазе одигравају у једној или више комора у склопу истог уређаја; за брдовита и раштркана насеља, са већим међусобним удаљеностима између групација објеката, није инвестиционо исплативо градити јавне системе за прикупљање и пречишћавање отпадних вода, па се у таквим случајевима предлаже индивидуално решавање евакуације отпадних вода, применом водонепропусних септичких јама;• регулација реке Раче и притока кроз место Рача, треба да се доврши по принципима урбане регулације, са посебним уређењем обала, како би се створили услови за што бољу урбанизацију насеља, са складним повезивањем градског насеља са акваторијама водотока;• антиерозиона заштита сливова, као мера планског уређења и заштите простора, уз примену биолошких мера (пошумљавање, мелиоризација пашњака) са двојаким функцијом: а) заштита слива и смањење продукције наноса, б) довођење сливова у продуктивно стање, да могу да приме економске функције развоја и уређења брдског подручја.
<p>Електроенергетска инфраструктура</p> <p>Основни циљеви даљег развоја електроенергетске инфраструктуре су:</p> <ul style="list-style-type: none">• повећање поузданости напајања електричном енергијом што ће се остварити отклањањем слабих тачака у електродистрибутивном систему;• побољшање квалитета напајања електричном енергијом, повећањем пресека проводника напојних водова и растеређењем преоптерећених електроенергетских објеката, чиме се смањују падови напона до потрошача електричне енергије и смањују губици у електродистрибутивној мрежи. <p>Оперативни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• смањење енергетских потреба код потрошача електричне енергије, применом стандарда енергетске ефикасности;• интензивније коришћење расположивих обновљивих извора енергије;• припрема електроенергетских постројења у циљу стварања услова за даљински надзор и управљање, чиме се спречава настанак кварова и смањује време за отклањање истих;• развој централизованих система за снабдевање потрошача топлотном енергијом / или гасификација подручја, чиме ће се смањити потреба за скупом електричном енергијом;• спровођење мера за смањење губитака електричне енергије у електродистрибутивном систему на плански ниво.
<p>Телекомуникациона инфраструктура</p> <p>Основни циљеви развоја телекомуникационе мреже су:</p> <ul style="list-style-type: none">• пријем и транзит сваког понуђеног међународног саобраћаја;• универзални сервис сваком домаћинству на подручју Просторног плана;• широкопојасни приступ мрежи сваком привредном субјекту, државним установама и организацијама и грађанима који то затраже;• најмање по један мобилни прикључак сваком грађанину и• доступност радио и ТВ канала, у дигиталном облику, до сваког становника.
<p>Термоенергетска инфраструктура</p> <p>Основни циљ развоја термоенергетске инфраструктуре, на подручју општине Рача, је задовољење потреба индустријских центара, центара мале привреде, установа образовања, здравствених установа, туристичких установа, јавних објеката и домаћинства (свих потрошача на подручју општине) ефикасним снабдевањем природним гасом као најквалитетнијим примарним енергентом, уз рационалну употребу, ради спречавања депопулације насеља и омогућавања дисперзије привредног развоја, уз очување квалитета животне средине.</p>
<p>ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ОЧУВАЊА ПРЕДЕЛА, ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА</p>
<p>Основни циљ је максимално искоришћење и унапређење потенцијала природног и културног наслеђа ради културног и економског развоја општине Рача, уз одрживо и еколошки прихватљиво коришћење простора.</p> <p>Посебни циљеви су:</p> <ul style="list-style-type: none">• заштита и очување екосистема, као и простора код којих квалитет животне средине није битније нарушен; санација и ревитализација деградираних и угрожених локација;• заштита и унапређење потенцијала, као и афирмисање природног и културно-историјског наслеђа, у циљу очувања локалног идентитета и развоја туризма;• валоризација и категоризација природних и културних добара и одређивање услова даљих интервенција и коришћења.

5. ПЛАНИРАНА ПРЕТЕЖНА НАМЕНА ПОВРШИНА И КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ

5.1. ЗАКОНСКИ И ПЛАНСКИ ОКВИР

Планирање, коришћење, уређење и заштита простора заснива се на принципима уређења и коришћења простора утврђеним Законом о планирању и изградњи и другом законодавном регулативом.

Концептуални оквир планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја заснива се на одрживом развоју општине Рача и Републике Србије. С обзиром да је нови ПП РС прошао процедуру јавног увида и корекција у складу са примедбама, формиран је Предлог новог републичког просторног плана и очекује се његово усвајање, нови ППО Рача ће планске псоватке ПП РС 2021-2035.године уградити у планска решења на нивоу јединице локалне самоуправе Рача.

До сада важећи Просторни план из 2012.године потребно је сагледати са аспекта досадашње реализације, утврдити разлоге због којих се поједина планска решења нису реализовала. Планска решења новог Просторног плана општине Рача ће се базирати на Просторном плану из 2012.године, уз потребен допуне, корекције и усклађивања са новонасталим потребама, а нарочито услед бјективних разлога до којих се дошло усвајањем и реализацијом планске документације вишег реда, као и због реализације објеката предвиђених техничком документацијом, првенствено за инфраструктурне објекте републичког и регионалног значаја. Такође, планска решења ће у потпуности поштовати сада постојеће и важеће режиме заштите и коришћења простора, са аспекта заштите природе, непокретних културних добара, као и заштитних појасева и зона око инфраструктурних објеката, који ће се адекватно плански третирати на нивоу општине.

Нарочито се наглашава да је у току израда Просторног плана подручја посебне намене за Инфраструктурни коридор новог државног пута првог реда «Вожд Карађорђе» чији коридор у којем ће се планирати траса пролази кроз територију општине Рача. С обзиром да је до сада завршена фаза раног јавног увида у овај нови просторни план, очекује се да у наредном периоду буде завршена планско – техничка документација која ће дефинисати тачан положај трасе и дати елементе за приказивање истог у Просторном плану општине Рача. У Елаборату за рани јавни увид новог ППО Рача приказан је коридор планиране трасе из новог новог ППППН који је прошао фазу раног јавног увида и сада је у фази израде Нацрта.

Теренским истраживањима и спровођењем анкете по месним заједницама за потребе израде планске документације, нарочито у делу обухвата грађевинског земљишта утврђено је да је потребно усаглашавање и кориговање намена површина, првенствено грађевинског земљишта у складу са актуелним стањем на терену, као и да је потребно преиспитивање локација привредних објеката и пратећих садржаја. Коначно, израда новог ППО је потребна и ради усаглашавања са новом законодавном регулативом и то са члановима 20. и 20а - Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/2019-др.закон и 9/2020 и 52/21) и члановима 6.-11. - Правилника о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања, "Службени гласник РС", бр. 32/19, а везано за израду уређајних основа за село, уместо раније важећих шематских приказа уређења насеља.

С обзиром да је, због промена у законској регулативи (насталих после усвајања ППО 2012.године), обавезни део Просторног плана јединице локалне самоуправе (општине) сада и уређајна основа (раније шематски приказ уређења) за село, иста ће садржати: 1) границу просторног обухвата; 2) детаљну поделу подручја на просторне целине у односу на њихову намену; 3) приказ грађевинског подручја (катастарских парцела); 4) приказ површина јавне намене; 5) регулацију и нивелацију; 6) правила уређења и грађења по просторним целинама; 7) друге детаљне услове коришћења, уређења и заштите простора и објеката. Графичким приказом уређајних основа за села, приказће се: грађевинско подручје и планирано ширење грађевинског подручја и правци и коридори за јавне саобраћајне површине, а према расположивости подлога и података, графички приказ може да садржи и основну планирану намену простора, планирано уређење и изградњу јавних објеката, правце и коридоре за комуналну и другу инфраструктуру и поделу на зоне и целине за која важе иста правила грађења. Графички прикази уређајних основа за села израдиће се на расположивим подлогама у одговарајућој размери и детаљности, која омогућава издавање локацијских услова, а у складу са законском и подзаконском регулативом.

Постојећи ППО из 2012.године ће се анализирати, како у погледу актуелности планских решења и нивоа њихове реализованости, тако и са аспекта евентуалних законских промена

насталих у међувремену, а Просторни план ће се обавезно усагласити и са плановима вишег реда, који су донети у међувремену или су у процедури доношења.

Поред тога, у зависности од могућности и нивоа техничке документације биће утврђене и друге планске пропозиције заштите, коришћења и уређења простора у складу са режимима заштите простора, потреба одбране, реализације инфраструктуре и др.

Главне активности уређења простора и изградње објеката биће усклађене са режимима коришћења и заштите простора свих врста: заштићене природе и непокретних културних добара, заштитних зона и појасева у којима су утврђени посебни режими коришћења простора и изградње објеката (око инфраструктурних објеката, привредних објеката и сл.). Такође, примарни задатак је и унапређење комуналне опремљености насеља и боље повезаности села на приступну путну мрежу. Усклађеност развоја потенцијално туристичких зона са условима заштите животне средине и природе се намеће као императив при планирању зона намењених туризму.

Изградња ће бити усмерена на руралне зоне у окружењу заштићених природних вредности и споменика културе, уз подизање стандарда живота на селу, подстицање пољопривредне производње (посебно сточарства, пчеларства и воћарства) и алтернативне сеоске економије. Могућа решења треба тражити у пословном партнерству урбаног становништва и домаћина у селима туристичко атрактивних зона, кроз заједничка улагања заснована на уговору о временском закупу/коришћењу сеоских објеката и старању о заштити и одрживом коришћењу на добробит свих.

Уређење простора и изградња у њему, прецизираће се нацртом Просторног плана, при чему ће се нарочита пажња посветити просторима за које се не планира израда урбанистичких планова, већ ће се уређење простора и изградња објеката обављати према правилима из Просторног плана и уређајним основама за села, у складу са законском регулативом.

5.2. ОКВИРНИ ПРИКАЗ КОНЦЕПЦИЈЕ РАЗВОЈА ПЛАНСКОГ ПОДРУЧЈА

Генерално, основна концепција просторног развоја из ППО донетог 2012.године се задржава, а измене ће бити углавном локално и везане су за усклађивање са касније донетом планском документацијом, као и за корекције потребне у графичком и текстуалном смислу, везане за правила изградње и уређења, графичке приказе уређајних основа за села, као и актуелне режиме заштите и коришћења простора.

Простор општине Рача треба развијати у складу са принципима одрживог развоја што подразумева организовану планску употребу – коришћење, уређење и заштиту у складу са природним и створеним потенцијалима и ограничењима овог краја.

Планерски приступ и основно опредељење у погледу укупног развоја планског подручја је остварење визије просторног развоја општине Рача и достизање нивоа и значаја сагледаних у националним и међународним оквирима кроз коришћење компаративних предности подручја и демографску обнову, чему просторни развој треба да допринесе на следећи начин:

- Уклапањем у републички концепт социјалне кохерентности путем развоја полицентричног модела урбанизације и функционалном диференцијацијом насеља. Рача као центар општине, развијаће функције примарног центра у оквиру општине.

- Омогућавањем еколошке повезаности, уређености и одрживости, путем предлога површина за основне намене простора и за остварење основног правца развоја, као и за укупну заштиту. Главна мисао је приоритетна заштита пољопривредног земљишта и очување његовог биодиверзитета за производњу хране (првенствено здраве), планско санирање деградираних земљишта, заштита воде од загађења и неадекватног коришћења, заштита од штетног дејства вода, утврђивање грађевинских подручја насељених места, ангажовање алтернативних извора енергије (ветрогенератори, обезбеђење биомасе, енергија сунца), контролисано и одрживо коришћење минералних енергетских сировина. Уређењем и заштитом планског подручја омогућиће се туристичка привлачност природних система.

- Одрживим ангажовањем територијалних потенцијала у сврху постизања социјалне кохерентности, еколошке одрживости и националне, (а даље и међународне) конкурентности подручја. Планска решења треба да помогну идентификовању репера локалног идентитета.

- Омогућавањем стварања концептуалног оквира за коришћење просторних потенцијала Општине интегрисањем планских решења у развојна решења Републике увођењем система управљања просторним развојем и приоритетном заштитом јавних простора.

- Омогућавање институционалне одговорности за просторни развој Општине, стварањем основа за укључење у општу информациону основу о подацима у простору и информација од интереса за просторни развој, за развијање сервисних функција Општине за дефинисање инструмената за спровођење планских докумената и инструмената за усмеравање активности

грађења и уређења простора и за институционализовање форми партнерства јавног и приватног сектора.

Планска концепција подразумева:

- да се у оквиру насеља могу формирати радне зоне за друге видове привреде, првенствено у постојећим центрима
- да се насеља опремају јавним садржајима и објекти граде на основу урбанистичких правила
- да се простор инфраструктурно опрема у погледу саобраћајне мреже, хидротехничке, електроенергетске, телекомуникационе инфраструктуре, уређења локација за комуналне објекте,
- да се поједине зоне у општини користе за експлоатацију минералних сировина на постојећим локацијама и локалитетима за које се кроз истражне радове покаже да су рентабилни за експлоатацију
- да се поједине зоне у општини користе за развој туризма, како постојећих видова туризма (заснованих на богатој културно-историјској баштини, предеоним карактеристикама, традиционалним манифестацијама и др.), тако и развој нових видова туризма (на пример бањског, колико будућа истраживања квалитета и квантитета геотермалних вода покажу и докажу покажу да је то исплативо)
- да се и друге поједине зоне у општини оријетишу на развој туризма – повезано са компатибилним делатностима и активностима пољопривреде, водопривреде, шумарства, лова и риболова, манифестација и традиције овог краја, а нарочито на осноцу природних и пејзажних вредности и културних добара овог краја;
- да се спроводи интегрална заштита простора – животне средине, како би се очувао највреднији ресурс овог краја – пољопривредно земљиште, као и квалитет подземних и површинских вода.

ОСНОВНА ОПРЕДЕЉЕЊА

Основно опредељење, у планском периоду, је знатно боља валоризација геостратешког положаја општине Рача, у оквиру функционалног подручја Крагујевца, центра државног значаја (на око 30km), као и стварање функционалних веза подручја општине са општинским центрима у окружењу (Топола, Аранђеловац, Смедеревска Паланка, Велика Плана-у области туризма и пољопривреде и Лапово-у области саобраћаја и заједничких комуналних објеката).

Реализацији овог опредељења допринеће повољан саобраћајни положај територије општине, кроз коју пролази државни пут IБ реда бр. 27, који повезује западни и источни део територије Републике Србије. Источно од територије општине Рача (око 10km), пролази европски коридор X а најближи железнички чвор је у Лапову (око 15 km). Веза са Смедеревском Паланком и Великом Планом се остварује преко путног државног пута другог реда, који води од Смедеревске Паланке, преко Раче до Церовца, где се прикључује на државни пут IБ реда бр. 25 Топола-Крагујевац. Интегрисаност подручја општине Рача подразумева и усаглашеност правила и праксе са европским стандардима, ради стварања услова за трансграничну и међународну сарадњу и укључивање у процесе европских интеграција.

У области привређивања, генератор развоја треба да буде сектор малих и средњих предузећа, позиционираних пре свега, у оквиру недовољно искоришћених постојећих радних зона. Након попуњавања постојећих капацитета, активирати и уредити нове радне зоне. Избор технологија оријентисати ка чистим гранама производње, без потенцијалне могућности загађивања, ради очувања и унапређења еколошки здраве животне средине. Мала и средња предузећа ће представљати основни облик организовања фирми као генератора развоја и запошљавања, уз сектор услуга.

Пољопривреда квалитетом земљишта и традиционалном везаношћу становништва за ову привредну грану, представља значајно упориште. Интензивирање развоја пољопривреде, посебно виноградарства, повртарства, воћарства, сточарства и ратарства, омогућава бржи развој и заснивање разноврсних прерађивачких капацитета.

Туризам, као недовољно развијена грана у претходном периоду има велике шансе за развој. Неопходно је активирати везе са суседним општинама (Топола, Велика Плана, Смедеревска Паланка), град Крагујевац, ради дефинисања заједничке туристичке понуде, акција и планова, у циљу развоја туризма заснованог на културно-историјском наслеђу, транзитног, ловног и сеоског

туризма. Активирањем веза са околним општинама, постоји могућност за развој тематског „КУЛТУРНОГ ПУТА“ везаног за локације, личности и догађаје из периода Првог српског устанка.

У насељу Рача (центар општине), оријентација је ка максималном искоришћењу постојећег грађевинског подручја, попуњавањем и заокруживањем постојећих изграђених зона, уз очување постојећих амбијенталних целина и заштићених објеката, уз ниво опремљености јавних и комерцијалних функција које одговарају нивоу малог урбаног локалног центра.

Ради смањења територијалних разлика и повећања виталности руралног подручја, предвиђен је развој два центра заједнице насеља, у западном и јужном делу општине, који осим потребе задовољења свакодневних потреба становника, треба да развијају и специфичне функције, туристичке у западном делу општине и пословно-прерађивачке, у јужном делу општине.

У области јавних служби, приоритет је умрежено деловање институција, побољшање система образовања, здравствене и социјалне заштите, посебно на руралној територији, ради побољшања квалитета живота и спречавања одлива младог и радно-способног становништва.

У области путне и комуналне инфраструктуре, приоритет је унапређење мреже општинских путева, подизање нивоа комуналне опремљености насеља, као и увођење нових, савремених технологија до сваког насеља у општини.

Положај и улога Раче у регионалном окружењу указује да просторни развој општине треба да се заснива на оформљеним, постојећим, али и на развијању нових регионалних функција. Локална управа мора да буде активна у сарадњи и кооперацији, у односу на све елементе просторне интеграције – природне и културне системе и вредности, животну средину, привреду и туризам, саобраћај и инфраструктурне системе. Важне републичке, као и трансевропске саобраћајне мреже су један од најзначајнијих видова просторне интеграције, а за општину Рача посебан значај има мултимодални паневропски Коридор X. Целокупно подручје може бити у зони утицаја функција овог европског коридора. Будући државни пут „Вожд Карађорђе“ који спаја западну са источном Србијом као и Коридором X ће такође значајно побољшати положај општине Рача у оквиру Региона и Србије у целини.

Општина Рача треба да идентификује своје компаративне предности, пре свега на нивоу региона и оствари своју регионалну конкурентност. Природни ресурс, пољопривредно земљиште је стратешки развојни фактор регионалног значаја, као и туризам, који није тренутно развијен, али уз умрежавање са суседним подручјима, ради формирања заједничке и садржајније туристичке понуде, има реалне шансе за развој.

Свеобухватан развој Планског подручја се сматра неопходним, јер, с обзиром на значајне развојне потенцијале за развој пољопривреде, туризма и индустрије, шансе за економски развој леже и у чвршћем међусобном повезивању и везама са Малим и средњим предузећима, занатством, шумарством и рударством. Сеоска насеља са природним потенцијалима омогућавају и развој руралног - агротуризма, етно туризма и туризма специјалних интересовања.

Текућа туристичка понуда и садржаји се првенствено односе на организовање туристичких манифестација и ловачких акција, које се ослонци развоја туризма овог краја. Међутим, ограничавајући фактори развоја су лоша путна инфраструктура и недовољно атрактивна туристичка понуда. Приоритети треба да буду реконструкција и одржавање доброг квалитета путних праваца који Рачу спајају са Великом Планом (Коридором X) и Крагујевцем, као и Тополом и Лаповом. Савремени туристички трендови се недовољно прате, а туристички производи нису довољно усаглашени са стратешким пановима Србије и захтевима туристичке тражње. Туристички развој треба усмерити у улагање, обнову и допуну туристичке инфраструктуре и супраструктуре, уз едукацију и обуку кадрова у туризму и угоститељству (хотелијерству и ресторатерству).

На подручју које обухвата административна општина Рача, задржаће се доминантно плодно тле, које је углавном пољопривредно и шумско, а остале површине су највећим делом намењене становању, радним зонама и путевима. Становници већине села бавиће се пољопривредом (ратарством и повртарством у долиноској, воћарством у брежуљкастој зони, као и сточарством). Шумовити предели, поготово дуж река и у зонама постојећих шума се морају чувати од неконтролисаних градње у складу са законским прописима. У селима, на њивама се гаје жита (највише кукуруз, пшеница), поврће (кромпир, пасуљ, паприка и др.), и др.. Терени у брежуљкастој зони чешће се користе за гајење воћа. Од стоке највише се гаје свиње и живина, мање говеда и овце.

КОРИШЋЕЊЕ И НАМЕНА ПРОСТОРА

Од 21.572 ха простора општине Рача плодно земљиште (пољопривредно и шумско) чини око 94,5% општинске територије.

Оријентационо, у будућности, због реализације важних инфраструктурних објеката, изградње комуналне инфраструктуре и насељаких (стамбених, радних зона првенствено) од 21.572 ха простора општине Рача плодно земљиште (пољопривредно и шумско) чиниће око 93%, а остало (укључујући и грађевинско у насељима, планираним туристичким зонама, инфраструктуру, као и површине под водотоцима, неплодне површине и др.) око 7%.

Пољопривредно земљиште ће се незнатно смањити на рачун проширења грађевинских подручја насеља, изградњу саобраћајница државног значаја и изградњу пољопривредних и прерађивачких објеката, сервиса и сл., али уз максимално очување најквалитетнијих пољопривредних површина. Простор за ширење нових намена (привредних објеката, централних и јавних садржаја, стамбених зона) тражити у рационалнијем коришћењу садашњих површина и њиховом погушћавању, уз побољшавање квалитета окружења, очување садржаја унутар насеља, пренаменом површина које су се раније користиле за непољопривредне садржаје, итд. Пољопривредно земљиште заузимаће око 70-72% укупне територије општине. Тенденција повећавања пољопривредног земљишта на рачун ливада треба да буде обустављена, поготово ако се ради о њивама бољег бонитета у долинама речних токова. Ливаде и њиве ће се највећим делом смањити због нове изградње саобраћајница, привредних зона у долином делу, односно потребе пошумљавања или изградње туристичке инфраструктуре на травнатим површинама у брежуљкастом делу општине.

Шумске површине се у највећој мери одржавају, изузев тамо где је неопходно проширити пут или изградити инфраструктуру и објекте у функцији туризма, или експлоатације минералних сировина, уз обавезу минималног неопходног смањења шумских површина, на основу одговарајуће документације и процена утицаја на животну средину. Убудуће ће се посебна пажња посветити мелиоративним радовима, тј пошумљавању деградираних шумских земљишта и оголелих терена, поготово оних који су угрожени ерозијом или поплавама дуж водотокова. Очекује се могуће повећање за око 5% на рачун пољопривредног земљишта нижег бонитета, на пошумљавање јаруга, еродивног земљишта, земљишта са већим нагибима од 10%, камењара и сл.. Досадашње површине под пашњацима ће се задржати, изузев ако је потребно пошумити их ради заштите од ерозије, или ангажовати за туристичку намену.

Грађевинско земљиште се повећава у укупној територији за око 2%. Иако је у планском периоду предвиђена демографска стагнација, повећање грађевинског земљишта захтевају планирани садржаји:

- пословно-производни објекти у постојећој и планираној радној зони у оквиру градског центра;
- пословно-производни пољопривредни објекти (фарме, складишта, хладњаче);
- пословно-услужни и туристички објекти, дуж планираних туристичких коридора и у насељима са специфичним туристичким функцијама;
- благи пораст становника у свим насељима;
- инфраструктурни објекти (реконструкција и изградња путева, објеката за водоснабдевање и објеката за проширење система водоснабдевања, постројења за пречишћавање отпадних вода, трафостанице, радио-базне станице, и др.).

Планира се задржавање постојећих грађевинских подручја насеља и ширење појединих грађевинских подручја у насељима, у којима се предвиђа интензивнији територијални развој. Извршиће се заокруживање започетих, изграђених целина, уз максимално уважавање потребе заштите квалитета пољопривредног земљишта.

Грађевинска подручја насеља одређена су као оријентационе просторне целине, које обухватају грађевинско земљиште и окућнице са обрадивим земљиштем. Нова градња у постојећим насељима планира се у оквиру граница грађевинског подручја насеља. Путна мрежа градиће се углавном на трасама постојећих општинских, шумских и некатегорисаних путева (изузев новог пута «Вожд Карађорђе»). Главни инфраструктурни правци пиутева, водовода и канализације, електромреже, мреже електронских комуникација, гасовода и др. реализоваће се на основу посебних одговарајућих пројеката и планова, а овим ППО се евентуално (у складу са плановима вишег реда и техником документацијом, уколико постоји) резервише коридор у којем ће се њихова траса дефинисати. Зоне и локације за изградњу водопривредних објеката и објеката за третман отпадних вода утврђиваће се одговарајућим документима у складу са условима надлежне

водопривреде, заштите и енергетике. Грађевинска подручја туристичких зона, центара и пунктова на новим локацијама представљена су графички кроз симболе, у правилима грађења даће се основни урбанистички параметри за поједине туристичке намене. Дефинисање граница тих грађевинског подручја извршиће се кроз израду одговарајућих урбанистичких планова.

5.3. ПЛАНСКИ ПАРАМЕТРИ И ПРОПОЗИЦИЈЕ

Правила уређења и грађења дефинисана у ППО из 2012. године, углавном се задржавају за делове територије за које није предвиђена израда урбанистичког плана, уз евентуално потребне корекције с обзиром на режиме коришћења простора и потребе које су се указале током досадашњег спровођења плана, као и објекте који ће се градити у будућности. Досадашњи шематски прикази уређења насеља ће анализирати, ревидирати грађевинска подручја и планиране намене, све у складу са реалним потребама и могућностима, а за сва села за која ће се у Нацрту ППО формирати и дефинисати уређајне основе (у складу са Законом), дефинисаће се правила уређења и грађења. Досадашња правила уређења и грађења за села ће се, по потреби допунити и кориговати у складу са потребама и интересом. Измене и допуне и корекције у оквиру уређајних основа за села (досадашњих шематских приказа уређења насеља) односе се углавном на корекције обухвата грађевинског земљишта и локација за поједине намене за којима се у међувремену појавила потреба и интерес, као и на допуне саобраћајних веза међу засеоцима, а на правцу новог пута „Вожд Карађорђе“ и усклађивања намене простора са трасом и заштитним зонама будуће саобраћајнице.

6. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Очекују се следећи како општи тако и непосредни ефекти планирања у погледу унапређења начина коришћења простора:

- обезбедиће се плански основ којим се резервише простор за изградњу у оквиру подручја Просторног плана, на основу планских правила и смерница;
- планским решењима биће утврђено коришћење, уређење и заштита простора у циљу остваривања континуитета развоја и афирмације простора, уз поштовање постојећег стања изграђености, локалних интереса, постојећих ресурса и компаративних предности као и превазилажење и унапређивање затеченог стања; предложена решења биће усмерена ка оптималној искоришћености ресурса и капацитета, уз превазилажење постојећих ограничења у простору, унапређење фактичког стања и усклађивања државног и локалног интереса;
- обезбедиће се омогућавање планског развоја у условима контролисаног коришћена простора у зонама и појасевима са посебним режимом коришћења;
- планским решењима биће утврђено коришћење, уређење и заштита простора у функцији спровођења смерница и циљева развоја утврђених релевантном документацијом;
- план ће обезбедити установљавање и успостављање одговарајућих режима коришћења простора са циљем спречавања конфликта у простору, могућих последица негативних утицаја на окружење;
- план ће представљати подстицај за привредни развој подручја и обезбеђивање већег степена функционалне интегрисаности у оквиру планског подручја; ефекти планираних решења треба да подстакну активирање привредних и осталих садржаја везаних за просторне потенцијале као и развој и промоцију пословања; с обзиром да су циљеви и концепција развоја у области пословања обезбеђење просторних, саобраћајних и инфраструктурних услова за дугорочни привредни развој, а ефекти реализације планираних решења одразиће се на подстицање привредних активности и предузетништва предузимањем мера за унапређење инфраструктурне и комуналне опремљености простора, уз промовисање и развој туризма, традиционалног и модерног угоститељства, праћеног развојем сектора услуга;
- реализацијом планских решења обезбеђује се економски просперитет и демографска стабилност, што у дугорочном смислу утиче на јачање привредне конкурентности и територијалне кохезије односно подизање укупне инвестиционе привлачности окружења.

7. ГРАФИЧКИ ПРИЛОГ

Карта.: Концепција намене простора

ПРИЛОЗИ

ОДЛУКА О ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА

ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК ЗА ИЗРАДУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА И СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЧА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

РЕГИСТРАЦИЈА ПРЕДУЗЕЋА ОБРАЂИВАЧА

ЛИЦЕНЦА ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА ДУБРАВКЕ ПАВЛОВИЋ – РУКОВОДИОЦА ИЗРАДЕ ПЛАНА

РЕШЕЊЕ О ОДРЕЂИВАЊУ ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА И ИЗЈАВА ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА